FAKULTET ZA SPORT I TURIZAM
NOVI SAD

VERA MEDIĆ
DRAGICA KOLDŽIN | IVA ŠKRBIĆ

FINANSIJE

Sadržaj

PREDGOVOR....6
UVOD....8

PRVI DEO
- Ciljevi poglavlja 1 -

PREDMET IZUČAVANJA FINANSIJA....15
Pojam finansija....15
Struktura finansijskog sistema....16
Društvene (javne) finansije....17
Budžet....17
Budžetski prihodi....18
Budžetski rashodi....20
Određenje i suština budžetskih rashoda....21
Karakteristike javnih prihoda....22
Vrste i klasifikacije javnih rashoda....23
Ekonomska politika....24
Determinante ekonomske politike....24
Društveni sistem....25
Elementi ekonomske politike....26
Ciljevi ekonomske politike i njihova podela....26
Subjekti ekonomske politike....29
Instrumenti ekonomske politike....29

MONETARNA POLITIKA I NJENI CILJEVI....30
Centralna banka....30
Osnovne funkcije Narodne banke Srbije....32

INSTRUMENTI MONETARNE POLITIKE....34
Čuvanje deviznih rezervi i upravljanje njima....37
Staranje o funkcionisanju platnog prometa i finansijskog sistema....38
Vođenje politike kursa dinara - vrednost novca Inflacija i deflacija....38
Intervencije na deviznom tržištu....39

MONETARNA STABILNOST....40

Monetarna i finansijska stabilnost....40
Novčana masa, optimalna količina....40
FINANSIJSKA POLITIKA....43
Pojam ekonomsko finansijske politike....43
Načela - principi ekonomsko - finansijske politike....44
Načelo finansijske stabilnosti....45
Načelo rentabilnosti....45
Načelo sigurnosti i likvidnosti....47
Načelo zaštite od prezaduženosti....47
Načelo fleksibilnosti ili princip elastičnosti....48
Načelo nezavisnosti....48
Pravila finansiranja....49
Vertikalna pravila finansiranja....50
Horizontalna pravila finansiranja....51
Zlatno (bankarsko) pravilo finansiranja....51
Pravila finansiranja 1:1 i 2:1....53
Ostala pravila finansiranja....53
- Ciljevi poglavlja 2 -
POSLOVNE FINANSIJE....57
Faktori koji utiču na poslovne finansije....57
Podsistemi finansijske funkcije....60
Poslovne funkcije u preduzeću....64
Organizacija finansijske funkcije u preduzeću....65
Izvori finansiranja organizacija....70
Sopstevni izvori sredstava....72
Tuđi izvori sredstava....73
Specifični načini finansiranja....76
NOVAC I NJEGOVE FUNKCIJE....79
Pojam i uloga novca....79
Funkcije novca....79
Porast vrednosti novca - deflacija....80
Opadanje vrednosti novca - inflacija....81
FINANSIJSKA TRŽIŠTA....83

Hartije od vrednosti na finansijskom tržištu.....83
Najznačajnije hartije od vrednosti.....84
Uloga finansijskih tržišta.....85
Vrste finansijskih tržišta.....86
Tržište novca i kapitala.....87
Tržišta novca.....87
Tržište kapitala.....89
Svetsko tržište akcija.....91
Devizno tržište.....91

- Ciljevi poglavlja 3 -

MEĐUNARODNE FINANSIJSKE INSTITUCIJE SA ASPEKTA OKRUŽENJA.....95
Međunarodni Monetarni Fond-IMF.....95
Svetska banka - WB.....98
Evropska banka za obnovu i razvoj - ERBD.....100
Evropska centralna banka - ECB.....101
Evropska investiciona banka - EIB.....102
Srbija i međunarodne finansijske institucije.....104
Saradnja sa Svetskom Bankom.....104
Saradnja sa Međunarodnim monetarnim fondom.....106
Saradnja sa finansijskim institucijama Evropske Unije.....108

DRUGI DEO

- Ciljevi poglavlja 1 -

RAČUNOVODSTVO.....118
FINANSIJSKO PLANIRANJE.....118
Pojam, vrste i proces planiranja.....118
Planiranje novčanih tokova - gotovine.....121
Pojam i etape finansijske analize.....122
Zadaci i ciljevi finansijske analize.....123
Finansijska kontrola i revizija.....124
Pojam računovodstva i računovodstvenih informacija u preduzeću...126
POJAM I KARAKTERISTIKE RAČUNOVODSTVA.....127
Klasifikacija računovodstva.....132

Finansijsko i upravljačko računovodstvo u preduzeću.....133
Uporedni pregled finansijskog i upravljačkog računovodstva....136
Struktura računovodstva.....137
Sistemi knjigovodstva.....143
Klasifikacija knjigovodstvenih dokumenata.....144
Bilans stanja.....146
Bilans uspeha.....148
Knjigovodstveno obuhvatnje poslovnih događaja.....149
Osnovni principi koji se moraju poštovati prilikom knjiženja....151
Oblici računa.....151
Metode knjigovodstva.....152
Greške u knjigovodstu.....153

PREDGOVOR

Udžbenik "Finansije" je nastao kao rezultat potrebe za sistematizovanjem materije za savladavanje osnova iz predmeta Finansije i računovodstvo i namenjen je studentima II godine Fakulteta za sport i turizam iz Novog Sada. Ujedno ovaj udžbenik služi kao osnovna literatura za pomenuti predmet. Koncipiran iz dva osnovna dela i to Finansije i Računovodstvo.

Prvi deo udžbenika sastoji se iz tri oblasti i to:

Prva oblast se odnosi na Predmet izučavanja finansija obrađuje oblasti Pojam i struktura finansija, Ekonomska, monetarna politika i finansijska politika sa načelima;

Druga oblast, Poslovne finansije obrađuje oblasti Poslovnih funkcija u preduzeću, Organizacija finansijske funkcije, Izvori finansiranja, Novac i njegove funkcije i Finansijska tržišta;

Treća oblast, Međunarodne finansijske institucije sa aspekta okruženja, obrađuje najznačajnije međunarodne institucije sa posebnim osvrtom na saradnju Srbije sa međunarodnim finansijskim institucijama, naročito institucijama Evropske Unije.

Drugi deo udžbenika sastoji se iz tri oblasti i to:

Prva oblast se odnosi na Finansijsko planiranje kao početak pripremnih radnji kod sprovođenja i primene računovodstva u preduzeću. Ovde se obrađuje pojam i vrste finansijskih planova kao i ciljevi koji žele da se ostvare a koji se proveravaju finansijskom analizom;

Druga oblast, Pojam i karakteristike računovodstva obrađuje oblasti računovodstvenih informacija, klasifikaciju računovodstva, razliku između finansijskog i upravljačkog računovodstva, strukturu kao i međunarodne računovodstvene standarde i njihov značaj za domaća preduzeća.

Treća oblast, Sistemi knjigovodstva obrađuje oblasti samog pojma knjigovodstva, knjigovodstvenih dokumenata, knjigovodstveno obuvatan

je poslovnih događaja, metode knjigovodstva kao i greške koje nastaju prilikom knjiženja i njihovo saniranje.

UVOD

Promene ekonomskog sistema, prelaz na tržišno privređivanje, kao i svojinska transformacija, bitne su karakteristike današnjeg poslovanja.

Preduzeća su stalno upućena na svoje okruženje i pod uticajem su eksternih faktora privređivanja. Ekonomska, privredna i socijalna nestabilnost, globalizacija, rast konkurencije i mnoge krize, primoravaju preduzeća da iznalaze nova rešenja u cilju što efikasnijeg i rentabilnijeg poslovanja. Ona reaguju na novonastale izazove tako što menjaju svoju veličinu, strukturu i unutrašnju konfiguraciju a privredni odnosno ekonomski sistem im pruža okvir za takve promene.[1]

Preduzeća, kao nosioci integracionih procesa na mikro nivou, suočeni su sa velikim brojem rizika i ograničenja, pa je u tom smislu potrebno stvaranje najbolje privredne klime, koje će odgovoriti sofisticiranom i kompleksnom tržištu. U tom smislu potrebno je izvršiti kompleksnu analizu unutrašnjeg okruženja i potencijale inkorporiranja u spoljašnje okruženje. Funkcionisanje privrednog sistema uz odgovarajuće mere ekonomske politike uporište treba da traži u procesima restruktuiranja i reinženjeringa. Razvojna strategija postavljenog cilja treba da je usmerena na efikasnost i efektivnost poslovanja u pravcu razvoja komunikacije, tehnologije, osvajanju novih tržišta, saradnje i preduzetničke inicijative.

Uloga finansija u održavanju finansijskog zdravlja je područje koje ima jednu od najvećih odgovornosti za preduzeće. Usled ovakvog razvoja događaja kod poslovanja, preduzeća uz poštovanje globalnih principa, odnosno sve veće globalne konkurencije, tehnoloških promena, promena u visini kamatnih stopa i inflacije, promene deviznih kurseva, finansijski menadžer ima ključnu ulogu u upravljanju finansijama, naročito jer sve ove promene iz okruženja nameću potrbu da ih sagledava iz neke nove perspektive.

Ovo ujedno znači i da funkcija finansijskog menadžmenta mora odstupiti od tradicionalne uloge koja se uglavnom svodila na prikupljanje finansijskih informacija i izveštavanje putem finansijskih izveštaja, na kontrolu troškova i upravljanje tokovima gotovine. Finansijski menadžer u današnjim uslovima ne samo da mora da koordinira poslovima vezanim za izveštavanje, kontrolisanje različitih troškova i sa njima povezanih aktiv-

[1] Medić V. "Strategija preduzeća u uslovima globalizacije", doktorska disertacija, Ekoomski fakultet Subotica, 2010

nosti već prvenstveno i na aktivnosti upravljanja rizikom. Isto tako se i od zaposlenih očekuje da postanu strateški partneri u preduzeću i potpomognu i omoguće svojim znanjem konstantni rast preduzeća.

Ovo podrazumeva potrebu da finansije svoje analize moraju kontinuirano prezentovati kako u samom preduzeću, tako i van njega. Svaka ova analiza je osnova za buduće donošenje odluka koje moraju biti u skladu sa osnovnim ciljem a to je dobrobit samog preduzeća i maksimizacija bogatstva akcionara. Na ovaj način same finansije formiraju celinu i pružaju perspektivu akcionarima na koji način se sprovode različite aktivnosti stvaranja vrednosti unutar preduzeća.

Od današnjeg finansijskog menadžera se zahteva brzo i efikasno prilagođavanje promenama koje nastaju u spoljašnjem okruženju. On mora iznalaziti nove načine pronalaženja najpovoljnijih po preduzeće izvora finansiranja, upravljanja imovinom, investiranja, rasta i razvoja. Finansijski menadžer je taj koji treba da poseduje sposobnost za brzo donošenje adekvatnih odluka. To znači da zbog takve uloge finansija u preduzeću možemo da kažemo da one predstavljaju njegov krvotok.

Od zaposlenih se danas zahteva kako univerzalno obrazovanje tako konstantno sticanje stručnih veština da bi podjednako mogli napredovati kako na horizontalnom tako i na vertikalnom nivou.

PRVI DEO

PRVI DEO

Predmet izučavanja finansija: Pojam i struktura finansija, ekonomska, monetarna politika i finansijska politika sa načelima

Poslovne finansije: Poslovne funkcije u preduzeću, organizacija finansijske funkcije, izvori finansiranja, novac i njegove funkcije i finansijska tržišta Međunarodne finansijske institucije sa aspekta okruženja: najznačajnije međunarodne institucije sa posebnim osvrtom na saradnju Srbije sa međunarodnim finansijskim institucijama, naročito institucijama Evropske Unije.

Predmet izučavanja finansija

Poslovne finansije

Međunarodne finansijske institucije

Ciljevi poglavlja 1

Posle čitanja ovog poglavlja trebalo bi bolje da se razume:

- ***Predmet izučavanja finansija***
- ***Društvene ili javne finansije***
- ***Ekonomsku politiku***
- ***Monetarnu politiku i njene ciljeve***
- ***Instrumente monetarne politike***
- ***Monetarna stabilnost***
- ***Finansijsku politiku***

1

Finansije ne možemo posmatrati nezavisno od privrednog sistema jedne zemlje sa svim zakonitostima koje u njemu vladaju i uticajima spoljašnjeg i unutrašnjeg okruženja. U definiciji samih finansija navodi se da će finansije i nauka koja ih izučava postojati sve do onog momenta dok postoji i novac samim tim što je on osnova za njihovu pojavu. U osnovi razvoja i primene finansija i nauke koja je izučava su pitanja koja su od suštinske važnosti za funkcionisanje privednog sistema jedne zemlje odnose se na različite oblasti u domenu samih novčanih plaćanja, kreditnih odnosa, politike prikupljanja i ulaganja novčanih sredstava, emisije novca, Monetarno-kreditne i devizne politike, društvenih javnih finansija, finansijske politike i planiranja novčanih tokova, organizacije i aktivnosti bankarskog poslovanja, finansijskog osiguranja kao i mnogih drugih oblasti.

U drugom delu ćemo se baviti strukturom finansijskog sistema jedne zemlje gde će akcenat biti na društvene ili javne finansije, naročito na pitanje koliko formiranje budžeta sa svim prihodima i rashodima utiče na samo funkcionisanje finansijskog sistema u državi. Videćemo na koji način se formira budžet i kako se rešava večita polemika da li formirati prvo

prihode i na osnovu njihove visine raspodeliti državne rashode ili utvrditi koliki su rashodi u jednoj državi pa na osnovu njih planirati prihode i način na koji će se do njih doći.

U trećem delu bavimo se pitanjima ekonomske politike kao što su ciljevi koje ona mora da ostvari, instrumente koje koristi da bi došla do ostvarenja postavljenih ciljeva. Isto tako govorićemo i o osnovnim subjektima ekonomske politike bez čijeg funkcionisanja ona nebi bila u mogućnosti da ostvari zadate ciljeve.

U četvrtom delu ovog poglavlja biće reči o moneternoj politici, centralnoj banci kao osnovnom nosiocu formiranja i vođenja monetarne politike. Detaljnije će biti reči o osnovnim funkcijama koje ima centralna banka.

U petom delu govorićemo o instrumentima monetarne politike koji su na raspolaganju centralnoj banci i koje ona sprovodi u cilju uspešnog poslovanja celokupne privrede jedne zemlje. Naravno biće reči o referentnoj kamatnoj stopi kao jednom od osnovnih instrumenata koje ona donosi u cilju pospešivanja ili usporavanja privrednog razvoja, kao i o nizu drugih instrumenata koji joj stoje na raspolaganju kao što su visina eskontne i diskontne kamatne stope, operacije na otvorenom tržištu, visina obavezne rezerve koju poslovne banke moraju da drže kod nje, visina rediskontnhi kredita, visina specijalnih depozita, razne direktivne mere i ostalo.

U šestom delu biće reči o monetarnoj stabilnosti i načinima kako do nje doći. Svaka privreda nastoji da ostvari monetarnu ravnotežu, na koji način se ona ostvaruje i kako izbeći finansijsku neravnotežu. Isto tako biće reči i o novčanoj masi i na koji način ona utiče na privrednu ravnotežu u jednoj zemlji.

U sedmom delu govori se o načelima i principima ekonomske i finansijske politike i kako poštovanje ili nepoštovanje određenih načela utiče na finansijski sistem, kako zemlje tako i preduzeća u okviru tog privrednog sisteme. Razmatraju se i pravila finansiranja čije je poštovanje od izutetne važnosti za bankarski sektor, ali isto tako služe i kao osnova za finansiranje u okviru samih preduzeća.

PREDMET IZUČAVANJA FINANSIJA

POJAM FINANSIJA

Reč finansije svoje poreklo vodi iz srednjovekovnog latinskog jezika jer se izraz finatio koristio za određene vrste i oblike plaćanja. Iz ovoga proizilazi da se nastanak finansija prvenstveno vezuje za nastanak novca i pojavu robno-novčanih odnosa. Počeci finansija ukazuju na momenat kada je novac preuzeo ulogu opšteg ekvivalenta, odnosno kada je počeo da izražava i meri vrednost svih ostalih roba.

Ako kažemo da novac predstavlja osnovu za pojavu finansija samim tim možemo reći i to da će finansije postojati dok god postoji i novac. Isto tko možemo reći i da gde god imamo robnu proizvodnju i delovanje zakona vrednosti izraženom u novcu imaćemo i finansije jer je sama priroda finansija je novčana, odnosno monetarna.

Finansije su najstarija disciplina ekonomske nauke. Najveća zasluga za izdvajanje finansija kao posebne naučne discipline pripada Karlu Heirih van Rayu (‘Osnovi finansijske nauke’) - prva polovina XIX veka.

Zadatak nauke o finansijama je da proučava novčane odnose u vezi sa pribavljanjem, upotrebom, alokacijom i trošenjem novčanih sredstava koji služe za zadovoljavanje velikog broja potreba društva i privrede.

Nauka o finansijama predstavlja deo ekonomske nauke koja obuhvata iznalaženje načina finansiranja društva na globalnom nivou u obliku makro finansija i načina finansiranje konkretnog privrednog subjekta na mikro nivou.

Predmeti izučavanja Nauke o finansijama se odnose između ostalog i na sledece oblasti:

- Oblast novčanih plaćanja
- Oblast kreditnih odnosa
- Oblast politike prikupljanja i ulaganja novčanih sredstava
- Oblast emisije novca
- Oblast Monetarno - kreditne i devizne politike
- Oblast društvenih javnih finansija

- Oblast finansijske politike i planiranja novčanih tokova
- Oblast organizacije i aktivnost bankarskog poslovanja
- Oblast finansijskog osiguranja

STRUKTURA FINANSIJSKOG SISTEMA

Finansijski sistem jedne zemlje je podsistem privrednog sistema te zemlje, i u osnovi se bavi prikupljanjem, alokacijom i distribucijom sredstava bilo u nove investicije ili u proces reprodukcije. Ako posmatramo šire finansijski sistem putem finansijskih tržišta se javlja kao posrednik između subjekata koji poseduju višak sredstava i subjekata kojima ta finansijska sredstva nedostaju. Zato se može reći da efikasan finansijski sistem obezbeđuje funkcionalnost privrednog sistema, odnosno opstanak, rast i razvoj nacionalne ekonomije.

Podsistemi finansijskog sistema zemlje čine:

- ***Društvene (javne) finansije*** - odnose se na finansiranje javnog sektora, sa aspekta, zajedničke potrošnje (obrazovanje, kultura), opšte potrošnje (društvena uprava, narodna odbrana), potrošnje fondova (vodoprireda, interventni fondovi, kapitalni...). Isto tako možemo reći da fiskalni sistem države obuhvata sve aktivnosti države na prikupljanju, čuvanju i trošenju javnih sredstava.

- ***Monetarno-kreditne finansije*** - odnose se na regulisanje dve osnovne oblasti: monetarno-kreditni sistem (metode, načela i instrumenti putem kojih se kreira i poništava novac i kredit) i monetarno-kreditnu politiku (skup mera i instrumenata za regulisanje obima i strukture novčane mase, kreditnih plasmana i likvidnosti privrednih subjekata). Isto tako predstavlja sistem institucija, instrumenata, mera i načela kojima se regulišu monetarno kreditni tokovi, tj. nivo, struktura i dinamika novčane mase u ukupnoj društvenoj reprodukciji.

- ***Bankarstvo*** - odnosi se na izučavanje bankarskog sistema, organizacija, načela bankarskog poslovanja, snabdevenost procesa reprodukcije količinom novca i kredita, mobilizacija i koncetracija slobodnih sredstava, organizacija platnog prometa kao i ostalih aktivnosti vezanih za bankarsko poslovanje. Za bankarstvo se u finansijama vezuju ostali poslovi kao što

su kreiranje novca, prikupljanje depozita, odobravanje kredita, obavljanje platnog prometa i drugi. Čine ga institucije koje indirektno posreduju između štediša i zajmoprimaca.

- ***Poslovne finansije*** - predstavljaju skup aktivnostii koje su usmerene na izučavanje finansija u samom preduzeću, koji su zadaci finansijske funkcije, koji su oblici finansiranja, kako se postiže i održava likvidnost i solventnost preduzeća, koje zadatke treba preduzeti kod određivanja taktike i strategije finansiranja u preduzeću, na koji način treba upravljati poslovnim finansijama u preduzeću da bi se postigla finansijska ravnoteža i izbegla neravnoteža, načini u sprovođenja planiranja novčanih tokova kao i planiranje i analiza obrtnih sredstava kao i ostale aktivnosti.

- ***Osiguranje*** - predstavljaju skup aktivnostii koje su usmerene na izučavanje uloženih sredstava fizičkih i pravnih lica u cilju zajedničkog snošenja rizika, sprečavanje od nastanka štete, i ostalih aktivnosti. Osiguranje predstavlja delatnost od posebnog interesa.

DRUŠTVENE (JAVNE) FINANSIJE

BUDŽET

Državni budžet predstavlja dokument kojim država planira primanja, uštede, pozajmice i potrošnju budžetskih sredstava.

Osnovni elementi svakog budžeta su prihodi i rashodi. Država, odnosno Vlada uvek teži da prihode i rashode drži u ravnoteži. Kada je ravnoteža narušena i nema dovoljno novca prave se kompromisi i to u vidu smanjenja potrošnje ili povećanja poreza, njihove efikasnije naplate, prodaje imovine ili pozajmljivanja da bi se pokrila razlika između troškova i prihoda.

Na osnovu Fiskalne strategije, koji sadrži procenu obima prihoda i primanja i obim rashoda i izdataka za period od jedne ili tri godine, donosi se Finansijski plan koji je izrađen u skladu sa Zakonom o budžetu Republike Srbije.

Budžet, kao osnovni dokument ekonomske politike Vlade i sveo-

buhvatan plan prihoda i rashoda, organizovan je u dva odvojena računa i to:

a) račun prihoda i primanja ostvarenih po osnovu prodaje nefinansijske imovine i rashoda i izdataka za nabavku nefinansijske imovine i

b) račun finansiranja

Kada dođe do razlike između ukupnog iznosa prihoda i primanja ostvarenih po osnovu prodaje nefinansijske imovine i ukupnog iznosa rashoda i izdataka za nabavku nefinansijske imovine nastaje budžetski suficit, odnosno deficit.

Fiskalna strategija je dokument u kome se navode svi ciljevi fiskalne politike države i Vlada daje ocenu održivosti takve fiskalne politike. Ovaj dokument Vlada podnosi Narodnoj skupštini na usvajanje.

Odluke koje donose organi vlasti u vezi sa ostvarivanjem ciljeva usvojene fiskalne strategije, a odnose se na javne prihode i primanja i rashode i izdatke kao i akumulacije javne ili državne imovine i obaveza sa ciljem pozitivnog uticanja na privredna kretanja a sprovodi se u skladu sa fiskalnim pravilima kako bi se ojačala budžetska disciplina, poboljšala koordinacija između različitih nivoa vlasti i smanjila nesigurnost poslovanja, nazivamo fiskalnom politikom.

Ciljevi fiskalne politike predstavljaju vrednosti glavnih fiskalnih agregata koje Vlada nastoji da ostvari u budžetu kao što su stopa rasta BDP koja se želi dostići u određenom vremenskom periodu.

Skup aktivnosti i postupaka usmerenih na uspostavljanje finansijskog jedinstva u evidentiranju prihoda i primanja i rashoda i izdataka nazivamo sistem upravljanja javnim finansijama budžeta Republike Srbije, odnosno lokalne vlasti, čime se obezbeđuju integritet budžetskog sistema i budžetski ciljevi.

BUDŽETSKI PRIHODI

Javni prihodi su svi prihodi ostvareni obaveznim plaćanjima poreskih obveznika pravnih i fizičkih lica, kao i svi drugi prihodi koje ostvaruju korisnici budžetskih sredstava i sredstava organizacija za obavezno socijalno osiguranje.

Pojedini javni prihodi mogu se, u skladu sa zakonom, u celini ili delimično, iskazati kao namenski prihodi čine ih:

- *Opšti prihodi budžeta* su prihodi kojima se finansira javna potrošnja i koji nemaju prethodno utvrđenu namenu,

- *Namenski prihodi* su javni prihodi čije je korišćenje i namena utvrđena zakonom,

- *Poreski prihodi* su vrsta javnih prihoda koje država prikuplja obaveznim plaćanjima poreskih obveznika bez obaveze izvršenja specijalne usluge zauzvrat,

- *Neporeski prihodi* su vrsta javnih prihoda koji se naplaćuju pravnim ili fizičkim licima za korišćenje javnih dobara (naknade), pružanje određene javne usluge (takse), zbog kršenja ugovornih ili zakonskih odredbi (penali i kazne) kao i prihodi koji se ostvare upotrebom javnih sredstava,

- *Javna dobra* su prirodna bogatstva čije je korišćenje uređeno posebnim zakonom, kao i dobra koja su posebnim zakonom utvrđena kao dobra od opšteg interesa i dobra u opštoj upotrebi,

- *Javne usluge* su sve usluge koje su korisnici javnih sredstava u skladu sa zakonom obavezni da pružaju pravnim i fizičkim licima,

- *Primanja države* su sredstva koja država ostvaruje prodajom nefinansijske i finansijske imovine i zaduživanjem.

Većina novca u budžetu prikuplja se od poreskih obveznika koji plaćaju porez na dohodak građana, isto kao što i preduzeća plaćaju porez na dobit, a pored toga i poreze na dobra i usluge i tu razlikujemo:

1. Direktni porezi su porezi koji se plaćaju direktno poreskim organima i oni obuhvataju:

• *Porez na dohodak građana* - koji se zaračunava na prihode od plata, najma, štednje, dividendi, dobitaka od igara na sreću i sl.

• *Porez na dobit* - zaračunava se na dobit koju ostvaruju preduzeća

• *Porez na imovinu* - plaća se na pravo svojine i druga stvarna prava nad nepokretnostima.

2. Indirektni porezi su porezi na potrošnju i obuhvataju:

• *Porez na dodatu vrednost (PDV)* - zaračunava se na dobra i usluge u svim fazama proizvodnje i prodaje, počev od sirovine do finalnog proizvoda.

• *Akcize* - zaračunavaju se na promet određenih dobara, kao što su duvanski proizvodi, gorivo, alkoholna pića i kafa.

3. Neporeski prihodi obuhvataju naknade, takse i plaćanja koja najčešće vrše preduzeća i druga pravna lica.

BUDŽETSKI RASHODI

Kada se posmatra budžet jedne države neophodno je jednako posmatrati i analizirati oblast budžetskih rashoda i oblast budžetskih (javnih) prihoda. Ni jedna država ne može opstati bez svojih prihoda, ali i njeni stanovnici bez ravnomerno raspoređenih rashoda. Ove potrebe rešavaju političke, ekonomske, socijalne i pravne strukture i to na takav način koji bi trebao koji bi trebalo da zadovolji sve interese.

Uređivanje budžetskih (javnih) prihoda i rashoda uređuje se Ustavom i Zakonom. Budžetski rashodi se finansiraju u zavisnosti da li posmatramo celu državu ili pojedini region, iz budžeta države, republike, regiona, grada ili opštine. Rashodi za koje se sredstva obezbjeđuju u budžetu se mogu finansirati neposredno iz budžeta, preko budžetskih fondova i posebnih računa u skladu sa posebnim zakonima.

Ako se posmatra i analizira državni budžet, pre svega se smatra da to da je on jednogodišnji dokument, koji priprema ministarstvo finansija, u saradnji sa drugim ministarstvima, dok ga usvaja narodna skupština u obliku, odnosno formi zakona. Tako usvojeni budžet ima karakter finansijkog plana države za jednu godinu i predstavlja uopštenu prognozu finansija, i obavezujući za državne organe, na rashodnoj strani, jer se predviđeni izdaci ne mogu i ne smeju prekoračiti bez rebalansa budžeta odnosno bez izmene budžeta po istoj proceduri po kojoj je donet.

Državni budžet se sastoji iz planiranih iznosa javnih prihoda i rashoda za sledeću godinu koji su propisani zakonom.

Prihodi se sastoje od svih zakonom propisanih državnih prihoda, kao što su svi pojedini porezi, naknade, takse, kazne, prihodi od kamata i

prodaje državne imovine i slično.

Rashodi, koji takođe proizilaze iz materijalnih zakona, mogu se planirati po dva osnova. Prvi osnov planiranja je administrativni, odnosno planiraju se rashodi po državnim institucijama kao nosiocima rashoda (narodna skupština, vlada, ministarstva, agencije, sudovi, zdravstvo, prosveta, itd.), a drugi osnov planiranja je po ekonomskim funkcijama koje su sastavni deo budžeta (plate i socijalna davanja za zaposlene, materijani troškovi, investicije, otplata dugova, subvencije, budžetska rezerva, itd.). U praksi se najčešće ove dve podele planiranja bužetskih rashoda kombinuju i dobija se složena klasifikacija javnih rashoda.

Za budžetske rashode za koje ne postoje dovoljna sredstva u budžetu donosi se poseban zakon - Zakon o javnom zaduživanju ili država za manje budžetske jedinice (opštine) donosi poseban zakon koji određuje posebne uslove i merila za ta dopunska i nedostajuća sredstva.

ODREĐENJE I SUŠTINA BUDŽETSKIH RASHODA

Budžetski (javni) rashodi su usko vezani za državu i njene funkcije. Sve veća uloga države je stvarala potrebu za povećanjem troškova u budžetu. Ovakva pojava je dovela do većeg interesovanja ekonomskih, a posebno finansijskih teoretičara za ova pitanja. Budžetski rashodi su na osnovu rečenog i te kako vezani za funkcije države.

Na različite načine mogu se definisati ili objasniti sam pojam javnih rashoda, ali svodi se na to da su javni rashodi oni izdaci iskazani u budžetu, koje država čini u javnom interesu svojih građana.

U savremenoj finansijskoj teoriji preovladava stav da su podjednako važni i ravnopravni i javni rashodi i javni prihodi. Veoma je važno pitanje za državu je da li treba prvo izlagati materiju javnih rashoda ili javnih prihoda. Javnim rashodima izražavaju se javne potrebe a one se zadovoljavaju angažovanjem sredstava javnih prihoda.

Različita su mišljenja o tome da li prilikom formiranja budžeta treba krenuti prvo od definisanja potrebnih rashoda neophodnih za nesmetano funkcionisanje države i na osnovu njih definisati prihode koji bi u potpunosti pokrivali definisane rashode, ili da se prilikom formiranja budžeta krene od realnog definisanja prihoda koji se mogu naplatiti i na osnovu njih

definisati visinu neophodnih rashoda.

Ova različita mišljenja su potkrepljena činjenicom da su javne potrebe one koje omogućavaju egzistenciju i razvoj određene državne zajednice, te da je najpre potrebno definisati obim potrebnih sredstava potrebnih za njihovo zadovoljenje, pa tek posle toga razraditi modele putem kojih će se prikupiti tako određena sredstva.

Drugo mišljenje polazi od toga da prvo treba definisati obim sredstava koji se mogu prikupiti u svrhu zadovoljenja javnih potreba (javni prihodi), pa tek onda izvršiti raspored tako prikupljenih sredstava (javni rashodi).

U svakom slučaju uvažavajući oba mišljenja prilikom formiranja budžeta, rashode je potrebno posmatrati paralelno sa prihodima, jer se jedino na ovaj način može steći realna slika o veličini poreskih obaveza i eventualnim mogućnostima njihovog povećanja ili smanjivanja.

KARAKTERISTIKE JAVNIH RASHODA

Zadovoljenje javnih potreba koje omogućavaju egzistenciju i razvoj određene države možemo reći da predstavljaju javne rashode, odnosno, to su izdaci koje država vrši u javnom interesu da bi se zadovoljile javne potrebe. Postoji mnoštvo definicija javnih rashoda, ali sve one podrazumevaju sledeće karakteristike:

- Javni rashodi služe za podmirenje javnih potreba. Javni rashodi, uglavnom, imaju kao osnovni cilj zadovoljenje javnih potreba, ali veličina javnih rashoda je uvek limitirana mogućnostima države da prikupi sredstva putem javnih prihoda. Ovo su ujedno i osnovne razlike između javnih rashoda i rashoda privatnih lica koji vrše radi zadovoljenja privatnih ličnih potreba.

- Javni rashodi su uglavnom izraženi u novcu, ali veoma često ima slučajeva da se podmirenje javnih rashoda može vršiti i na neke druge načine (u naturi, radom...npr. oprema za policajce ili druge javne službe). Pomoć nastradalom stanovništvu pruža se isporukom lekova, hrane, vode, šatora i slično, a ne samo davanjem novčane pomoći; i

- Javni rashodi imaju neproizvodni karakter.

VRSTE I KLASIFIKACIJE JAVNIH RASHODA

Postoji više vrsta i klasifikacija rashoda, u zavisnosti od osnove koja se uzima. Možemo navesti:

- *redovni i vandredni,*
- *prema objektu trošenja,*
- *prema subjektu trošenja,*
- *funkcionalni, investicioni i transferni,*
- *u novcu i naturi.*

PITANJA ZA PROVERU I DISKUSIJU

1. Pojam finansija
2. Struktura finansijskog sistema
3. Društvene - javne finansije
4. Budžetski prihodi
5. Vrste budžetskih prihoda
6. Budžetski rashodi
7. Karakteristike i vrste javnih rashoda

EKONOMSKA POLITIKA

Pod ekonomskom politikom podrazumevamo skup mera, instrumenata i mehanizama koje država koristi da bi ostvarila zadate ekonomske ciljeve, odnosno deo državne politike kaja se bavi odnosom države i ekonomije.

Ukupni institucionalni uslovi za obavljanje privrednih aktivnosti, i brojnih veza koje nastaju između osnovnih privrednih subjekata (država, preduzeća i domaćinstva), obavljaju se putem mera instrumenata i mehanizama koje donose institucije ekonomske politika i privrednog sistema države.

Na osnovu ovoga možemo reći da se država javlja kao glavni nosilac ekonomske politike na makroekonomskom nivou i da može na razne načine, mehanizmima koji su joj na raspolaganju da menja i sam privredni sistem i uslove koji u njemu vladaju. Putem svojih organa može da podrži ili kompromituje neka sistemska rešenja.

U skladu sa postavljenim ciljevima država putem ekonomske politike deluje na privrednu delatnost u cilju uspešnijeg funkcionisanja celokupne privrede i povećanja ukupnog društvenog blagostanja.

Ono što svaka država želi da postigne kreiranjem i donošenjem mera ekonomske politike jesu ostvarivanje pre svega opštih ciljeva kao pšto su privredni rast i razvoj, stabilnost tržišta i cena, ravnoteža u razmeni roba i usluga sa inostranjstvom, što veći stepen zaposlenosti i drugo.

Veoma je važno navesti da bi mere ekonomske politike koje država donosi trebale da obezbede nezavisnost delovanja ekonomske aktivnosti od političke oblasti.

DETERMINANTE EKONOMSKE POLITIKE

Ekonomska politika je zavisna od tri faktora:

1. Društvenog sistema (i njegovih podsistema):

- Privrednog sistema
- Političkog sistema

- Pravnog sistema

2. Nivoa opšte privredne razvijenosti koji sadrži vremensku, prostornu i sektorsku dimenziju.

3. Međunarodnog ekonomskog i političkog okrušenja (globalno okruženje, ekonomsi i politički savezi država i regiona)

DRUŠTVENI SISTEM

Podrazumeva zajedničko funkcionisanje sledećih sistema:

- *Privredni sistem i ekonomska politika* predstavljaju statičku i dinamičku komponentu u funkcionisanju privrednog života jedne zemlje. Privredni sistem zapravo predstavlja statičku podlogu za delovanje ekonomske politike, za sprovođenje njenog funkcionisanja u praksi.

- *Političkog sistema* - su kompleksna strukturno-funkcionalna celina koja omogućava saradnju celokupnog društva (socijalni sistem) i političkog poretka (država i oblici vladavine), sistem političkih institucija i odnosa u njima u vezi sa vršenjem javne vlasti, i ostvarivanjem društvene funkcije političke vlasti.

- *Pravnog sistema* kao skupa zakonskih i institucionalnih okvira poslovanja i delovanja samog privrednog sistema.

- Na osnovu *nivoa opšte privredne razvijenosti* se vrši formulisanje sadržaja i ciljeva i akcija ekonomske politike.

* *Sadržaj* ciljeva i akcija zavisi, od odnosa političke i ekonomske moći.

* Opšti nivo privredne razvijenosti uslovljen je inpulsima ubrzanog, odnosno usporavajućeg neravnomernog privrednog razvoja, kako teritorijalnog tako i sektorskog.

Faktori uticaja zavisnosti nacionalne ekonomske politike:

- *Malo učešće u međunarodnoj razmeni roba i usluga* (trgovini),

- *Pretežno uvozna nacionalna struktura,*

- *Teškoće u realnim integracijama u međunarodno okruženje* (globalizacija, EU...)

- Struktura i karakteristike veza finansijskog tržišta sa globalnim finansijskim tržištem.

ELEMENTI EKONOMSKE POLITIKE

Elemente ekonomske politike čine njeni:

- *ciljevi,*
  - Privredni rast
  - Puna zaposlenost
  - Stabilnost tržišta i cena
  - Ravnoteža razmene sa inostranstvom
- *subjekti i*
  - Država-vlada
  - Narodna banka
  - Sindikati i udruženja radnika
- *instrumenti*
  - Fiskalna, monetarna i devizna politika

CILJEVI EKONOMSKE POLITIKE I NJIHOVA PODELA

Prema sadržini ciljeve ekonomske politike mogu se razvrstati na ***tri grupe:***

1. Materijalno - proizvodni ciljevi

- *Obezbeđenje pune zaposlenosti*
- *Efikasnost upotrebe resursa*
- *Stabilnost cena i dohotka*
- *Ravnoteža u platnom bilansu*
- *Stabilno visoka stopa privrednog rasta*
- *Poboljšanje strukture i kvaliteta proizvodnje*
- *Zaštita životne sredine*

2. Društveno-ekonomski ciljevi

- Promena prava svojine(nacionalizacija, denacionalizacija, privatizacija...)

- Promene organizacione strukture privrede na makro i mikro nivou (smanjenje ili povećanje autonomije preduzeća, jačanje ili smanjenje uloge malih i srednjih preduzeća..)

- Promena karaktera funkcije preduzeća(fizički pokazatelji proizvodnje, dohodak, profit...)

- Promene u metodama uređenja privrednih kretanja(povećanje ili smanjivanje uloge makroekonomskog planiranja ili tržišnih mehanizama...)

3. Socio-politički ciljevi

- Poboljšanje opštih uslova života i rada

- Obezbeđenje nacionalne nezavisnosti...

U dugoročnom vremenskom kontekstu ciljevi su:

- Visoka stopa privrednog rasta

- Poboljšanje alokacije faktora proizvodnje

- Zadovoljenje kolektivnih potreba

- Poboljšanje raspodele dohotka i bogatstva

- Zaštita i podsticanje regionalnog privrednog razvoja

Zaštita pojedinih delatnosti. Osnovni ciljevi ukupne ekonomske politike su:

- Privredni rast,
- Puna zaposlenost,
- Stabilnost tržišta i cena
- Ravnoteža razmene i finansijskih transakcija sa inostranstvom

Ciljevi moraju biti:

- Jasni, razumljivi i prihvatljivi

- Kvantitativno specificirani u određenom vremenskom periodu

- *Usklađeni i konzistentni, realni i ostvarivi.*

Veliki značaj za privredu svake zemlje ima ostvarivanje osnovnih ciljeva ekonomske politike. Uspešnost ostvarivanja ovih ciljeva je uvek vezana za određeni vremenski period na koji se odnosi i sama ekonomska politika.

PRIMER

Privredni rast se određuje projektovanom stopom rasta BDP za određeni period ovično jedna godina,

Stopa nezaposlenosti se određuje kao procentualno učešće nezaposlenih u ukupnom broju zaposlenih imajući u vidu da bi trebalo da je manja od 5%,

Stopa inflacije na godišnjem nivou treba da obezbedi stabilnost tržišta i cena i trebalo bi da se kreće do 5% na godišnjem nivou.

Ciljevi moraju biti jasni, razumljivi i prihvatljivi, kvantitativno specificirani u određenom vremenskom periodu iusklađeni i konzistentni, realni i ostvarivi.

SUBJEKTI EKONOMSKE POLITIKE

Odluke i mere koje imaju makroekonomski značaj donose *subjekti ekonomske politike.*

Osnovni subjekti ekonomske politike u tržišnim uslovima su:

- *Država, odnosno vlada,* kao zastupnik opštih interesa, koja kreira ekonomsko-političke ciljeve i raspolaže instrumentima za njihovo ostvarivanje.

- *Centralna, odnosno narodna banka* (NBS-koja donosi monetarnu, finansijsku i fiskalnu politiku),

- *Veliki monopoli, sindikati, udruženja radnika, berze.*

INSTRUMENTI EKONOMSKE POLITIKE

Sredstva pomoću kojih se ostvaruju postavljeni ciljevi možemo nazvati ***instrumentima ekonomske politike.***

Sposobnost i umešnost subjekata ekonomske politike se meri izborom odgovarajućih *instrumenata* za ostvarivanje definisanih ciljeva. Možemo reći da postavljeni ciljevi određuju koji će se instrumenti doneti i primenjivati, te je time njihova međuzavisnost očigledna.

To ujedno i znači da mora postojati onoliko instrumenata koliko je i zadatih ciljeva, što dovodi do nastanka problema u izboru adekvatnih mera ekonomske politike jer one potiču iz višestruke međuzavisnosti ciljeva i instrumenata.

Najznačajniji segmenti instrumenata ekonomske politike odnosi se na fiskalnu i monetarnu oblast, kao i deviznu politiku, pa su ovo i oblasti u kojima se najčešće mere ekonomske politike i donose.

MONETARNA POLITIKA I NJENI CILJEVI

Monetarna politika predstavlja skup propisa, akcija i instrumenata kojima centralna banka reguliše nivo, strukturu i dinamiku raspoloživog novca u privredi i predstavlja samo jedno od područja delovanja ekonomske politike. Uzimajući u obzir da je svaka država uređena i organizovana na jedinstven način, kao i to da se njihova tržišta međusobno značajno razlikuju, centralne banke će u skladu sa tim određivati kakvu će monetarnu politiku sprovoditi. Stručno i dosledno vođenje monetarne politike od strane njenih kreatora je osnova za razvoj zdrave ekonomije.

ciljevi ekonomske politike = instrumenti + mere ekonomske politike

CENTRALNA BANKA

Centralna banka (CB) je najvažnija finansijska institucija u finansijskom sistemu jedne zemlje, koja je odgovorna za vođenje monetarne politike. Skup propisa, akcija i instrumenata kojima centralna banka reguliše nivo, strukturu novca u privredi, upravljanje kamatnim stopama i količinom novca u opticaju je zapravo monetarna politika. Na ovaj način centralna banka sprovođenjem mera monetarne politike, direktno utiče na uspešnost poslovanja svih preduzeća u državi, te je za njih od velikog značaja razumevanje toga kakve efekte proizvode instrumenti monetarno kreditne politike na njihovo sadašnje i buduće poslovanje i na njihove sadašnje i buduće odluke vezane za finansiranje. Isto tako monetarna politika utiče na kamatne stope, inflaciju i poslovne cikluse u državi, te zato ima direktni uticaj na ponašanje finansijskih tržišta, a takođe i na kreiranje finansijske politike preduzeća.

Centralna banka predstavlja osnovnu instituciju koja donosi i sprovodi monetarnu politiku, odnosno, monetarnu vlast i centralnu instituciju bankarskog sistema svake nacionalne ekonomije. Ona je banka banaka. Njena osnovna uloga kao državne institucije je da održava stabilnost nacionalne valute i sprovodi utvrđenu monetarno kreditnu politiku putem mehanizama monetarno kreditnog regulisanja.

Narodna banka Srbije (NBS) predstavlja centralnu banku u Republici Srbiji i za državu obavlja različite finansijske usluge tako da predstavlja

i banku države.

Osnovni cilj Narodne banke Srbije je postizanje i održavanje stabilnosti cena, očuvanje finansijske stabilnosti Srbije.

Ciljevi monetarne politike regulisani su Zakonom o Narodnoj banci Srbije.

Poslovi koje NBS obavlja za državu su:

• Čuvanje sredstava državnog budžeta;

• Vrši prodaju vrednosnih papira za račun države na tržištu novca;

• Daje državi kredite u svrhu premošćavanja kratkoročnih budžetskih deficita;

• Vrši kreditiranje države iz sredstava primarne emisije radi finansiranja privrednog razvoja;

• Vrši funkciju kao banka banaka.

NBS kao centralna institucija bankarskog sistema daje:

1. Ocenu i mišljenje o ispunjenosti propisanih uslova za rad poslovnih banaka;

2. Daje ili uskraćuje ovlašćenje poslovnoj banci za otvaranje deviznog računa u inostranstvu;

3. Kontroliše kreditnu aktivnost poslovnog bankarstva;

4. Kontroliše bilansnu strukturu, likvidnost i solventnost banaka.

Kontrola poslovanja poslovnih banaka od strane Narodne banke srbije se vrši u cilju stvaranja poverenja vlasnika slobodnih novčanih sredstava u stabilnost bankarskog sistema, što predstavlja osnovnu pretpostavku nesmetane mobilizacije slobodnih novčanih sredstava i njihovog daljnjeg usmeravanja u društvenu reprodukciju a u svrhu postizanja održivog privrednog razvoja zemlje. Možemo reći da je stabilan bankarski sistem pretpostavlja zadovoljavajući stepen likvidnosti bankarskog sistema.

Likvidnost poslovne banke se ističe kao prioritet i obaveza poslovne politike. Poslovne banke imaju obavezu da jedan deo sredstava čiju vis-

inu propisuje država i, ili CB kao meru monetarne politike drže na računu obaveznih rezervi u CB, dok drugi deo sredstava rezerve likvidnosti drže na svom transakcionom računu. Poslovne banke kao i druge institucije trenutnu nelikvidnost mogu da premoste učešćem na tržištu novca međutim u slučaju vanrednih kriznih likvidnosnih perioda CB se javlja kao zajmodavac kako bi sprečila opšte bankrotstvo banaka.

OSNOVNE FUNKCIJE NARODNE BANKE SRBIJE

Osnovne funkcije Narodne banke Srbije su:

- utvrđivanje i sprovođenje mera monetarne politike,
- čuvanje deviznih rezervi i upravljanje njima,
- vođenje politike kursa dinara,
- staranje o funkcionisanju platnog prometa i finansijskog sistema.

Utvrđivanje i sprovođenje monetarne politike se ogleda u tome da Narodna banka Srbije mora voditi računa o količini novca u opticaju kao instrumentu monetarno kreditne politike. Ovo je još značajnije zbog toga što znamo da se stabilnost svake ekonomije oslanja u velikoj meri na odgovarajuću monetarnu politiku. Jedan od prioritetnih zadataka monetarne politike je da utvrdi koja količina novca treba da se nalazi u opticaju a da bi zadovoljila nesmetano odvijanje procesa reprodukcije u državi. Da bi uspešno ostvarila ovaj zadatak NBS ima na raspolaganju različite instrumente i mehanizmime pomoću kojih utiče na količinu novca u opticaju. Ona ove mere sprovodi preko poslovnog bankarstva. Osim uloge da reguliše obim novca i kredita u opticaju na nivou potrebnom za nesmetano funkcionisanje društvene reprodukcije i na nivou potrebnog očuvanja stabilnosti domaćeg novca, ona putem stope rasta monetarnih agregata prati realizaciju zacrtane monetarno kreditne politike. Možemo reći dase pod monetarnim agregatima u najširem smislu podrazumevaju novac i druga slična finansijska sredstva.

NBS definiše monetarne agregate i knjigovodstveno prati monetarna kretanja po metodologiji MMF – a.

Narodna banka nastoji da kreira takvu novčanu masu u državi koja

će pre svega omogućiti nesmetano odvijanje procesa reprodukcije. Pri ovome NBS vodi računa o tome da takva količina novca u opticaju neće dovesti do ekspanzije novčane mase jer to vodi ka inflacionim tokovima, ali isto tako restriktivno kreiranje novca može da ugrozi normalni proces proširene reprodukcije i celokupan održivi privredni rast.

Osnovni principi formiranja novčane mase sprovode se:

1. Putem kreditne politike banaka – visina kredita koju banke usmeravaju ka sektoru privrede, stanovništva i javnom sektoru u velikoj meri određuju visinu mase novca u opticaju.

2. Putem deviznih transakcija koje predstavljaju novčani tok između domaćih i stranih kompanija, bitno utiče na količinu novčane mase.

INSTRUMENTI MONETARNE POLITIKE

Referentna kamatna stopa, koju propisuje NBS predstavlja polaznu kamatnu stopu na osnovu kojih se formiraju sve ostale kamatne stope na tržištu novca, te i na osnovu toga se smatra kao osnovni instrument monetarne politike NBS u obavljanju osnovnih operacija na otvorenom tržištu.

Ostali instrumenti i mehanizmi monetarno kreditne politike koje koristi Narodna banka su:

1. Visina eskontne i diskontne kamatne stope
2. Operacije na otvorenom tržištu
3. Visina obavezne rezerve koju poslovne banke moraju da drže kod NBS
4. Visina rediskontnhi kredita
5. Visina specijalnih depozita
6. Razne direktivne mere

Eskontna i diskontna kamatna stopa je kamatna stopa po kojoj Narodna banka Srbije odobrava kredite poslovnim bankama između ostalog za očuvanje likvidnosti ili ostale namene. U slučaju pretnje inflacije NBS povećava eskontnu i diskontnu kamatnu stopu i na taj način dolazi do poskupljenja novca i do smanjenja potražnje za kreditima. To znači da povećanje ovih kamatnih stopa direktno utiče na kamatne stope po kojima finansijske institucije odobravaju svoje kredite, te se na taj način utiče na smanjenje kredita što dovodi do smanjenja količine novca u opticaju. U slučaju pojave recesije javlja se povećana potreba za novcem, te u tim slučajevima NBS deluje na taj način da smanjuje eskontnu i diskontnu kamatnu stopu i na taj način direktno utiče na pad kamatnih stopa kod poslovnih banaka, što dovodi do povoljne klime za uzimanje kredita. Ovo pak znači da na ovaj način dolazi do povećanja količine novca u opticaju. Na osnovu iznetog možemo reći da ovaj instrument koji NBS koristi ima veoma veliki značaj za funkcionisanje celokupnog privrednog sistema I u okviru njega finansijskog sistema jedne zemlje.

Operacije na otvorenom tržištu, predstavljaju instrument koji Narodna banka Srbije sprovodi kupovinom i prodajom hartija od vrednosti

zbog regulisanja likvidnosti bankarskog sektora, uticaja na kretanje kratkoročnih kamatnih stopa i time zapravo utiče na monetarnu politiku. Na ovaj način Narodna banka utiče na ukupna novčana sredstva u opticaju. To funkcioniše tako da ako se javi višak novca u opticaju koji dovodi do povećanja inflacije, Narodna banka će prodajom ovih hartija od vrednosti povući jedan deo novca iz opticaja i na taj način smiriti tržište. Suprotno, ukoliko se javi potreba za većom količinom novca, Narodna banka kupovinom hartija od vrednosti pušta jedan deo novca nazad u opticaj i time omogućava ekspanziju proizvodnje.

Obavezna rezerva predstavlja količinu sredstava koje su poslovne banke u obavezi da polože na posebne račune koje je centralna banka propisala za ove namene. Ona predstavlja instrument monetarne politike koje NB donosi u zavisnosti od uslova koji vladaju u privrednom sistemu. Držanjem određene količine novca na ovim posebnim računima kod NBS smanjuje se količina novca kojima raspolažu poslovne banke i smanjuje se njihova kreditna sposobnost, jer se deo koji je deponovan kod Narodne banke ne može odobriti kao kredit klijentima. Narodna banka utvrđuje stopu obavezne rezerve, i povećanjem ove stope može uticati na smanjenje kreditne sposobnosti banaka, a samim tim i na smanjenje količine novca u opticaju. Sa druge strane, ukoliko dođe do smanjenja ove stope, poslovne banke će moći da veću količinu sredstava izdvoje za odobravanje kredita, te će se samim tim povećati i količina novca u opticaju. Osim same stope obavezne rezerve Narodna banka može obaveznu rezervu primenjivati na ukupne depozite ili na pojedine njegove delove.

Rediskontni krediti su alternativni mehanizam kreditiranja poslovnihbanaka. NB kupuje robne menice(koje su prethodno diskontovale poslovne banke) i kratkoročne hatije od vrednosti do 90 dana. Na ovaj način Narodna banka kratkoročno kreditira sistem poslovnih banka.

Specijalni depoziti su sredstva koja poslovne banake drže kod Narodne banke na koje ona ne plaća kamatu ili je ona veoma niska. U uslovima prevelike kreditne ekspanzije NB može da pored povećanja stope obavezne rezerve, odredi stopu iznad obavezne rezerve na prirast depozita, kako bi se radikalnije smanjila kreditna aktivnost banaka. Imaju isto dejstvo na količinu novca u opticaju kao i obavezne rezerve.

Direktivne mere se najčešće odnose na ograničavanje obima kreditnihplasmana banaka, kao i na određivanje limita visine kamatnih stopa, i služe isključivo za kratkotrajnu primenu, u posebnim uslovima, koji zahtevaju brzu i efikasnu monetarnu politiku. Potrebno je voditi računa o tome da uvođenjem i sprovođenjem ovih mera dolazi do ograničavanja slobode tržišta. To jeujedno i glavni razlog zašto se te mere i donose u izuzetnim slučajevima i imaju kratkotrajan karakter.

PRIMER

Pregled kretanja referentne i eskontne kamatne stope

Period	Procenat
08.08.2019. -	2.50%
11.07.2019. - 08.08.2019.	2.75%
12.04.2018. - 11.07.2019.	3,00%
14.03.2018. - 12.04.2018.	3,25%
09.10.2017. - 14.03.2018.	3,50%
07.09.2017. – 09.10.2017.	3,75%
07.07.2016. – 07.09.2017.	4,00%
12.02.2016. – 06.07.2016.	4,25%
15.10.2015. – 11.02.2016.	4,50%

Eskontna kamatna stopa iznosi 100% referentne kamatne stope NBS. Referentna i eskontna kamatna stopa izjednačene su od 12.5.2010. godine, izmenom Odluke o visini eskontne stope NBS (“Službeni glasnik RS”, broj 31/10).

ČUVANJE DEVIZNIH REZERVI I UPRAVLJANJE NJIMA

Narodne banke Srbije čuva sledeće devizne rezerve:

- devize koje se čuvaju kod drugih centralnih banaka na računima kao što su Deutsche Bundesbank, odnosno centralna banka Nemačke, FED, odnosno centralna banka SAD kao i kod drugih najsigurnijih banaka u svetu;

- devize koje su uložene u državne obveznice najrazvijenijih zemalja sveta. One kao i sve obveznice ostvaruju prihod u vidu kamata;

- u vidu zlata, što predstavlja manji deo deviznih rezervi;

- gotovine u devizama koja se čuva u Trezoru Narodne banke Srbije;

- specijalna prava vučenja (imaju ulogu novca i služe za plaćanja u međunarodnim finansijskim transakcijama) kod Međunarodnog monetarnog fonda.

Devizne rezerve koje Narodna banka Srbije čuva služe pre svega za:

- izmirenje nasalih obaveza naše zemlje prema inostranim poveriocima, plaćaju se glavnice i kamate po kreditima koje je naša zemlja uzela od inostranih kreditora, obično za kapitalne projekte;

- održava i prati i kurs domaće valute i to na taj način da prodaje ili kupuje devize, odnosno vrši transakcije na međubankarskom deviznom tržištu;

- održavanje stabilnosti bankarskog sistema;

- zaštitu od međunarodnih finansijskih kriza;

- finansiranje spoljnotrgovinskog deficita.

Bitno je i istaći i to što se tiče same visine deviznih rezervi da treba voditi računa o obimu prosečnog mesečnog uvoza koji se može finansirati iz tih rezervi (poslednji podaci pokazuju da je nivo deviznih rezervi NBS skoro pet puta viši od prosečnog mesečnog uvoza robe), obimu novčane mase u Srbiji (poslednji podaci pokazuju da je nivo deviznih rezervi 3,6

puta viši od novčane mase) i obimu kratkoročnog duga zemlje (i možemo istaći da su devizne rezerve pet puta veće od našeg kratkoročnog duga).

STARANJE O FUNKCIONISANJU PLATNOG PROMETA I FINANSIJSKOG SISTEMA

Funkcionisanje platnog prometa i finansijskog sistema ima uporište u merama koje donosi Narodna banka putem mera i instrumenata monetarne politike. Ovo podrazumeva da je njen zadatak da obezbedi nesmetano funkcionisanje finansijskih institucija, redovno odvijanje platnog prometa, i sigurnost učesnika u finansijskom sistemu. Narodna banka je zapravo jedina institucija koja je ovlašćena za izdavanje i oduzimanje dozvola za rad ostalim finansijskim institucijama. Narodna banka je ta koja daje ili oduzima dozvolu za rad, te ukoliko neka od finansijskih institucija ne poštuje propisana pravila u poslovanju ona joj može oduzeti dozvolu za rad. Na taj način stvara se određeni red i osećaj sigurnosti i poverenja klijenata u poslovne banke, što je preduslov za nesmetano obavljanje platnog prometa.

VOĐENJE POLITIKE KURSA DINARA - VREDNOST NOVCA INFLACIJA I DEFLACIJA

Usled veće količine novca u opticaju od optimalne dolazi do smanjene kupovne snage novca, odnosno do *inflacie*. Može da se prikaže i kvantitativno preko rasta cena i kvalitativno nemerljivo preko nestašica robe.

Sa druge strane jačanje kupovne snage domaćeg novca usled njegove nedovoljne količine u opticaju izaziva deflaciju. Takođe karakteriše je slabljene poslovne inicijative koja se manifestuje preko pada cena, rasta realne kamatne stope u odnosu na nominalne, i pada ukupne privredne aktivnosti.

INTERVENCIJE NA DEVIZNOM TRŽIŠTU

Ukoliko država vodi politiku ciljane inflacije, retko koristi devizne intervencije kao sekundarni instrument i to u slučaju kada se iscrpi mogućnost za delotvorni uticaj referentne kamatne stope na inflaciju.

Narodna banka Srbije devizne intervencije sprovodi izuzetno u cilju:

- Ublažavanja dnevne oscilacije kursa dinara,
- Obezbeđivanja finansijske stabilnosti, i
- Održavanja adekvatnog nivoa deviznih rezervi.

MONETARNA STABILNOST

MONETARNA I FINANSIJSKA STABILNOST

Jedna od osnovnih uloga Narodne banke Srbije je obezbeđenje i održavanje monetarne i finansijske stabilnosti. Niska, stabilna i predvidiva stopu inflacije kao i poverenje u valutu predstavlja zapravo monetarnu stabilnost. Finansijska stabilnost pak podrazumeva zdrav finansijski sistem, u kome banke i druge finanansijske organizacije dobro funkcionišu i odgovorno čuvaju novac svojih klijenata. Kada je domaća valuta stabilna može nesmetano da obavlja sve svoje funkcije. Možemo razlikovati unutrašnju i spoljašnju monetarna stabilnost:

- Unutrašnja monetarna nestabilnost pokazuje da li je došlo do inflaciju ili deflacije, odnosno do smanjene ili povećane vrednosti domaće valute, dok unutrašnja monetarna stabilnost pokazujei nivo kupovne snage novca;

- Spoljna monetarna nestabilnost se iskazuje kroz devalvaciju i revalvaciju, a vodi do jačanja vrednosti domaće valute.

Svaka privreda nastoji da postigne monetarnu ravnotežu čak ako i postoji neravnoteža. Ona je najuže povezana sa merama ekonomske politike. Da bi monetarna politika izvršila zadatu funkciju, odnosno postigla monetarnu ravnotežu neophodno je:

- onemogućiti pojavu inflacije i deflacije,
- zaustaviti proces započete inflacije i deflacije,
- ponovno uspostaviti narušenu ravnotežu robno-novčanih odnosa.

NOVČANA MASA, OPTIMALNA KOLIČINA

Novac u opticaju se može javiti u obliku novčanica ili kovanog novca i u obliku žiralnog novca, odnosno kao depozitni novac na tekućim računima poslovnih banaka. Novčana cirkulacija predstavlja brizinu obrta jedinica novca u određenom vremenskom periodu, te samim tim predstavlja krvotok ukupnog prvrednog organizma odnosno sistema jedne zemlje. Kolika je novčana cirkulacija ili obrt novca u posmatranom vremenskom

periodu najjednostavnije možemo izraziti količnikom između potrošenog novca u posmatranom periodu i količinom novca u opticaju u istom periodu.

Novčana masa je monetarni aspekt koji obeležava novac i ovaj izraz je prihvaćen od strane mnogih zemalja sveta.

Novčana masa se indentifikuje kao količina svih finansijskih instrumenata u posmatranom periodu koji obavljaju funkciju novca, a centralna banka je kao što smo rekli ta koja određuje nivo novčane mase. Od visine novčane mase zavisi likvidnost države. Na visinu novčane mase ne utiču svakodnevne konverzije različitih novčanih agregata.

Postavlja se pitanje na koji način će se utvrditi optimalna količina novca u jednoj državi. Možemo reći da je optimalna količina novca u prometu ona količina novčanih sredstava koja je dovoljna za nesmetano odvijanje procesa proširene reprodukcije u jednoj državi. Isto tako ova količina novca privredi mora da omogući održavanje stabilnosti cena i tržišta. Kod opticaja treba voditi računa o brzini opticaja novca, odnosno broju transakcija koje novčana jedinica obavi u posmatranom vremenskom periodu.

To znači da možemo reći da je optimalna količina novca koja se nalazi u privredi u opticaju zapravo ona količina koja je dovoljna za normalan tok društvene reprodukcije uz obezbeđivanje održivog razvoja u jednoj državi.

Razlika između stvarne i optimalne novčane mase zavisi od mnogih faktora ko što je različiti nivo proizvodnje i kretanja cena na tržištu. Nju nije moguće izraziti matematičkom formulom.

Potrebno je utvrditi optimalnu zonu novčanih sredstava. Što je država privredno razvijenija to je i raspon između gornje i donje granice je širi.

Na NBS je da proceni i da svojom politikom i instrumentima obezbedi privredi za ubrzan rast veću novčanu masu tako što će pustiti dodatnu količinu novca u opticaj. Ona ima na raspolaganju više mehanizama kao što je usmeravanje kreditnih funkcija prema komercijalnim bankama. U obrnutom slučaju kada je potrebno voditi restriktivnu politiku, recimo usled povećane inflacije Narodna banka povlači deo novca iz opticaja. Iz rečenog izvodi se zaključak da je zadatak Narodne banke a posredno i bankarskog sistema jedne zemlje je da emituje takvu količinu novčane mase

koja će biti bliža optimalnoj novčanoj masi.

PITANJA ZA PROVERU I DISKUSIJU

1. Ekonomska politika i njeni ciljevi
2. Subjekti ekonomske politike i njihova uloga
3. Instrumenti ekonomske politike
4. Monetarna politika i njeni ciljevi
5. Centralna banka i njene funkcije u vođenju monetarne politike
6. Monetarna stabilnost
7. Novčana masa, optimalna količina

FINANSIJSKA POLITIKA

POJAM EKONOMSKO FINANSIJSKE POLITIKE

Skup mera, instrumenata i mehanizama upravljanja koje država koristi da bi ostvarila zadate ekonomske ciljeve možemo nazvati ekonomskom politikom.

Obezbeđivanjem institucionalnih uslova putem mera ekonomske politike u privrednom sistemu jedne države omogućava se obavljanje svih privrednih aktivnosti, kao i brojnih veza između privrednih subjekata (države, preduzeća i domaćinstva).

Glavni nosilac ekonomske politike u jednoj državi je sama država, odnosno njena Vlada, koja može da na makroekonomskom nivou menja i sam privredni sistem i utiče na njega. Država može da podrži ili promeni neka sistemska rešenja putem svojih organa, i da na taj način utiče na oblikovanje privredno-sistemske regulative.

Delovanje na privrednu delatnost u skladu sa postavljenim ciljevima država sprovodi putem ekonomske politike. Na ovaj način država preduzimajući odgovarajuće mere radi razvoja i unapređivanja funkcionisanja privrede povećava i održava ukupno društveno blagostanje.

Država pre svega teži da ostvari osnovne ciljeve kao pšto su održivi privredni rast i razvoj, stabilnost tržišta i cena, ravnoteža u razmeni roba i usluga, što veći stepen zaposlenosti. Da bi ostvarila ovakve postavljene ciljeve država mora voditi posebnu brigu o međuzavisnosti privredne i političke aktivnosti života u privrednom sistemu zato moramo i naglasiti osnovne faktore koji utiču na ekonomsku politiku.

Ekonomska politika je zavisna od tri osnovna faktora:

- ***Društvenog sistema*** *i njegovih podsistema:*
  - Privrednog sistema
  - Političkog sistema
  - Pravnog sistema
- ***Nivoa opšte privredne razvijenosti*** koji sadrži vremensku, prostornu i sektorsku dimenziju.

• ***Međunarodnog ekonomskog i političkog okrušenja*** (globalno okruženje, ekonomsi i politički savezi država i regiona)

Elemente ekonomske politike čine njeni:[2]

• ***ciljevi,***

- Ostvarivanje održivog privrednog rasta
- Ostvarivanje pune zaposlenosti
- Ostvarivanje stabilnosti tržišta i cena
- Ostvarivanje ravnoteže razmene sa inostranstvom

• ***subjekti***

- Država-vlada
- Narodna banka
- Sindikati i udruženja radnika

• ***instrumenti***

- Fiskalna, monetarna i devizna politika.

NAČELA - PRINCIPI EKONOMSKO - FINANSIJSKE POLITIKE

Zadatak finansijske politike je optimalno izjednačavanje finansijskih načela koja su međusobno povezana i često jedno načelo konkuriše drugom načelu. Primenom principa ekonomsko-finansijske politike omogućava se preduzeću da ostvari maksimalne rezultate uz minimalna ulaganja. Od mnogobrojnih načela koji se pominju u savremenoj ekonomsko-finansijskoj literaturi možemo istaći nekoliko načela finansijske politike:

- *načelo finansijske stabilnosti*
- *načelo rentabilnosti*
- *načelo sigurnosti i likvidnosti*
- *načelo zaštite od prezaduženosti*
- *načelo fleksibilnosti (ili finansijske elastičnosti)*
- *načelo nezavisnosti.*

[2] Medić V. "Privredni sistem", skripta, Fakultet za menadžment, Novi Sad, 2011

NAČELO FINANSIJSKE STABILNOSTI

Načelo finansijske stabilnosti odnosi se na odnos između dugoročno vezanih sredstava i ukupno raspoloživih sredstava. Ovo načelo se koristi za postizanje dugoročne finansijske ravnoteže što znači da odnos između dugoročno vezanih sredstava i sopstvenog kapitala uvećanog za dugoročno pozajmljeni kapital *treba da bude najviše jedan ili manje od jedan,* i upućuje na to da se akcenat stavlja na sopstveni kapital.

Ukoliko preduzeće na dugi rok želi da održi finansijsku stabilnost javljaju se problemi, kako:

- odrediti visinu dugoročno vezanih sredstva;
- uspostaviti odnos između sopstvenog i dugoročno pozajmljenog kapitala;
- odrediti visinu reprodukcione sposobnosti preduzeća.

Dugoročno vezana sredstva se uobičajeno odnose na osnovna sredstva, dugoročna finansijska ulaganja kao i trajna obrtna sredstva. Način na koji će se definisati i kvantitativno utvrditi trajna obrtna sredstava predstavlja problem koji se rešava kroz pravila finansiranja. Vertikalnim finansijskim pravilima određuje se struktura kapitala odnosno, postavlja se odnos između sopstvenog i pozajmljenog kapitala. Sa druge strane horizontalnim pravilima finansiranja određuju se relacije pojedinih delova uloženog kapitala po roku vezanosti i po roku raspoloživosti.

Rentabilnost je ta koja u preduzeću određuje *odnos sopstvenog i dugoročno pozajmljenog kapitala*. Ukoliko je dugoročnim izvorima finansiranja više zastupljen sopstveni kapital, daleko je lakše za preduzeće da održava finansijsku stabilnost na duži rok. U vreme visoke stope inflacije održavanje ovog načela je otežano.

NAČELO RENTABILNOSTI

Načelo rentabilnosti se odnosi na to dapreduzeće ostvaruje maksimalne rezultate u dužem vremenskom periodu. To znači da preduzeće posluje rentabilno kada u svom poslovanju ostvaruje pozitivan finansijski

rezultat, odnosno ostvaruje dobit. Ako preduzeće ostvari gubitak, njegovo poslovanje je nerentabilno. Rentabilnost se u preduzeću može meriti i analizirati preko stope prinosa ukupnog kapitala ili preko stope prinosa sopstvenog kapitala. Stopa prinosa se izražava odnosom između neto dobitii i uloženog iznosa sredstava.

PRIMER

Stopa rentabilnosti ukupnog kapitala može se računati na sledeći način:

$$\textit{Stopa prinosa ukupnog kapitala} = \frac{\textit{(Bruto dobitak)}}{\textit{(Ukupan kapital)}} \textit{ x 100} = \frac{1000}{5000} \textit{ x 100 = 20 \%}$$

Stopa od 20% pokazuje da je preduzeće na svakih 100 dinara ukupnog kapitala ostvarilo prinos od 2 dinara. Ovo princip koji preduzeću sugeriše da investira sredstva u najprofitabilnije poslove. Preduzeće će osim sopstvenog koristiti i pozajmljeni kapital sve dok je stopa prinosana pozajmljeni kapital veća od tržišne kamatne stope.

Menadžeri i preduzetnici treba da odrede koji je to momenat kada ulažu isključivo sopstveni kapital, jer je stopa rentabilnosti na pozajmljeni počela da opada.

PRIMER

Stopa rentabilnosti sopstvenog kapitala može se izračunati stavljanjem u odnos neto dobitka i sopstvenog kapitala.

$$\textit{Stopa prinosa ukupnog kapitala} = \frac{\textit{(neto dobitak)}}{\textit{(sopstveni kapital)}} \textit{ x 100} = \frac{800}{5000} \textit{ x 100 = 16\%}$$

Ovo znači da je preduzeće na svaki 100 dinara uloženog sopstvenog kapitala ostvaruje 16 dinara neto dobitka.

Uvažavajući princip rentabilnosti preduzeće želi da ostvari osnovni cilj a to je da ostvaruje maksimalan prihod tokom dugog roka poslovanja. Ukoliko preduzeće po periodičnim obračunima ostvaruje dobar rezultat, predpostavka je da će se to reflektovati i na konačan rezultat poslovanja. Menadžmentu preduzeća je veoma bitno da rezultati poslovanja, budu sa što većom stopom prinosa. Iz napred navedenog možemo zaključiti da je princip rentabilnosti jedan od najvažnijih principa finansiranja jer bitno utiče na finansijsku strukturu preduzeća, na oblik finansiranja i upotrebu kapitala u preduzeću.

NAČELO SIGURNOSTI I LIKVIDNOSTI

Načelo sigurnosti i likvidnosti podrazumeva da preduzeće finansira one poslovne poduhvate iz kojih će se uloženi novac najbrže vratiti. Smanjenjem troškova i jačanjem sopstvenih izvora finansiranja preduzeće može da se zaštiti od negativnog finansijskog, naravno ukoliko ulaže u sopstvenu proizvodnju ili privredne aktivnosti.

Druga situacija nastaje ukoliko preduzeće ulagaže u tuđe poslovne aktivnosti, gde postoji opravdan rizik nemogućnosti naplate potraživanja. Da bi se ovaj rizik izbegao ili bar ublažio, neophodno je da preduzeće traži ocenu boniteta i kreditne sposobnosti potencijalnih dužnika. Isto tako ovo načelo se odnosi i na davaoce kredita, koji zahtevaju zaštitu svojih interesa u vidu visine kapitala i provere likvidnosti tražioca kredita. Iz rečenog se vidi da su načelo sigurnosti i načelo likvidnosti međusobno povezana i proizilaze iz principa zaštite poverioca. Kreditna sposobnost preduzeća, koja podrazumeva posedovanje dovoljne količine sopstvenog kapitala obezbeđuje preduzeću ostvarivanje načela sigurnosti.

NAČELO ZAŠTITE OD PREZADUŽENOSTI

Načelo zaštite od prezaduženosti podrazumeva finansiranje u skladu sa rizikom, odnosno da učešće sopstvenog kapitala bude u onim projektima koji po projekcijama, imaju najveći rizik povrata kapitala. Što je rentabilnost u preduzeću veća manji je rizik od prezaduženosti, te preduzeće ulaže u projekte sa većim rizikom sopstvena sredstva naročito kod ostvarivanja visoke stope rentabilnosti. Da bi preduzeće predvidelo moguće

rizike u poslovanju ili ih svelo na najmanju moguću meru neophodno je da pri svakom novom poslovnom poduhvatu izradi poslovne ili biznis planove. Oni omogućavaju da se metodom predviđanja i simulacije određenih poslovnih dešavanja eliminišu ili svedu na minimum mogući nastali rizici.

NAČELO FLEKSIBILNOSTI ILI PRINCIP ELASTIČNOSTI

Načelo fleksibilnosti ili princip elastičnosti proizilazi iz rizika koji je uslovljen promenama u spoljašnjem okruženju. Preduzeće koje primenjuje ove principe je sposobno da brzo reaguje na tako nastale promene i prilagodi se tako izmenjenim uslovima poslovanja.

Preduzeće može da poštuje ovaj princip ukoliko je u mogućnosti da obezbedi dodatna sredstva kod svakog novog poslovnog poduhvata i time sebi omogući nesmetano odvijanje proširene reprodukcije. Kvalitetnom saradnjom sa poslovnom bankom ono rešava pitanje fleksibilnosti, jer bi u suprotnom propustilo šansu za ostvarivanje većeg prinosa na uloženi kapital. Da bi se očuvala elastičnost u finansiranju, preduzeća daju prednost sopstvenim izvorima finansiranja. Ono predstavlja ograničavajući faktor u obezbeđivanju poštovanja principa rentabilnosti. Finansijski menadžeri u preduzeću moraju da vode takvu finansijsku politiku gde će se minimizirati negativan odnos između međusobno suprostavljenih principa rentabilnosti i fleksibilnosti kroz pravilan odnos sopstvenog i pozajmljenog kapitala.

NAČELO NEZAVISNOSTI

Načelo nezavisnosti je usko povezano sa principom fleksibilnosti samog preduzeća i podrazumevaju samostalno donošenje poslovnih odluka nezavisno od poverioca. Ukoliko je udeo sopstvenog kapitala veći povećava se i to da je preduzeće nezavisnije u svom poslovanju, i suprotno ako dolazi do povećanog učešća pozajmljenog kapitala, nezavisnost preduzeća se smanjuje jer se poverioci mešaju u finansijsku i poslovnu politiku preduzeća da bi smanjili sopstveni rizik. Na menadžmentu preduzeća je da odluče koliki će uticaj pojedinih principa biti i u kojem vremenskom periodu, jer preteranim uvažavanjem principa nezavisnosti preduzeće postaje preterano oprezno što može da se odrazi na uspeh poslovanja. Iz

ovoga proizilazi da ako menadžment donese pogrešnu procenu i momentu kada preduzeću nedostaju sredstva, odnosno, ne žele da pozajme finansijska sredstva, preduzeće nije u mogućnosti da nastavi sa istim obimom poslovanja, što negativno utiče na finansijski rezultat. Sa druge strane pribavljanje dodatnih sredstava, naročito kada nije pravi momenat a naročito kada se to uradi putem emitovanja novih akcija, može da ima za posledicu gubitak nezavisnosti usled promene vlasničke i upravljačke strukture. Sve ovo pokazuje koliki je značaj i uloga menadžmenta, i ljudi koji donose poslovne odluke o finansiranju preduzeća. Struktura vlasništva i upravljanja je određena načinom i strukturom finansiranja. Interese vlasnika i njihovu nezavisnost u vođenju finansijske i poslovne politike ogledaju se primenom načela nezavisnosti treba osigurati.

Pri utvrđivanju politike finansiranja preduzeće, odnosno ljudi koji donose poslovne odluke u preduzeću, moraju da vode računa o međusobnoj povezanosti principa sa opštim ciljevima, odnosno moraju da pronađu onaj optimum pojedinih principa i pravila u određenim vremenskim intervalima, koji obezbeđuju maksimalne rezultate finansiranja.

PRAVILA FINANSIRANJA

Način na koji će se primenjivati principi finansijske politike naziva se pravilo finansiranja. Ova različita pravila su nastala kao rezultat privredne prakse u sprezi sa naukom ekonomije preduzeća. U novijoj literaturi daje im se istorijska dimenzija, pa se nazivaju „klasična“ ili „tradicionalna“. Praksa je pokazala da ih kreditne institucije koriste kao sredstvo za ocenu boniteta dužnika ali isto tako mogu poslužiti kao osnova, planiranja finansijskog poslovanja samih preduzeća i njihovih novčanih tokova.

Pravila finansiranja se prikazuju kroz:

- *strukturu kapitala, odnosno odnos između sopstvenog i tuđeg kapitala (vertikalna pravila finansiranja)*

- *relacije delova imovine i kapitala (horizontalna pravila finansiranja).*

VERTIKALNA PRAVILA FINANSIRANJA

Vertikalna pravila finansiranja odnose se na strukturu kapitala u preduzeću, koja treba da obezbedi rentabilnost, sigurnost, nezavisnost i elastičnost finansiranja.

Vertikalna pravila finansiranja dele se na:

- pravila za odnos između sopstvenog i tuđeg kapitala

- pravila za odnos rezervi prema nominalnom kapitalu

- pravila za odnos dugoročnog prema kratkoročnom kapitalu.[3]

Pravilima za odnos između sopstvenog i tuđeg kapitala u prvi plan ističu odnose između sopstvenog i tuđeg kapitala u preduzeću a u cilju zaštite poverioca. Ovo proističe iz toga da preovladava mišljenje da je sopstveni kapital garancija plaćanja obaveza i u celosti i u roku.

Da bi banka ili neka druga finansijska institucija izvršila ocenu kreditne sposobnosti preduzeća i izvršila analizu finansijske sigurnosti koristi se pravilo jednakosti sopstvenog i tuđeg kapitala koje se naziva i „zlatno pravilo izravnanja rizika". U ravnopravnoj upotrebi su odnosi, kako 1:1, tako i odnosi 2:1 i 3:1.

Može se reći da za održavanje likvidnosti u preduzeću nije od presudnog značaja samo velikim udelom sopstvenog kapitala u ukupnom kapitalu. Ona zavisi od niza faktora, a prvenstveno najvažnije je usklađivanje priliva i odliva sredstava i realno donet plan novčanih tokova. Ukoliko nije korektno donet plan novčanih tokova zasnovan na činjeničnom stanju i preduzeća sa visokim učešćem sopstvenog kapitala mogu ući u period nelikvidnosti, naročito ako su neusklađeni rokovi priliva i odliva praćeni nedovoljnom rentabilnošću. Nasuprot njima preduzeća koja imaju malo učešće sopstvenog kapitala, koje posluje sa visokom stopom rentabilnosti i u skladu sa time donetim planom novčanog toka itekako mogu ostvarivati optimalnu likvidnost. Iz ovoga proizilazi da ako je realno izrađen plan novčanih tokova za određeni vremenski period, preduzeće može izbeći zamke nelikvidnosti, bez obzira na to da li koristi sopstvena ili pozajmljena sredstava.

Ako posmatramo rentabilnost, može se reći da sve dok je cena

[3] Ranković J., "Upravljanje finansijama preduzeća", Beograd, 1997.

pozajmljenog kapitala niža od stope prinosa na ukupni kapital, veće učešće tuđeg u odnosu na sopstveni kapital i dalje dovodi do rasta stope rentabilnosti sopstvenog kapitala.

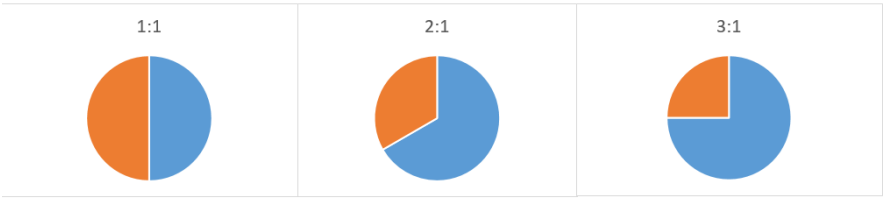

Slika1. Vertikalno pravilo finansiranja - odnos sopstvenog prema tuđem kapitalu

HORIZONTALNA PRAVILA FINANSIRANJA

Posmatranjem relacija između delova imovine i kapitala u preduzeću nazivamo *horizontalnim pravilima finansiranja.* Postoji stalna težnja da se dođe do sigurnih merila čijom bi primenom preduzeća uspostavila i održala stabilnu finansijsku situaciju, što je rezultiralo velikim brojem ovih pravila. Najčešće korišćena horizontalna pravila finansiranja u praksi su:

- *zlatno (bankarsko) pravilo finansiranja;*
- *zlatna bilansna pravila finansiranja;*
- *pravila finansiranja 1:1 i 2:1;*
- *ostala pravila finansiranja.*

ZLATNO (BANKARSKO) PRAVILO FINANSIRANJA

Zlatno bankarsko pravilo finansiranja je počelo sa primenom 1854. godine nemački autor Hobner (Hibner), koji je u delu Die Banken (Banke) istakao misao da „kredit koji neka banka može dati, a da pri tome ne dođe u opasnost u pogledu ispunjenja svojih obaveza, mora odgovarati kreditu koji banka uživa i to ne samo po iznosu nego i po kvalitetu kredita“.[4] Ovo pravilo ima za cilj održavanje likvidnosti banke. Ovo pravilo se zasniva činjenici da se likvidnost može održati samo ako dužnik kratkoročne kredite koristi za kratkoročne namene a dugoročne kredite za dugoročne

[4] Ranković J., ”Upravljanje finansijama preduzeća”, Beograd, 1997.

namene. Dakle likvidnost se obezbeđuje usaglašavanjem rokova pasivnih sa aktivnim bankarskim poslovima.

Ovog pravila se ni same banke ne drže jer veoma često daju kredite na duži rok od roka deponovanja sredstava u bankama. Ovu mogućnost banke mogu da koriste i pravdaju time što obezbeđuju likvidnost stalnim obnavljanjem kratkoročnih izvora finansiranja. Banka opravdano očekuje da će se depoziti po viđenju kontinuirano obnavljati i da neće pasti ispod nivoa datih kredita, a ako se dese nepredviđene okolnosti banka može da pribavi kredit od drugih banaka ili od centralne banke. Ukoliko menadžment banke napravi pogrešnu procenu u nepoštovanju ovih pravila, to može banku dovesti u nelikvidnost. Ugledajući se na banke, i preduzeća veoma često kratkoročnim kreditima pokrivaju srednjoročne i dugoročne potrebe. Za obezbeđenje likvidnosti preduzeća nije dovoljno samo poštovanje ovog pravila, već je mnogo važnija usklađenost plana novčanih tokova. Ovaj plan služi kao garant izmirenja dospelih obaveza, a na taj način služi bankama za ocenu kreditne sposobnosti preduzeća, od koje zavisi dobijanje novog ili prolongiranje postojećeg kredita. Iz napred rečenog možemo izvesti zaključak da se zlatno pravilo finansiranja uzima kao opšta orjentacija, a da likvidnost treba da se obezbedi usklađivanjem priliva i odliva sredstava i odgovarajućom finansijskom ravnotežom.

U osnovi banke smatraju neophodnim poštovanje zlatnih bankarskih pravila finansiranja, ali je teško je kontrolisati da li svaki izvor finansiranja po roku raspoloživosti i po visini odgovara roku vezivanja i visini sredstava zbog stalne i neprekidne promene ročne strukture uloženih sredstava i izvora sredstava. Iz ovog proizilazi da se banke pridržavaju na ovaj način izvršenoj podeli sredstava i izvora sredstava na dugoročno uložena sredstva i dugoročne izvore finansiranja i na kratkoročno uložena sredstva i gotovinu i kratkoročne izvore finansiranja. Za kontrolu održavanja jednakosti ovako rasčlanjenih sredstava služi bilans stanja.

U zavisnosti od kriterijuma u tretmanu relacija između raščlanjenih delova aktive (sredstava) i pasive (izvora) razlikuju se *zlatno bilansno pravilo u užem smislu i zlatno bilansno pravilo u širem smislu.*

PRAVILA FINANSIRANJA 1:1 I 2:1

Kod pravila finansiranja 1:1 podrazumeva se jednakost između gotovine, hartija od vrednosti i kratkoročnih potraživanja, sa jedne strane i kratkoročnih izvora finansiranja, sa druge strane. To znači da se kratkoročne obaveze trebaju biti pokrivene sa sredstvima u obliku gotovine, hartija od vrednosti i kratkoročnih potraživanja. Ovo pravilo se upotrebljava kao osnov za *merenje likvidnosti prvog stepena.* Poštovanje pravila finansiranja 1:1 zahteva ispunjenje nekih uslova, a naročito harmoniju između primanja i izdavanja, što je u našim uslovima poslovanja otežano.

Poštujući pravilo finansiranja 2:1 podrazumeva se da odnos između obrtnih sredstava i kratkoročnih izvora finansiranja bude 2:1. Ovo pravilo služi kao osnova za *merenje likvidnosti drugog stepena*. To zapravo znači da se za svaki dinar kratkoročnih izvora finansiranja može odobriti dva dinara za obrtna sredstava. Ono je veoma teško za praćenje, zbog potrebe za dodatnom procenom finansijskog položaja dužnika od strane kreditora. Upravo zbog ovih teškoća pravilo finansiranja 2:1 i nije našlo široku primenu kako u praksi tako i u literaturi, jer njegova primenane samo da ne obezbeđuje likvidnost već ima malu verovatnoću za stvaranje uslova za održavanje likvidnosti.

OSTALA PRAVILA FINANSIRANJA

Činjenica da su uplate i isplate, a ne bilansne relacije značajne za održavanje finansijske ravnoteže, dovode do traženja adekvatnijih rešenja. J. Ranković[5] navodi značajni doprinos nemačkog autora Vormbaum-a koji polazi od dinamičke likvidnosti, odnosno sposobnosti preduzeća da u doglednom budućem vremenu, ispuni sve svoje obaveze plaćanja. Osnovu za praćenje ovog zahteva predstavlja finansijski plan uključujući i plan novčanih tokova. Preduslov za formulisanje pravila finansiranja je raščlanjivanje imovine obavi prema raznim ciljevima, koji su postavljeni pojedinim delovima imovine, zanemarujući da li se radi o osnovnim ili obrtnim sredstvima u preduzeću. Veoma je važno da se može izvršiti supstitucija kapitala kojim treba da bude pokrivena imovina. Iz ovoga možemo zaključiti da nizovi uplata i isplata u vremenskom periodu treba da obezbede usklađivanje sadašnjeg i planiranog obima poslova, tj. željenu rentabilnost,

[5] Ranković J., "Upravljanje finansijama preduzeća", Beograd, 1997.

stanje rizika i mogućnost finansiranja.

Bez obzira što se pravila finansiranja uglavnom odnose na bankarsko poslovanje, gde ih poslovne banke manje ili više svesno krše, ona i te kako mogu služiti kao osnova, kao polazište po pitanju finansijskog poslovanja samih preduzeća i planiranja njihovih novčanih tokova.

PITANJA ZA PROVERU I DISKUSIJU

1. Pojam finansijske politike
2. Načela finansijske politike
3. Merila efikasnosti (produktivnost, ekonomičnost i rentabilnost)
4. Vertikalna pravila finansiranja
5. Horizontalna pravila finansiranja

Ciljevi poglavlja 2

Posle čitanja ovog poglavlja trebalo bi bolje da se razume:

2

- ***Poslovne funkcije u preduzeću***
- ***Organizaciju finansijske funkcije***
- ***Izvore finansiranja***
- ***Novac i njegove funkcije***
- ***Finansijska tržišta***

Za dobro funkcionisanja finansijskog sistema u jednoj državi možemo reći da je od izuzetne važnosti funkcionisanje svakog privrednog subjekta, odnosno preduzeća ponaosob. Ovde se govori o tome koliko su važni spoljašnji i unutrašnji faktori za profitabilno funkcionisanje svakog preduzeće i kolika je važnost povezanosti svake pojedinačne funkcije u preduzeću sa finansijskom funkcijom.

U drugom delu se govori o uticaju organizacione strukture u samom preduzeću na njegov poslovni uspeh. Isto tako se govori i o organizacionoj strukturi finansijske funkcije u preduzeću. U ovom poglavlju je akcenat svakako na pojedinačnom privrednim subjektima i njihovim snalaženju u kompleksnim uslovima koji vladaju u privrednom sistemu jedne zemlje.

U trećem delu se produbljuje ova priča i to govoreći o izvorima i načinima finansiranja u pojedinačnim preduzećima. Ovde između ostalog dolazi do izražaja znanje i umešnost finansijskih menadžera koji svojim znanjem treba na najpovoljniji način da obezbede novčana sredstva za nesmetano funkcionisanje preduzeća.

U četvrtom delu se govori o novcu, odnosno o njegovoj ulozi, funkcijama koje vrši, kao i kako utiče na pojavu određenih anomalija kao

što su inflacija i deflacija.

U petom delu se govori o finansijskim tržištima, njihovoj podeli na tržište novca i tržište kapitala. U okviru ovih podela govorimo i o hartijama od vrednosti koje se koriste na tržištu novca ili na tržištu kapitala.

FAKTORI KOJI UTIČU NA POSLOVNE FINANSIJE

Veliki broj faktora u različitom obimu imaju pozitivni ili negativni uticaj na proces realizacije finansijske politike. Osnovni faktori koji utiču na realizaciju finansijske politike u poslovnim finansijama mogu se podeliti na spoljašnje i unutrašnje faktore.

Spoljašnji faktori se odnose na privredno, političko i društveno okruženje u kome preduzeće posluje i na njih ono ne može direktno uticati. Ovi faktori se odražavaju kroz način na koji preduzeće koristi svoje resurse i sposobnosti u poslovnom okruženju da bi ostvarilo svoje ciljeve, naročito kao što je to jedan od najvažnijih strateških ciljeva preduzeća ostvarivanje maksimalne dobiti. Ukoliko preduzeće ostvari što veću dobit, koristi će imati različite interesne grupe kao što su akcionari, menadžeri, zaposleni, dobavljači, kupci, država a time je ispunilo osnovni cilj maksimiziranja vrednosti kapitala akcionara.

Najvažniji segmenti spoljnog okruženja za preduzeće su poslovno, finansijsko i poresko okruženje. Svako preduzeće mora dobro da poznaje i razume ove segmente spoljnog okruženja ukoliko želi da uspešno posluje. Glavni zadatak preduzeća je da ostvari što veću dodatnu vrednost za sve zainteresovane interne i eksterne učesnike koji su na bilo koji način povezani za rad preduzeća. Danas svako preduzeće osim što će da respektuje vrednost okruženja i društva, mora da uvažava i razvija potencijale svojih zaposlenih, da izvršava svoje obaveze prema dobavljačima, da stalno izlazi u susret zahtevima i potrebama kupaca. Menadžment mora da pokaže adekvatnu osetljivost na potrebe i karakteristike svoga okruženja u cilju međusobnog usklađivanja interesa različitih interesnih grupa.

Faktori koji su sastavni deo privredno-finansijskog sistema i utiču na tržišne uslove privređivanja možemo svrstati u najvažnije. Od stabilnosti mera finansijsko-privrednog sistema (kreditno bankarski instrumenti, devizni i poreski propisi i drugi sistemski zakoni...) direktno zavisi stabilnost i razvoj finansijske politike preduzeća. To znači da česte i veće

promene mera privrednog i finansijskog sistema, posebno kreditno bankarskih instrumenata i deviznih i poreskih zakona, negativno se odražavaju na stabilnost finansijske politike preduzeća. Tržišni uslovi privređivanja su važan spoljni faktor finansijske politike preduzeća, jer spadaju u grupu relativno ograničavajućih faktora ponašanja preduzeća u svojim poslovnim aktivnostima (tržište dobavljača, kupaca, novčano tržište i tržište kapitala, devizno tržište, strane investicije i zajmovi...).

Možemo zaključiti da preduzeće pokušava da funkcioniše u skladu sa svojim poslovnim okruženjem, poreskim okruženjem i okruženjem finansijskog sistema.

Unutrašnji faktori finansijske politike preduzeća odnose se na sve elemente koji su u okviru samog preduzeća i o njima preduzeće samostalno odlučuje. Ovde spadaju faktori koji proizilaze iz poslovnih planova samog preduzeća (obim i asortiman proizvodnje, zalihe gotovih proizvoda, nabavka sirovina, način planiranja i korišćenja finansijskih sredstava, itd.), kao i faktori koji proizilaze iz njegove organizacione strukture.

Oblik poslovne organizacije za koje se preduzeće odluči zavisi od aspekata poslovne okoline u kojoj preduzeće funkcioniše. Pre donošenja konačne odluke o organizacionom obliku preduzeća, bitno je imati saznanja koje su prednosti i nedostatci različitih alternativnih oblika poslovne organizacije

Specifičnost faktora koji su u direktnoj vezi sa organizaconom strukturom ogleda se u obliku organizovanja finansijske funkcije i postavljanju mogućeg okvira finansijske politike preduzeća. Uzimajući u obzir koliko organizacioni oblik poslovanja preduzeća utiče na finansijsku politiku u preduzeću, *navešćemo osnovne oblike organizacione strukture.*

Preduzeće u vlasništvu pojedinca kao najstariji oblik poslovne organizacije je preduzeće koje u jednom preduzetniku udružuje sve svoje funkcije. Prednost ovakve organizacione strukture je u tome da vlasnik preduzeća ima pravo na svu imovinu i ostvarenu dobit preduzeća, ali je to ujedno i mana ovakve organizacione strukture jer on snosi i svu odgovornost za nastale obaveze i potencijalne gubitke preduzeća. Dakle, vlasnik preduzeća je lice koje posluje ličnom i poslovnom imovinom sa neograničenom poslovnom odgovornošću, što znači i da ličnu imovinu

izlaže poslovnim obavezama. Njegova dobit je predmet poreza na dohodak građana. Osnivanje ovakvog preduzeća je vrlo jednostavno i zahteva male troškove. Ovakva organizaciona forma je raširena u manufakturnim delatnostima ili uslužnim delatnostima. Najveća prednost ovog organizacionog oblika je upravo njegova jednostavnost.

Najveći nedostatak preduzetničkog oblika organizacije je taj što je vlasnik preduzeća u potpunosti lično odgovoran za sve obaveze preduzeća, što nosi veliki rizik.

Drugi veliki nedostatak ovog organizacionog oblika preduzeća je ograničenost mogućnosti povećanja kapitala preduzeća, što proizilazi iz činjenice da takvo preduzeće i nije najatraktivnije za ulaganje novca od strane investitora. Osnovni nedostatak ovakvog preduzeća ogleda se u nedostataku fleksibilnosti.

Ortakluk predstavlja sporazumno udruživanje imovine i rada između dva ili više fizičkih lica u zajedničkom poslovanju. Ovaj organizacioni oblik se razlikuje od preduzetničkog po tome što uključuje više vlasnika. Međutim, kao i u preduzeću koje je u vlasništvu samo jednog pojedinca, i vlasnici ortaci imaju neograničenu odgovornost. Ortaci takođe ličnu imovinu izlažu poslovnim obavezama i riziku, ali prednost ovog organizacionog oblika je ta što preduzeće raspolaže sa većim iznosom kapitala. Takođe, prednost je i u tome što ovaj organizacion oblik može privući više kapitala, jer su kreditori spremniji da daju sredstva onim preduzećima koja sama poseduju veći kapital. Kreditorima veći kapital organizacije automatski predstavlja i veću garanciju da će preduzeće biti u stanju da vrati dug. Ovaj organizacioni oblik je u velikoj meri prisutan kod osnivanja advokatskih firmi, konsalting kuća, turističkih agencija i ostalih sličnih uslužnih delatnosti.

Korporaciju kao organizacioni oblik možemo definisati kao pravno lice čije je poslovanje vlasništvo akcionara koji imaju ograničenu poslovnu odgovornost, pa njihova lična imovina nije predmet nikakvih obaveza iz poslovanja. Oni biraju upravni odbor direktora koji imenuje menadžera. Tako dolazi do odvojenosti vlasničke i upravljačke strukture. Ovaj oblik poslovne organizacije je danas najšire prihvaćena forma organizacije preduzeća. Vlasništvo nad korporacijom se dokazuje akcijama, koje predstavljaju deo udela njihovih vlasnika u odnosu na ukupan broj akcija u prometu.

Akcije su takođe lako prenosive što znači i da je i samo vlasništvo lako prenosivo, što predstavlja drugu značajnu prednost ovog oblika poslovne organizacije. Takođe život korporacije nije ograničen životom njenih vlasnika, jer korporacija egzistira odvojeno od svojih vlasnika. Može se zaključiti da su prednosti koporacije: ograničena odgovornost vlasnika, jednostavan prenos vlasništva putem prodaje običnih akcija, neograničeni vek trajanja i sposobnost da prikuplja kapital odvojeno od svojih vlasnika.

U vremenu kada vlada nestašica kapitala a cene su sve više poslovne finansije dobijaju sve je veći značaj i ulogu u preduzećima a time se javlja veća potreba nihevog izučavanja kao naučne discipline. Smatra se da je nauka o poslovnim finansijama veoma mlada s obzirom da se razvija u poslednjih pedesetak godina kao akademska disciplina. Na samom početku izučavanja zadatak poslovnih finansija je bio da se pribave finansijska sredstva neophodna za poslovanje preduzeća. Osnova ovakvog razmišljanja leži u konceptu centralno-planske privrede tog razdoblja, kada je putem planova bilo definisano od kojih institucija i u kojoj vrednosti se mogu nabaviti potrebna sredstva, a akcenat je bio stavljan na objašnjenje pravnih i finansijskih odnosa koji su se formirali između preduzeća i finansijskih institucija. Ovo tradicionalno shvatanje poslovnih finansija zamenjeno je modernim shvatanjem, koje polazi od ideje da je cilj poslovnih finansija da se ograničeni finansijski resursi raspodele na alternativne upotrebe da bi se ostvarili dugoročni ciljevi preduzeća. To znači da se finansijska služba u preduzeću bavi ne samo nabavkom finansijskih sredstava, već i koordiniranim aktivnostima sa funkcijama proizvodnje, prodaje, nabavke kako bi angažovana sredstva bila raspodeljena na što efikasniji i racionalniji način.

Često se poslovne finansije poistovećuju sa terminima finansijsko upravljanje, finansijski menadžment ili menadžment poslovnih finansija. U suštini, radi se o različitim imenovanjima istog delokruga poslova.

PODSISTEMI FINANSIJSKE FUNKCIJE

Poslovno finansijski sistem (poslovne finansije) obuhvata finansijske tokove i finansijske transakcije preduzeća. *Čine ga sledeći podsistemi:*

- kružno kretanje novca u sferi proizvodnje, razmene, raspodele i potrošnje,

- finansijski odnosi preduzeća sa drugim subjektima iz okruženja,

- primanje, čuvanje, izdavanje, raspodela i upotreba finansijskih sredstava i

- finansiranje tekućih i razvojnih potreba preduzeća.

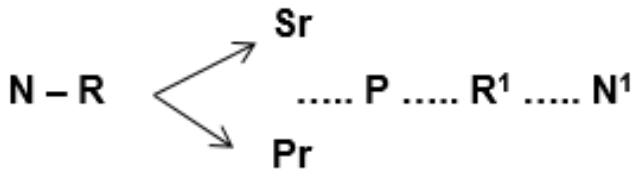

Slika 2. Kružno kretanje kapitala i preobražaj novca u procesu reprodukcije

Finansijska funkcija zajedno sa ostalim funkcijama u preduzeću čini jednu sinergijsku celinu i nikada nije dobila primat nad ostalim funkcijama u preduzeću. Stabilnost celokupnog poslovnog sistema zavisi od zajedničkog rada svih funkcija u preduzeću.

Ako posmatramo grafikon kružnog kretanja kapitala, onda možemo reći da je na samom početku procesa proizvodnje, neophodno obezbediti određeni iznos novca sa kojim se nabavljaju sredstva za rad i predmeti rada. Preduzeće otpočinje sa procesom proizvodnje a posle završenog proizvodnog procesa proizvedena roba se prodaje i naplaćuje. Ukoliko je oslobođeni novac po završetku ciklusa veći od uloženog, smatra se da je preduzeće profitabilno poslovalo, pa zato i možemo reći da je finansiranje jedan dinamičan proces koji prožima sve faze procesa reprodukcije.

Proces finansiranja preduzeća obuhvata i ima sledeće ciljeve:

- utvrđivanje potreba za finansijskim sredstvima. Utvrđuje se kolika su ukupna ulaganja neophodna na nivou preduzeća;

- pribavljanje i alokaciju sredstava. Utvrđuje se preporučljiva struktura tih sredstava i njihovo raspodeljivanje;

- kontrolu korišćenja sredstava. Utvrđuje se na koji način finansirati ta sredstva, odnosno da li su sredstva namenski utrošena.

Finansijska pozicija preduzeća najednostavnije se može oceniti finansijskom analizom. Finansijska analiza se sprovodi u skladu sa donetim finansijskim planom kojim je utvrđen obim i struktura sredstava. Njome se utvrđuju nedostajuća sredstava u preduzeću kao i načini njihovog pribavljanja, i na taj način utvrditi koje su to stvarne potrebe za finansijskim sredstvima.

Nakon izvršenih analiza, potrebno je izvršiti usaglašavanje:

- ulaganja u poslovne aktivnosti uzimajući odnos između osnovnih i obrtnih sredstava;

- ulaganja u pojedine oblike obrtnih sredstava u odnosu na njihov optimalni nivo;

- ulaganja u popravku i modernizaciju osnovnih sredstava.

Naravno, istovremeno je potrebno napraviti optimalnu kombinaciju izvora finansiranja uzimajući u obzir odnos vlastitih i pozajmljenih sredstava i odnos kratkoročnih i dugoročnih sredstava.

Opravdanost ulaganja se dokazuje izradom elaborata, investicionog projekta ili biznis plana, gde se osim opravdanosti investiranja, između ostalog, vidi i period potreban za povrat investicije.

Na poslovnim finansijama, odnosno finansijskim menadžerima, je da svojim iskustvom i svestranom analizom izaberu alternativu koja će imati najbolji uticaj na finansijski položaj i dugoročni rast preduzeća, imajući u vidu da pribavljanje finansijskih sredstava podrazumeva razmatranje, tražnje i utvrđivanje najpovoljnijih uslova pod kojima se sredstva mogu pribaviti iz raspoloživih izvora finansiranja. Uslovi i cene izvora finansiranja utiču na kvalitet poslovnih ulaganja. Finansijska sredstva treba usmeriti tamo gde će doprineti ostvarenju dugoročnih ciljeva. Međutim, poslovne finansije moraju pružiti osnovu da odluka bude što racionalnija i što bolje koncipirana. Opravdanost finansijskih odluka je delom uslovljena internim faktorima poslovanja, a delom objektivnim okolnostima iz okruženja na koje je teško uticati.

Oslobođena sredstva iz kružnog toka poslovanja se ponovu ulažu, zavisno od potreba preduzeća. Promene koje se dešavaju u aktivi i pasivi, moraju se držati pod kontrolom i kontinuirano vršiti usklađivanja izvora finansiranja sa ulaganjima po obimu i roku. Kontrola korišćenja sredstava

treba da dokaže ispravnost i isplativost ulaganja, te da ukaže na eventualne korekcije u finansiranju.

Osnovni cilj finansijskog upravljanja je maksimiziranje rentabilnosti u preduzeću, uz održavanje zadovoljavajućeg stepena likvidnosti. Jedan od osnovnih načina utvrđivanja ili merenja rentabilnosti je stavljanje u odnos ostvarenog dobitka preduzeća i angažovanih sredstava (sopstvenih ili ukupnih, u zavisnosti koji pokazatelj želimo da dobijemo). Možemo reći da je cilj finansijskog upravljanja da se obezbedi maksimiziranje dobitka preduzeća u odnosu na iznos angažovanih sredstava.

Ukoliko preduzeće ulazi u novi poslovni poduhvat, poslovne finansije, odnosno finansijski menadžer mora da bira poslovnu alternativu koja je najrentabilnija, odnosno onu koja donosi najveći prihod na uložena sredstva. Bez obzira da li govorimo o odnosu dobiti i angažovanih sredstava za već izvršena ulaganja ili neto sadašnjoj vrednosti novih ulaganja, osnovni cilj finansija je da obezbedi maksimalnu rentabilnost poslovnih ulaganja.

Sa druge strane, drugi cilj poslovnih finansija jeste očuvanje likvidnosti. Likvidnost podrazumeva sposobnost preduzeća da plati sve svoje novčane obaveze u roku, uz održavanje potrebnog nivoa obrtnih sredstava za obavljanje tekućeg poslovanja.

Posmatrajući ova dva cilja poslovnih finansija, možemo zaključiti da su oni često suprotstavljeni. Sa jedne strane, preterano zaduživanje radi ostvarivanja što većeg stepena rentabilnosti može negativno uticati na sposobnost preduzeća da plati dospele obaveze i samim tim i ugroziti buduću likvidnost. Sa druge strane, preterana likvidnost smanjuje mogućnost za porast rentabilnosti, jer podrazumeva veće oslanjanje na sopstveni kapital.[6] Zbog toga finansijsko upravljanje mora u velikoj meri da obrati pažnju na suprotstavljenost ovih ciljeva, da ima sposoban i iskusan menadžment, koji će koordiniranim aktivnostima uskladiti planove proizvodnje, prodaje i nabavke i ostvariti to da angažovana sredstva budu raspodeljena na što efikasniji i racionalniji način.

[6] Vunjak N., "Finansijski menadžment", Ekonomski fakultet, ubotica, 20.

POSLOVNE FUNKCIJE U PREDUZEĆU

Osnovni preduslov za opstanak preduzeća jeste maksimiranje dobitka na duži vremenski rok u i to treba imati u vidu u procesu kreiranja politike preduzeća. Zbog realizacije utvrđene politike i ostvarivanja ciljeva, potrebno definisati načela po kojima će se postupati.

Za svako preduzeće je karakteristično da prema svojim potrebama vrši podelu rada, a u sklopu toga definiše i svoje funkcije. U okviru preduzeća postoji više poslovnih funkcija i one se najčešće odnose na sledeće aktivnosti i grupe poslova:

- finansijsku;
- razvojnu;
- kadrovsku;
- nabavnu;
- proizvodnu;
- prodajnu…

Sve funkcije preduzeća treba da su usaglašene sa osnovnim ciljevima politike preduzeća. Funkcije preduzeća ne smeju biti međusobno suprotstavljene, ukoliko želimo da ostvarimo ciljeve politike preduzeća. Finansijska funkcija je jedna od značajnijih, prva među jednakima, ali ona nije sama sebi cilj. Ovu činjenicu treba stalno imati u vidu, pa i kod definisanja ciljeva finansijske politike preduzeća.

Cilj finansijske funkcije preduzeća jeste snaga preduzeća koja se obezbeđuje kroz sledeće principe:[7]

- trajnu sposobnost plaćanja,
- trajnu sposobnost finansiranja,
- trajnu sposobnost investiranja,
- trajnu sposobnost povećanja imovine, i
- trajnu sposobnost zadovoljenja finansijskih interesa učesnika preduzeća

Trajna sposobnost plaćanja je princip koji je neophodan za opstanak preduzeća na duži rok, jer pretpostavlja da su likvidna sredstva uvek

[7] Rodić J., "Poslovne finansije i procena vrednosti preduzeća", Ekonima, Beograd, 1991.

jednaka dospelim obavezama ili veća od dospelih obaveza.

Trajna sposobnost finansiranja preduzeća podrazumeva sposobnost prikupljanja sopstvenog kapitala putem akumulacije neto-dohotka i emisije akcija, kao pribavljanja pozajmljenih sredstava od drugih korisnika na dug i kratak rok, pod što povoljnijim uslovima, uz sposobnost vraćanja pozajmljenih sredstava u roku njihovog dospeća.

Trajna sposobnost investiranja podrazumeva uspešno i rentabilno investiranje sredstava u cilju efikasnijeg poslovanja.

Trajna sposobnost povećanja imovine vlasnika, podrazumeva povećanje imovine vlasnika koji su uložili kapital u preduzeće i time postali vlasnici, odnosno suvlasnici preduzeća.

Trajna sposobnost zadovoljenja finansijskih interesa učesnika preduzeća, podrazumeva zadovoljenje finansijskih interesa vlasnika preduzeća, uprave preduzeća, radnika, poverilaca i države.

Finansijsku snagu nije lako ostvariti samo zato što ima mnogo zahteva, nego i zato što su zahtevi međusobno povezani, a u određenim slučajevima i suprotstavljeni. Otuda, dokle god preduzeće postoji, fokus interesa finansijske politike biće politika finansijske snage, jer to obezbeđuje opstanak i rast preduzeća.[8]

ORGANIZACIJA FINANSIJSKE FUNKCIJE U PREDUZEĆU

Ako posmatramo poslovne finansije kao finansijsku funkciju u jednoj organizaciji, možemo reći da je *ona prva među jednakima,* odnosno da se bez efikasne finansijske funkcije ne može ni uspešno poslovati. Osnovni zadatak finansijske funkcije jeste da obezbedi finansijska sredstva koja su neophodna za poslovanje, da ta sredstva adekvatno uloži u proizvodni ili uslužni proces i da prati novčane efekte tih ulaganja (profit) uz brigu o sigurnosti uloženih sredstava.

Sve ovo podrazumeva direktnu i indirektnu povezanost finansijske funkcije sa drugim funkcijama. Povezanost finansijske funkcije sa nabavnom funkcijom između ostalog podrazumeva dogovor oko plaćanja obaveza prema dobavljačima, razmenu informacija i dinamiku nabavke i uslova plaćanja (dogovor oko avansnog ili odloženog plaćanja, ostvarivanje

[8] Ranković J., "Upravljanje finansijama preduzeća", Beograd, 2004.

rabata na količinu itd.). Povezanost finansijske i prodajne funkcije ogleda se u informisanju oko stanja naplate prodate robe, odobravanja prodaje na odloženo plaćanje ili različitih popusta i olakšica koji su vezani za avansno plaćanje ili kupovinu većih količina robe. Takođe, zalihe gotovih, a neprodatih proizvoda vežu određen iznos finansijskih sredstava, te se taj iznos mora odrediti u međusobnom dogovoru finansijske i funkcije prodaje. Odnos između finansijke funkcije i funkcije proizvodnje ogleda se u određivanju vezanih finansijskih sredstava u zalihama sirovina koje su angažovane u procesu proizvodnje, poluproizvoda i delom gotovih proizvoda. Finansijska funkcija povezana je i sa ostalim poslovnim funkcijama (marketing, istraživanje i razvoj, ljudski resursi itd.) preko interakcije vezane sa redovne poslovne aktivnosti sve od funkcija.

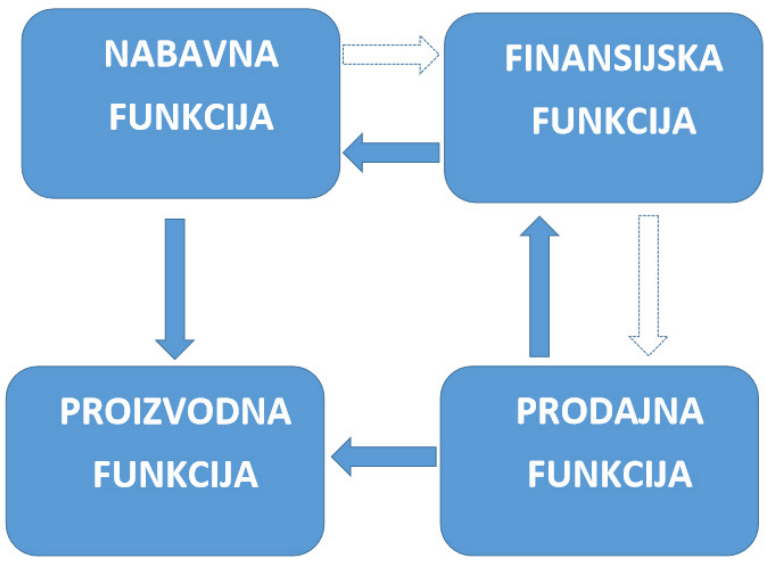

Slika 3. Odnos finansijske funkcije sa drugim poslovnim funkcijama

Sve ove aktivnosti koje su vezane za poslovne finansije kao funkcije u jednoj organizaciji možemo podeliti na primarne aktivnosti i sekundarne aktivnosti.

U primarne aktivnosti spadaju:

1. obezbeđivanje finansijskih sredstva;

2. ulaganje finansijskih sredstva;

3. usklađivanje roka raspoloživosti i roka imobilizacije sredstava.

Sekundarne aktivnosti finansijske funkcije podrazumevaju:

1. raspodelu novca;
2. kontolu upotrebe novca;
3. finansijsko planiranje;
4. finansijsku evidenciju;
5. finansijsku analizu.

Organizacija finansijske funkcije nije identična za sve organizacije. Organizacioni oblik zavisi od više različitih faktora poput:

1. organizacije samog preduzeća;
2. obima poslova i zadataka finansijske funkcije;
3. zakonske regulative;
4. raspoloživih ljudskih resursa;
5. strukture izvora finansiranja itd.

Međutim, u praksi najčešće susrećemo sledeća tri modaliteta organizacije finansijske funkcije:

1. centralizovana organizacija finansijske funkcije;
2. decentralizovana organizacija finansijske funkcije;
3. kombinovani tip organizacije finansijske funkcije.

Centralizovana organizacija finansijske funkcije pretpostavlja da sve zadatke finansijske funkcije obavlja isključivo jedna služba (odeljenje). Ovakav vid organizacije ima za posledicu bržu i efikasniju realizaciju postavljenih zadataka, optimalnije korišćenje opreme i resursa, smanjivanje troškova, veći stepen specijalizacije rada, direktnu komunikaciju sa svim poslovnim funkcijama i segmentima organizacije i sistematičniji pregled izvršavanja zadataka.

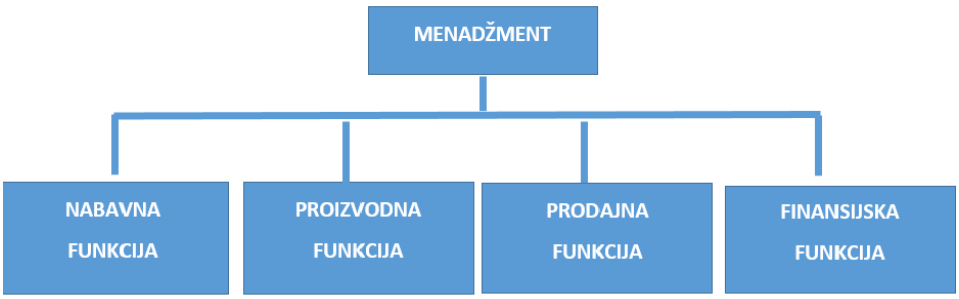

Slika 4. Centralizovana finansijska funkcija

Kod decentralizovanog tipa, zadaci se obavljaju u više decentralizovanih službi. Kod ovog tipa organizacije dolazi do raspoređivanja finansijskih zadataka na više odeljenja, što vodi ka bržem izvršavanju pojedinih zadataka i mogućnosti da se izgradi više dobrih finansijsko-menadžerskih timova. Takođe finansijsko delovanje više odvojenih segmenta finansijske funkcije stimuliše nezavisnu inicijativu i može pružiti više dobrih alternativnih rešenja.

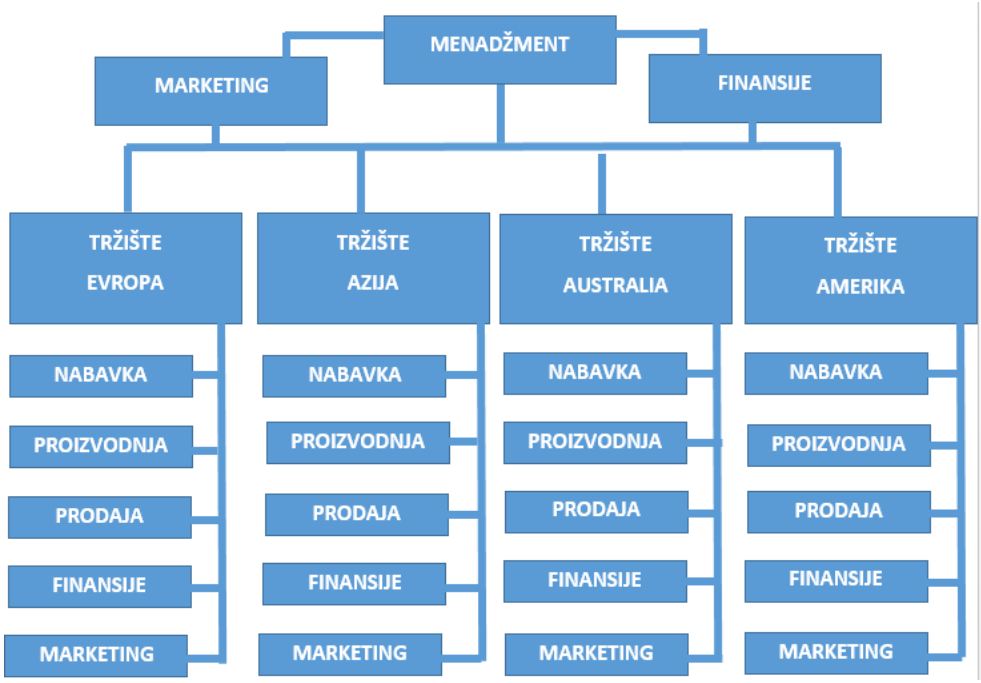

Slika 5. Decentralizovana finansijska funksija

Kombinovani tip podrazumeva situaciju gde se jedan broj zadataka obavlja isključivo u jednom odeljenju, dok se određeni zadaci obavljaju u više različitih odeljenja. Ovaj tip organizacije se najčešće primenjuje kod preduzeća koja imaju složenu organizacionu strukturu poput multinacionalnih komapnija, koncerna i holdinga. Pojedini zadaci i ciljevi koji se odnose na sve organizacione jedinice ili koji imaju stratešku orijentaciju realizuju se centralizovano, dok se zadaci koji se odnose na konkretna odeljenja/proizvode/tržišta realizuju decentralizovano.

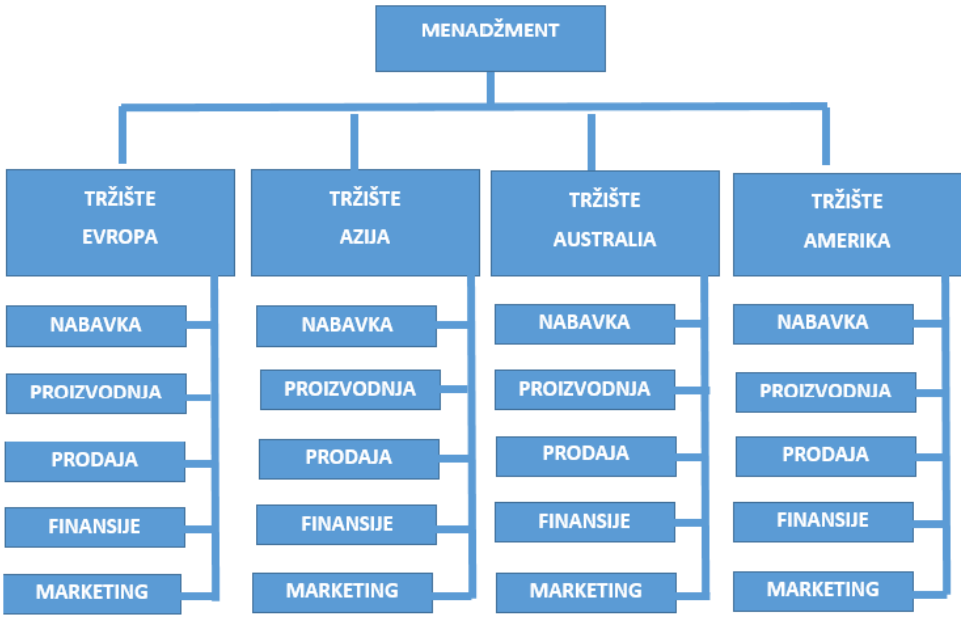

Slika 6. Kombinovana finansijska funkcija

U praksi manjih preduzeća, često se dešava da je finansijskoj funkciji pripojena i računovodstvena funkcija, najčešće iz razloga racionalosti. U većim poslovnim sistemima, pripajanje računovodstvene funkcije finansijskoj funkciji nije moguće, iako se informacije iz računovodstvene funkcije primarno stavljaju na raspolaganje finansijskoj funkciji. U praksi se često susreće i angažovanje eksternih knjigovodtsvenih agencija koje preuzimaju računovodstvene aktivnosti organizacije.

Treba imati na umu da finansijska funkcija nije čuvar podataka i informacija, već te informacije predstavljaju ulazne resurse na bazi kojih se

trebaju doneti što optimalnije poslovne odluke i kreirati poslovni planovi.

Generalo gledano, iako postoje različiti tipovi organizacije finansijske funkcije, može se reći da finansijska funkcija najčešće ima sledeću strukturu:

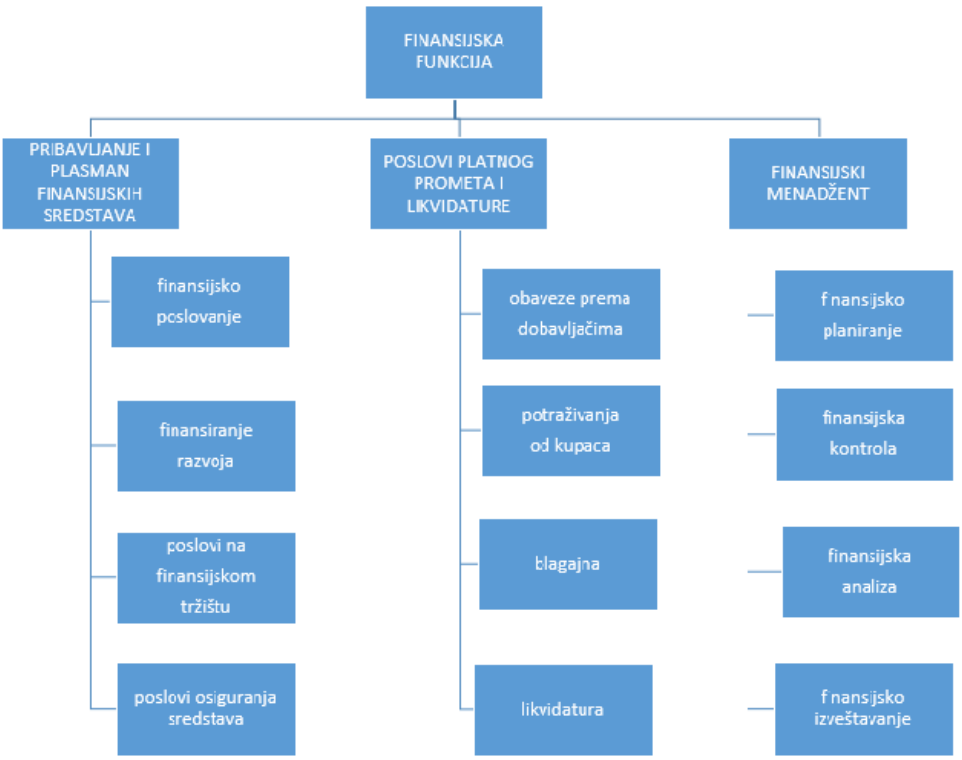

Slika 7. Struktura finansijska funkcijae

IZVORI FINANSIRANJA ORGANIZACIJA

Izvore finansiranja jedne organizacije možemo podeliti prema **ročnosti** na:

1. dugoročne izvore finansiranja;
2. srednjoročne izvore finansiranja;

3. kratkoročne izvore finansiranja.

Kratkoročni izvori finansiranja podrazumevaju rokove do godinu dana. Ovi izvori finansiranja se najčešće koriste za održavanje tekuće likvidnosti i ulaganje u obrtna sredstva. Srednjoročni izvori finansiranja se koriste u roku od jedne do pet godina i najčešće je njihova namena nabavka opreme i tehnologije. Dugoročni izvori finansiranja su na raspolaganju u periodu dužem od pet godina. U ovu grupu spadaju dugoročni tuđi izvori, odnosno dugoročni krediti i emitovane obveznice, kao i dugoročni sopstveni izvori, odnosno vlasnički kapital, rezerve itd. Dugoročni izvori se koriste za dugoročnu imovinu organizacije (zgrade, magacine, zemljište itd.).

Prema **svojini**, izvori finansiranja se dele na:

1. sopstvene izvore finansiranja (sopstvena sredstva);

2. tuđe izvore finansiranja (tuđe/pozajmljena sredstva).

Sopstvena sredstva predstavljaju sredstva uložena od strane vlasnika preduzeća i akumulirani dobitak. Sopstvena sredstva su u trajnom vlasništvu organizacije i na njih se ne plaća kamata. **Tuđi izvori** finansiranja se pojavljuju u obliku kredita, obveznica, zajmova itd. Karakteristično za njih jeste da su raspoloživa samo u jednom ograničenom vremenskom periodu, nakon kog se moraju vratiti zajmodavcima uz plaćanje ugovorene kamate kao cene korišćenja tih sredstava.

Prema **poreklu** izvora finansiranja razlikujemo:

1. eksterne izvore finansiranja;

2. interne izvore finansiranja.

U *interne izvore* finansiranja ubrajamo one izvore, odnosno ona sredstva koja je ostvarilo samo preduzeće svojim delovanjem. Tu se pre svega misli na amortizaciju, zadržanu dobit ili rezerve preduzeća. *Eksterni izvori* obuhvataju sredstva dobijena emitovanjem hartija od vrednosti i kredite.

Prema **obavezi** vraćanja sredstava, sredstva delimo na:

1.sredstva za koja nemamo obavezu vraćanja;

2. sredstva koja smo u obavezi da vratimo.

Premije, subvencije, dotacije itd. su sredstva koja preduzeće nema obavezu da vraća. Najčešće su ova sredstva data preduzeću u skladu sa nekim specifičnim uslovima i namena ovih sredstava je usko precizirana. U ovu grupu spadaju i sopstvena sredstva koja se nalaze u trajnom vlasništvu organizacije. Sredstva koja smo u obavezi da vratimo možemo koristiti samo u unapred dogovorenom periodu. Nakon isteka tog perioda, postoji obaveza vraćanja sredstava. U ovu grupu sredstava prevashodno spadaju krediti.

SOPSTEVNI IZVORI SREDSTAVA

U sopstvene izvore sredstava spadaju:

1. akumulirana neto dobit;
2. privremeno oslobođena sredstva iz amortizacionog fonda;
3. dugoročne rezerve.

Sredstva koja potiču iz **akumulirane neto dobiti** predstavljaju sredstva koja proizilaze iz uspešne poslovne godine, odnosno iz ostvarene dobiti, koja se može usmeriti ka samofinansiranju investicija i dugoročnom razvoju. Ovaj vid razvoja preduzeća predstavlja i najstabilniji i najpoželjniji vid finansiranja, jer ne zavisi od tržišnih kolebanja. Međutim, samo uspešna preduzeća, odnosno preduzeća koja ostavruju dobit na kraju poslovne godine, mogu realizovati ovaj vid finansiranja. Treba imati u vidu i da ovaj oblik finansiranja ima i negativne strane, pre svega u teškoćama usklađivanja roka raspoloživosti sredstava koja se obezbeđuju na ovaj način sa kratkoročnim i dugoročnim potrebama organizacije za novčanim sredstvima, odnosno neuklađenom prilivu i odlivu novčanih sredstava.

Amortizacija kao izvor finansiranja ne povećava ukupan obim sredstava, već predstavlja prelazak sredstava iz materijalnog u novčani oblik. Visina amortizacije zavisi od načina obračuna, kao i od visine stalnih sredstava za koja se amortizacija obračunava.

Dugoročne rezerve se kreiraju za moguće obaveze preduezeća koje mogu nastati u budućnosti, a ne može se precizno predvideti da li će nastati, kada će nastati i koliki će biti njihov iznos. Te rezerve mogu biti

namenjene popravci proizvoda u garantnom roku, za određene naknade, za obnavljanje prirodnih resursa itd. Latentne rezerve takođe mogu biti izvor samofinansiranja. Ove rezerve nastaju da se potcene sredstva (aktiva), odnosno precene obaveze (pasiva).

TUĐI IZVORI SREDSTAVA

KREDITI KAO IZVOR FINANSIJSKIH SREDSTAVA

Krediti predstavljaju jedan od najčešćih i najznačajnih izvora eksternog finansiranja poslovnog procesa. Organizacije u najvećem broju slučajeva nedostajuća finansijska sredstva obezbeđuju putem ulaska u kreditne aranžmane sa komercijalnim bankama i drugim specijalizovanim institucijama. Kreditni odnos se bazično zasnivao na poverenju između poverioca i dužnika, te je tako i sama reč kredit izvena od latinske reči credo, credere koja znači verovati. Kreditni odnos zadovoljava obostrane interese: interes poverioca da svrsishodno angažuje višak novčanih sredstava i ostvari pripadajuću kamatu, kao i interes dužnika da pribavi neophodna nedostajuća finansijska sredstva. Poverilac (najčešće u obliku poslovne banke) ustupa na korišćenje određenu količinu novčanih sredstava na korišćenje dužniku u definisanom vremenskom periodu i po definisanoj kamati koja predstavlja cenu kredita.

Može se reći da kreditni odnos ima više različitih funkcija, a kao najznačajniije se navode sledeće funkcije:

1. prikupljanje i alokacija likvidnih sredstava;
2. obezbeđivanje likvidnosti i kontinuiteta proizvodnje;
3. pružanje podrške izvoznim aktivnostima;
4. kontrolu privrednih tokova.

Postoje različiti tipovi kredita. Prema obliku u kom se kredit realizuju dele se na:

1. naturalne kredite (najstariji oblik kredita koji je podrazumevao da se kredit daje i vraća u robi, a najčešće su u pitanju žitarice i stoka);

2. robne kredite (daje se u robi, a vraća se novcu. Ovaj oblik se često koristi za nabavku sirovina i repro materijala);

3. novčane kredite (ovi krediti su najzastupljeniji i oni se daju i vraćaju u novcu).

Ako kredite analiziramo prema nameni, možemo zaključiti da postoje:

1. proizvodni krediti (namenjeni unapređenju proizvodnje u najširem smislu);
2. potrošački krediti (prevashodno namenji krajnjim potrošačima i podizanju njihove potrošačke snage);
3. izvozni krediti (usmereni ka podsticanju izvoznih aktivnosti);
4. uvozni (najčešće u funkciji obezbeđivanja savremene tehnologije i opreme);
5. otkupni (često se susreću u poljoprivredi prilikom otkupa roda);
6. sanacioni itd.

Ukoliko posmatramo proizvodne kredite prema nameni, možemo ih podeliti na kredite odobrene za nabavku osnovnih sredstava i kredite odobrene za nabavku obrtnih sredstava.

Svi krediti se nakon određenog vremenskog perioda moraju vratiti poveriocu. U zavisnosti od dužine ugovorenog vremenskog perioda kreditiranja, razlikujemo:

1. kratkoročne kredite (sa rokom vraćanja do godinu dana, čija je namena najčešće obezbeđivanje likvidnosti i nabavka sirovina);
2. srednjoročne kredite (sa rokom vraćanja od jedne do pet godina. Njihova namena je najčešće kupovina nove opreme, sanacija itd.);
3. dugoročne kredite (sa rokom vraćanja preko pet godina. Namena ovih kredita je prevashodno investiciona).

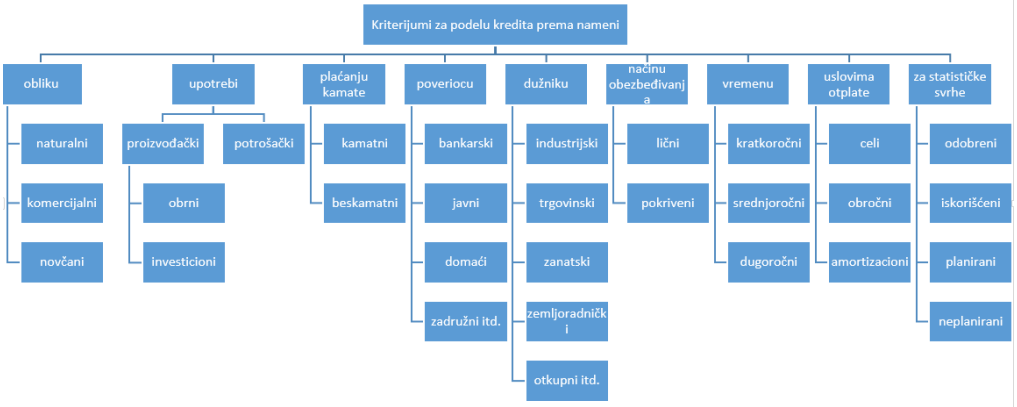

Slika 8. Kriterijum za podelu kredita

Prema obliku kredita, najčešće se susrećemo sa:

• **Kontokorentni kredit** - koji predstavlja kratkoročni kredit po tekućem računu. Banka kao zajmodavac ugovara sa klijentom kao zajmoprimcem visinu dugovnog salda tekućeg računa, aktivnu i pasivnu kamatnu stopu, vreme obračuna kamata itd. Uslovi odobravanja ovog kredita zavise od kreditnog rejtinga zajmoprimca, što utvrđuje banka;

• **Kreditna linija** - predstavlja kratkoročni kredit bez pokrića koji najčešće ima svrhu finansiranja obrtnih sredstava. Rok na koji se odobrava ovaj kredit ne može biti duži od 12 meseci, a zajmoprimac može povlačiti određene tranše kredita u zavisnosti od potreba u granicama dogovorenog vremenskog okvira i odobrenog limita. Prednost ovog tipa kredita je jednostavnija administracija i izuzetno kratko vreme koje je potrebno da se pozajmljena sredstva nađu na računu klijenta/zajmoprimca;

• **Lombardni kredit** - predstavlja krakoročni kredit koji je obezbeđen zalogom pokretnih stvari i prava. Zaloga može biti u obliku hartija od vrednosti, dragocenosti, vrednih umetničkih dela, robe itd. Visina odobrenog kredita zavisi od procenjene tržišne vrednosti zaloge i najčešće iznosi od 60-80% procenjene tržišne vrednosti;

• **Hipotekarni kredit** - predstavlja dugoročni kredit koji je obezbeđen zalogom (hipotekom) na nepokretnosti (zemljište, stan, kuća, poslovni prostor, itd.). Visina odobrenog kredita zavisi od procenjene tržišne vrednosti nekretnine i najčešće iznosi od 30-70% procenjene tržišne vrednosti nepokretnosti koja je pod hipotekom. Hipoteka se upisuje u zemljišnje knjige i aktivna je sve do potpune otplate kredita;

• **Akceptni kredit** - predstavlja specifičnu formu kredita gde banka samo podiže bonitet i kvalitet menice koju je izdao komitent banke (trasant), tako što akceptira menicu kao glavni dužnik (trasat), odnosno daje granaciju da će iskupiti menicu od trećeg lica ako trasant to ne učini;

• **Eskontni kredit** - predstavlja otkup nedospelih potraživanja od strane banke, koja nakon procene kvaliteta menice prevremeno isplaćuje umanjenu vrednost menice donosiocu menice.

SPECIFIČNI NAČINI FINANSIRANJA
VENTURE CAPITAL

Strategija finansiranja ove vrste kapitala je finansiranje u mlada preduzeća sa visokim potencijalom za rast. Venture capital se odnosi na investicije u kapital kompanija koje se nalaze u ranoj fazi razvoja. Venture kapital je rizični kapital i tipični je izvor dugoročnog finansiranja velikih i malih preduzeća koja obećavaju intenzivan rast. Zbog toga što postoji neizvesnost za ulagača da će uspeti da povrati svoj novac, takav kapital se zove rizičan. Jedna od karakteristika jeste i to da venture kapitalisti aktivno učestvuju u radu menadžmenta preduzeća, tako što im ustupaju svoje kadrovske resurse koji učestvuju u radu i razvoju firme, i na taj način doprinose povećanju vrednosti organizacije u koju je uložen venture kapital. Venture capital se načešće karakteriše:

1. finansiranje novih i brzorastućih firmi;
2. razvoj novih proizvoda i usluga;
3. povećevanje vrednosti firme kroz aktivno učešće u upravljanju;

4. preuzimanje velikog rizika, a očekujući veliki dobitak posle isteka aranžmana;

5. dugoročno ulaganje.

Što se tiče oblasti u koje je *venture capital* usmeravan, tokom 50-tih i 60-tih godina *venture capital* je uglavnom bio usmeren u stanogradnju i istraživanja u naftnoj industriji, a danas se ulaže najvećim delom u savremenu tehnologiju (IT industrija, komunikacije, medicina, energetika itd.).

Venture capital se značajno razlikuje od standardnih izvora kreditnog tipa. Kreditori imaju zakonsko pravo na kamatu i povraćaj glavnice bez obzira na uspešnost same ideje i ne učestvuju u snošenju rizika. Davaoci kredita se štite od rizika putem jemstva, hipoteka, zaloga, dok je venture capital uložen kao udeo u biznisu i povrat ovog kapitala direktno zavisi od uspeha same ideje. U tabeli se mogu videti osnovne razlike između finansiranja VC kapitalom i finansiranja putem kredita.

	Finansiranje putem kredita	Finansiranje putem VC kapitala
Postoji podela rizika poslovanja i osvarivanja prihoda	ne	da
Prilikom izlaska investitora gubi se:	Novčani tok u visini preostale glavnice	Vlasnički udeo u visini VC kapitala koji izlazi iz organizacije
Trošak kapitala tokom perioda korištenja kapitala	Postoji u obliku kamate	Ne postoji
Promena strukture vlasništva prilikom ulaska kapitala	Ne menja se struktura	Ulagači VC postaju suvlasnici
Osiguranje kapitala koji se ulaže	Postoji osiguranje u formi hipoteke, zaloga, garancije, jemstva..	Ne postoji osiguranje
Podrška u poslovanju, transfer zananja	ne	da

Od velikog broja zahteva za ulaganje *venture* kapitala, samo 2% analiziranih preduzeća uspe da sklopi dogovor sa *venture capital* fondovima. Od prvog sastanka pa do dogovora o investiranju prođe i po nekoliko meseci, a svaka aktivnost *venture capital* fonda predstavlja eliminatornu aktivnost, te se na kraju dolazi do brojke od 2% analiziranih ideja koje su i prihvaćene od venture capital fonda.

Kapitalna dobit koju ostvaruju investitori se generiše kroz povećanje vrednosti firme u koju je uložen *venture capital* i ona se realizuje i distribuira nakon što fond „izađe" iz investicije. Ovaj proces se naziva exit. *Exit* se može uraditi na više načina:

1. putem prodaje strateškom kupcu;
2. putem prodaje drugom fondu;
3. kotacijom na berzi – IPO - *initial public offering;*
4. putem prodaje menadžmentu - *management buyout.*

Prvi i drugi način podrazumevaju prodaju kompanije ili udela u njoj strateškom kupcu, koji je najčešće u obliku neke korporacije koja posluje u istoj ili sličnoj industriji, odnosno prodaju drugom fondu. Treća opcija podrazumeva kotiranje kompanije na berzi kroz *Initial Public Offering* - odnosno *IPO*. Četvrta varijanta *exit-a* je prodaja menadžemtu - *management buyout*, u kome vlasnici odnosno menadžment firme ne želi da proda svoj udeo u firmi i otkupljuju preostali udeo od venture capital fonda. Kod ove varijante se često ne postiže maksimalna cena udela koji se prodaje, a vlasnici i menadžeri imaju osećaj da su uzeli skupi kredit. Kada se udeo proda na jedan od navednih načina, novac se vraća investitorima i oni dolaze do novca koji su investirali u fond, kao i do ostvarenog profita.

NOVAC I NJEGOVE FUNKCIJE

POJAM I ULOGA NOVCA

Novac *je društveno-ekonomska kategorija, koja predstavlja opštu robu, opšti ekvivalent razmenljiv za sve druge robe.*[9]

Finansije su kao pojam nerazdvojne od pojma novca. One su se i razvijale u srazmeri sa kretanjem razvoja privrede od naturalne do novčane. Finansije pokazuju i objašnjavaju načine upotrebe novca. Možemo reći da monetarni sistem opredeljuje funkcionisanje finansijskog sistema jedne države i zbog toga finansije istražuju faktore koji ga determinišu.

Postizanje trajnih društvenih ciljeva u domenu kredita i novca su zapravo i osnovni ciljevi monetarnog sistema. Prema tome, kod izučavanja monetarnog sistema treba poći od novca kao jedne od osnovnih ekonomskih kategorija drustveno-ekonomskog sistema. Teorija novca spada u najsloženije teorijske delove savremene ekonomske nauke. Uloga novca u savremenoj privredi je veoma značajna. Danas se još uvek veliki broj monetarnih teorija bavi istraživanjem nastanka novca i njegovim formama. Savremena monetarna istraživanja se okreću činjenici delovanja novca kao mehanizma za uspostavljanje privredne ravnoteže. Danas se ne postavlja pitanje šta je novac, već se više obraća pažnja na to kako se stvara, ko njime raspolaže, i u kojem obimu. Monetarna teorija se tretira kao teorija o uticaju novca na ekonomsku aktivnost.

FUNKCIJE NOVCA

Forma novca često može da zamagli pravu suštinu novca, pa je zbog toga neophodno obratiti pažnju na njegove funkcije. Stvaranje novca ima smisla samo ako on ima realno pokriće u materijalnim dobrima i uslugama.

Osnovne funkcije su: novac *u funkciji sredstva razmene* i novac u *funkciji standarda* ili mere eknomskih vrednosti. Ove dve funkcije su međusobno uslovljene.

U tipične funkcije novca spadaju:

[9] Božović R., Bjelić B., Žarković D., Trivić N., "Politička ekonomija", Ekonomski fakultet, Subotica, 2005

1. funcija mere vrednosti, vrednost svih roba se izražava u novcu, u obliku cena te robe;

2. funkcija prometnog sredstva, posrednik u razmeni dobara;

3. funkcija platežnog sredstva, javlja se kod kupoprodaje robe na kredit;

4. funkcija štednje ili zaliha, novac se povlači iz prometa i čuva. U ovom slučaju novac može biti garant solventnosti i likvidnosti;

5. funkcija svetskog novca, uloga u međunarodnom prometu.

PORAST VREDNOSTI NOVCA - DEFLACIJA

Novac ima svoju vrednost u zemlji i inostranstvu. Kupovna snaga predstavlja vrednost novca u zemlji, a u inostranstvu je intervalutrna vrednost.

Porast kupovne snage novca predstavlja deflaciju do koje dolazi usled poremećaja u odnosima robnih i novčanih fondova, gde su robni fondovi veći od novčanih.

Deflacija je mnogo ređa pojava od inflacije, ali izaziva opasnije posledice, pogađa proizvođače. Najviše koristi imaju kupci koji dolaze do jeftine robe bez rada. Deflaciju je lakše lečiti od inflacije, a ona može biti rezultat smanjenja novčanog opticaja, povećanja ponude robe ili zajedničkog delovanja oba faktora. Oblici deflacije se mogu reflektovati kroz naplatu i obustavu kredita emisionih i drugih banaka, unutrašnji državni zajam i povećanje poreza, povećanje proizvodnje uz istu monetarnu tražnju, izmeštanje kapitala iz jedne u drugu zemlju, konvertovanje novčanica u zlato, revalvaciju nacionalne valute, podsticanje izvoza.

OPADANJE VREDNOSTI NOVCA - INFLACIJA

Inflacija je povećanje agregatnog nivoa cena u odnosu na vrednost novca ili još jednostavnije- to je pad vrednosti novca, a time i pad kupovne moći.

Kupovna moć novčane jedinice ogleda se u određenoj količini robe i usluga koje se mogu dobiti njenom zamenom. Dakle, ako u određenoj privredi postoji inflacija, kupovna moć te valute pada.

U malim količinama inflacija se može smatrati izborom monetarne,

fiskalne, ili razvojne politike, obeshrabrujući čuvanje i gomilanje likvidnog kapitala i podstičući investicije. Preko tog nivoa, međutim, efekat postaje preuveličan i investitori se najednom nalaze u situaciji u kojoj "investiraju u inflaciju", što samo dalje podstiče inflaciju.

Uzroci inflacije su najčešće brojni i međusobno isprepletani. Ako se inflacija definiše kao pad kupovne snage novca, kao najneposredniji uzrok inflacije može se uzeti neusklađenost novčanog opticaja i robnog prometa. Ulazeći dublje u analizu privrednih procesa, uzrok inflacije se redovno nalazi u neravnoteži između agregatne ponude i agregatne tražnje (kao neravnoteža između fonda plata i ponude potrošnih dobara) ili neravnoteže između investicija i realne akumulacije ili kao neravnoteže između budžetskih rashoda i budžetskih prihoda i sl.

Oblici inflacije:

1. inflacija novca, porast cena kao posledica povećanja novčanog opticaja;

2. inflacija tražnje, tražnja koja se ne može podmiriti ponudom;

3. inflacija troškova, rastu troškovi reprodukcije (materijal, plate) pa rastu i cene;

4. strukturna inflacija, reakcija na koncepciju inflacije tražnje i troškova.

PITANJA ZA PROVERU I DISKUSIJU

1. Poslovne finansije i faktori koji utiču na njih
2. Podsistemi finansijske funkcije, kružno kretanje kapitala
3. Poslovne funkcije u preduzeću
4. Organizacija finansijske funkcije u preduzeću
5. Izvori finansiranja
6. Sopstveni izvori finansiranja
7. Tuđi izvori finansiranja
8. Specifični načini finansiranja
9. Novac i njegove funkcije

Mesto na kome se na organizovan način nude finansijska sredstva naziva se finansijsko tržište. Na formiranje cene slobodnih novčanih sredstava utiče njihova ponuda, odnosno tražnja. Kamatna stopa jeste cena novčanih sredstava na finansijskom tržištu. Ukoliko je rok na koji se sredstva pozajmljuju kraći, kamatna stopa će biti niža. Kratkoročno pozajmljivanje sredstava je obično u funkciji održavanja likvidnosti. Ukoliko govorimo o dužem vremenskom roku pozajmljivanja finansijskih sredstava, kamatna stopa se uvećava i za riziko premiju. Funkcija finansijskih tržišta se u suštini sastoji u prenosu slobodnih viškova sredstava od subjekata koji raspolažu sa tim viškovima do subjektata kojima su sredstva potrebna za finansiranje proizvodnje, potrošnje itd.

Finansijsko tržište omogućuje ostvarenje optimalnosti u raspodeli i korišćenju resursa i tako utiče na ekonomsku stabilnost zemlje. Finansijski sistem čini veliki broj subjekata poput poslovnih banaka, različitih fondova, osiguravajućih kompanija na čelu sa državom koja svojim institucijama i instrumentima reguliše finansijska tržišta.

HARTIJE OD VREDNOSTI NA FINANSIJSKOM TRŽIŠTU

Hartije od vrednosti (HOV) čine široku lepezu dokumenata kojima se garantuje isplata dividente, kamate, novca ili zarade.

Specijalizovano finansijsko tržište kapitala se bavi trgovinom ovih finansijskih instrumenata.

Instrumenti kredita i plaćanja, poput menica, skladišnica, čekova itd., se takođe smatraju hartijama od vrednosti.

Emitent hartija od vrednosti može biti država, pokrajina, grad, opština i drugo pravno lice.

Svaka hartija od vrednosti treba da:

- bude u pisanom obliku;

• garantuje neko građansko pravo - koje je najčešće imovinsko;

• realizacija tog prava mora biti povezana sa postojanjem hartije od vrednosti.

Hartije od vrednosti u savremenom poslovanju mogu vršiti funkciju i sredstva plaćanja, sredstva obezbeđenja (potraživanja, kreditiranja, prometa roba i usluga itd.).

Osnovni elementi koji se moraju nalaziti na svakoj hartiji od vrednosti su:

• oznaka vrste hartije od vrednosti;
• naziv i sedište izdavaoca hartije od vrednosti;
• tačno utvrđena obaveza izdavača hartije od vrednosti;
• mesto, datum i serijski broj hartije od vrednosti;
• potpis izdavaoca hartije od vrednosti.

NAJZNAČAJNIJE HARTIJE OD VREDNOSTI

Akcija predstavlja deo osnovnog kapitala akcionarskog društva koje izdaje ovu hartiju od vrednosti. Akcija je vlasnička hartija od vrednosti.

Menica kao hartija od vrednosti, njenom imaocu daje pravo da zahteva isplatu naznačenog novčanog iznosa od meničnog dužnika (izdavaoca menice) na određeni dan. Zbog toga menica ima kreditnu funkciju.

Ček je hartija od vrednosti u kojoj njen izdavalac daje bezuslovni nalog trasatu (najčešće poslovnoj banci) da trećem licu (ili samom trasantu) isplati naznačenu sumu novca iz sredstava koja je kod njega trasant deponovao.

Obveznica je hartija od vrednosti u kojima se izdavalac obavezuje da će licu na koga obveznica glasi ili donosiocu isplatiti navedeni nominalni iznos sa ugovorenom kamatom u roku dospelosti.

Blagajnički zapis je isprava na određeni novčani iznos, sa određen-

im rokom dospelosti, i unapred utvrđenom kamatnom stopom.

Skladišnica je dokaz koji izdaju ovlašćena skladišta kao da je roba zaprimljena.

U zavisnosti da li se trguje na tržištu novca ili tržištu kapitala razlikujemo i same hartije od vrednosti koje se mogu prezentovati na osnovu ovog kriterijuma.

ULOGA FINANSIJSKIH TRŽIŠTA

Finansijska tržišta preusmeravaju viškove novčanih sredstava od onih subjekata koji poseduju višak novčanih sredstava do subjekata kojima u datom trenutku fale novčana sredstva.

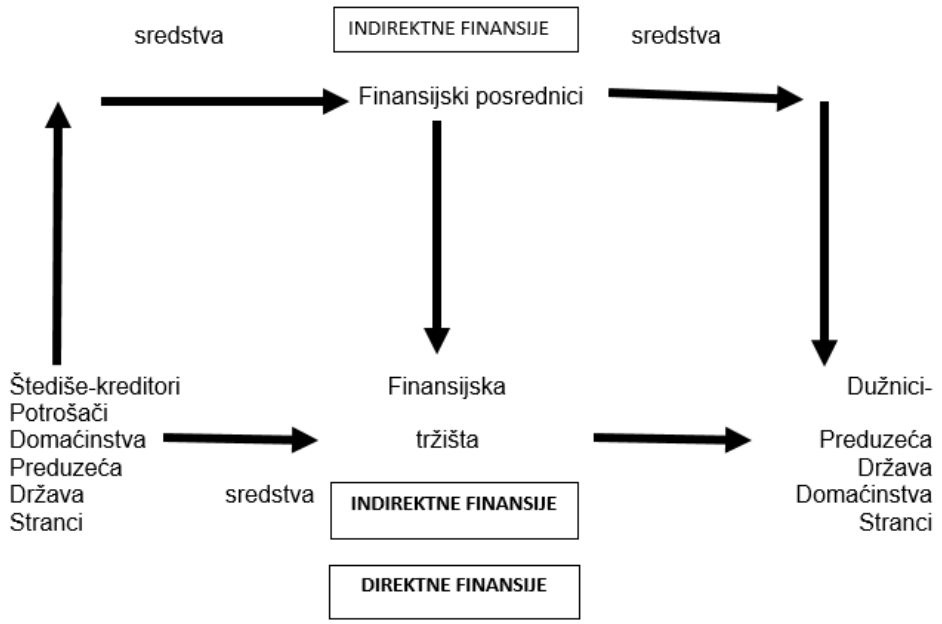

Slika 9. Indirekntne finansije

Protok sredstava predstavljen je strelicama. Kreditori na predstavljenoj slici su domaćinstva, preduzeća, vlada, strani investitori itd.koji imaju raspoloživ višak slobodnih sredstava. Dužnici, su u najvećem procentu preduzeća i država, ali i domaćinstva koja najčešće uzimaju stambene i

potrošačke kredite.

Kada dužnici pozajmljuju novčana sredstva direktno od kreditora (direktne finansije), to čine na taj način što na finansijskim tržištima prodaju hartije od vrednosti koje *predstavljaju potraživanja prema dužniku*. Drugim rečima, HoV postaju imovina kupca i dug organizacije koja je izdala HoV.

Tržište kao pojam predstavlja mesto susretanja ponude i tražnje koje dovodi do uspostavljanja ravnotežne cene i trgovanja po formiranoj ceni.

Prema predmetu razmene na tržišta se mogu podeliti na:

- finansijska tržišta i
- robna tržišta.

Finansijska tržišta su tržišta na kojima se obavljaju finansijske transakcije. Finansijska tržišta omogućavaju nesmetano funkcionisanje privrede jedne zemlje i pružaju mogućnost pribavljanja nedostajućih finansijskih sredstava neophodnih za poslovanje i razvoj.

Štedno-investicioni ciklus na nivou države predstavlja usklađivanje obima štednje i investicija u posmatranom vremenskom periodu. Finansijski instrumenti se mogu pretvoriti u novac kada je to neophodno. Između finansijskog tržišta, ekonomskog sistema i tržišta faktora proizvodnje postoje povratne sprege i uticaji.

VRSTE FINANSIJSKIH TRŽIŠTA

Osnovna podela izvršena je u odnosu na rok dospeća finansijskih instrumenata sa kojima se trguje:

- tržište novca;
- tržište kapitala.

Tržiste novca je deo finansijskih tržista usmeren ka kratkoročnim oblicima aktive. Na njemu se trguje instrumentima koji imaju rok dospeća kraći od godinu dana. Osnovni učesnici na ovim tržistima su banke i privredne organizacije. Primarna funkcija tržišta novca jeste održavanje likvidnost i solventnost privrednih subjekata.

Tržiste kapitala je usmereno ka aktivi čiji je rok dospeća duži od godine. Ovo tržište obezbeđuje sredstava za svoje dugoročno finansiranje.

Polazeći od mesta na kome se transakcije obavljaju i područija koja pokrivaju, finansijska tržista se mogu podeliti na:

- *lokalna* - odnose se na uže područije jedne zemlje;
- *nacionalna* - odnose se na celu zemlju;
- *međunarodna* - odnose se na više zemalja.

TRŽIŠTE NOVCA I KAPITALA

Tržište novca je finansijsko tržište na kom se trguje kratkoročnim hartijama od vrednosti (rok dospeća kraći od godinu dana). Obim trgovanja na tržištu novca je veći od boima trgovanja na tržištu kapitala. Takođe, kratkoročne HoV su manje podložne oscilacijama u ceni i samim tim nose i manji rizik. Privredni subjekti koji kratkoročno poseduju višak slobodnih sredstava putem tržišta novca i njegovih instrumenata ostvaruju određen komatni prihod.

Tržište kapitala je namenjeno za trgovinu sa dugoročnim HoV (rok dospeća preko godinu dana), kao i instrumentima vlasničkih Hov, kao što su akcije. Hartije od vrednosti tržišta kapitala su dugoročne obveznice, kao i i akcije. Privredni subjekti tržišta kapitala posmatraju kao izvor dugoročnog finansiranja uz određenu kamatu.

TRŽIŠTA NOVCA

Na tržištu novca se trguje kratkoročnim hartijama od vrednosti. Ove Hov imaju visok stepen likvidnosti i veoma lako se pretvaraju u novac. Hartije od vrednosti sa kojima se trguje na tržištu novca imaju tri zajedničke osnovne karakteristike:

- uglavnom se prodaju u velikim apoenima;
- imaju nizak rizik neplaćanja;
- dospevaju u toku godinu dana od datuma njihovog prvobitnog izdavanja ili kraće.

SVRHA TRŽIŠTA NOVCA

Preduzeća i finansijske institucije skladište višak kratkoročnih novčanih sredstava putem tržišta novca. Ulagači na novčanim tržištima ne ostvaruju visok prinos na uložena sredstva, ali ipak ostvaruju veću zaradu nego da taj novac drže kao gotovinu u bankama.

Za svakog tržišnog subjekta držanje neangažovanog novca je skupo, jer neangažovana gotovina ne donosi prinos, odnosno predstavlja izgubljene zarade na kamatama.

Investicioni fondovi ulažu sredstva na tržište novca svesni da ih mogu brzo i jednostavno povući ukoliko dobiju priliku za profitabilno investiranje. Za one kojima nedostaju kratkoročna finansijska sredstva, tržište novca je jeftin izvor kratkoročnih sredstava.

INSTRUMENTI TRŽIŠTA NOVCA

Na tržištu novca se postoji više različitih vrsta finansijskih instrumenata:

Rizični zapisi - država izdaje ove HoV kako bi finansirala stvoje potrebe. Ove HoV imaju izuzetno mali rizik, pa potencijalni ulagači nemaju velikog razloga za brigu. Međutim, mali rizik sa sobom povlači i nisku kamatnu stopu koja nije atraktivna za ulagače, pa je osnovna funkcija ovog instrumenta zapravo privremeno čuvanje viška likvidnih sredstava.

Prenosivi depozitni certifikati su hartije od vrednosti koji izdaje banka, a kojima se dokumentuje depozit, određuje kamatna stopa i datum dospeća. Ove hartije glase na donosioca. Ove hartije od vrednosti najčešće su oročene na period od jednog do četiri meseca.

Komercijalni zapisi su hartije od vrednosti koje izdaju samo najveća preduzeća koja su finansijski stabilna. Kamatna stopa po osnovu ovih HoV je u skladu sa rizikom koji ove hartije nose. Njihov plasman može ići diretno bez porednika ili putem dilera uz naknadu za posredovanje.

Bankarski akcepti predstavljaju HoV kojima se garantuje plaćanje definisanog novčanog iznosa na određen datum donosiocu akcepta. Njihova učestalija upotreba je počela sa razvojem međunarodne trgovine i ko-

riste se za finansiranje robe koja se nalazi u tranzitu. Njihova uloga jeste grancija transakcije. Kamatne stope na bankarske akcepte su male zbog malog rizika.

TRŽIŠTE KAPITALA

Najčešće preduzeća i pojedinci primarno koriste tržište novca da bi privremeno skladištili svoja sredstva, tokom kratkih vremenskih perioda sve dok se ne pojavi neka važnija potreba ili produktivniji način upotrebe tih sredstava. Tržište kapitala sa druge strane koristi preduzećima za finansiranje dugoročnog rasta, putem HOV sa originalnim dospećem preko godinu dana, sa kojima se trguje na tržištu kapitala. Najpoznatije HOV tržišta kapitala su akcije, obveznice i hipoteke.

SVRHA TRŽIŠTA KAPITALA

Tržišta kapitala se najčešće koriste za finansiranje dugoročnog rasta preduzeća. Sa druge strane, investitorima tržišta kapitala predstavljaju alternativu u odnosu na ulaganja u dugoročnu imovinu kao što su nekretnine. Osnovni razlog odlučivanja preduzeća za finansiranje dugoročnog razvoja putem hartija od vrednosti tržišta kapitala jeste smanjenje rizika promene kamatnih stopa u vremenskom periodu dok se ne otplati dug. Međutim, duži rok otplate donosi i veći rizik za one koji kupuju ove hartije od vrednosti, pa su samim tim i kamatne stope veće. Konkretno, za preduzeća koja svoj dugoročni rast finansiraju putem ovih hartija od vrednosti to znači i veće troškove po osnovu kamata koje moraju da plate.

UČESNICI NA TRŽIŠTU KAPITALA

Države predstavljaju jedne od izdavaoca ili emitenata hartija od vrednosti na tržištu kapitala, a pored države se javljaju i lokalne vlasti i korporacije. Država izdaje dugoročne obveznice da bi pomoću tako prikupljenog novca finansirala velike investicione projekte. Međutim, država nikada ne može izdati akcije, jer su akcije vlasničke hartije od vrednosti. Korporacije izdaju i akcije i obveznice. Jedna od najsloženijih odluka sa

kojom se suočava strateški menadžment jeste izbor između finansiranja putem dužničkih hartija od vrednosti u obliku obveznica ili putem vlasničkih hartija od vrednosti u obliku akcija.

Najveći kupci na tržištu kapitala su domaćinstva, finansijske institucije poput različitih fondova koji prikupljena finansijska sredstva usmeravaju ka kupovini hartija od vrednosti na tržištu kapitala.

HARTIJE OD VREDNOSTI TRŽIŠTA KAPITALA

Hartije od vrednosti tržišta kapitala se dele na tri kategorije:

1. obveznice;
2. akcije:
3. hipoteke.

Obveznice su hartije od vrednosti koje iskazuju dug izdavaoca obveznice prema ulagaču. One obavezuju izdavača da plati navedni iznos na određeni datum, uglavnom sa periodičnom isplatom kamata. Nominalna vrednost obveznice jeste suma koju izdavač treba da isplati po roku dospeća obevznice.

Država izdaje zapise i obveznice najčešće da bi finansirala svoj dug. Razlika između zapisa i obveznice jeste u roku dospeća ovih hartija od vrednosti. Zapisi imaju rok dospeća od jedne do deset godina, dok obveznice imaju rok dospeća od 10 do 20 godina.

Municipalne obveznice izdaju lokalne i pokrajinske vlasti u cilju finaniranja projekata od javnog interesa. Dobra strana ove vrste hartija od vrednosti jeste što je prinos na njih izuzet od oporezivanja na dohodak.

Korporacijske obveznice su obveznice koje izdaju velike korporacije u svrhu finansiranja dugoročnog rasta. Stepen rizika ovih hartija od vrednosti ume dosta da varira od izdanja do izdanja, sa obzirom da je rizik neplaćanja uslovljen sa kvalitetom poslovanja preduzeća koje je emitovalo obveznice.

Akcija je vlasnička hartija od vrednosti što znači da njen vlasnik poseduje udeo u vlasništvu preduzeća koje je izdalo akciju. Veličina udela u preduzeću zavisi od procenta akcija koje se poseduju. Kupovinom akcija

se može ostvariti zarada na dva načina: porastom cene akcije tokom vremena ili putem isplate dividendi po osnovu akcija. Često se desi da ulagači ostvare prihod iz oba izvora. Akcije nemaju rok dospeća i predstavljaju trajni vid finansiranja preduzeća.

SVETSKO TRŽIŠTE AKCIJA

Istorijski posmatrano, američko tržište akcija je bilo najrazvijenije. Ovaj način finansiranja veoma se razvio u Evropi, a i ostalim delovima sveta naročito azijskim zemljama. Multinacionalne kompanije sve češće plasiraju svoja slobodna novčana sredstva na ovom tržištu umesto uzimanja bankarskih kredita. Investitori na ovaj način a u cilju ostvarivanja buduće veće dobiti prate dešavanja na čitavom dijapazonu berzanskih indeksa na svetskom finansijskom tržištu.

Usled sve većeg interesovanja koje vlada za inostrane akcije dolazi do formiranja investicionih fondova koji su specijalizovani za trgovanje na međunarodnom tržištu. Internacionalizacija poslovanja dovodi i do internacionalizacije finansijskih tržišta što za posledicu ima sve veći rast kako ekonomije u određenoj državi tako i celokupne svetske ekonomije. Strani kapital je sve više prisutan u finansiranju pojedinih država, kako razvijenih tako i zemalja u razvoju. Na taj način internacionalizacija finansijskih tržišta utiče na to da svetska ekonomija bude zasnovana na čvršćoj integraciji u kojoj veliku ulogu ima transfer tehnologije, kapitala, roba i znanja.

DEVIZNO TRŽIŠTE

Najjednostavnije rečeno devizno tržište možemo posmatrati kao deo finansijskog tržišta na kome se trguje, odnosno kupuju i prodaju strana sredstva plaćanja, u skladu sa ponudom i tražnjom. Na ovom tržištu se utvrđuje devizni kurs, obavljaju se poslovi kupovine ili prodaje domaće valute za devize, kupovine ili prodaje jedne vrste deviza za drugu, trgovanja kratkoročnim deviznim hartijama od vrednosti kao i niz drugih poslova.

U zavisnosti od deviznog kursa, od precenjenosti ili podcenjenosti cene domaće valute privrede zemalja u toku određenog vremenskog peri-

oda mogu da budu manje konkurentne u odnosu na druge zemlje. Ovo se ispoljava tak da je privreda jedne zemlje manje konkurentna u slučaju da je domaća valuta skuplja u odnosu na strane valute jer su u tom slučaju njeni skuplji u poređenju sa proizvodima drugih zemalja i obrnuto kažemo da je privreda jedne zemlje konkurentnija kada je njena domaća valuta jeftinija u odnosu na strane valute.

Devizni kurs se izračunava tako da cenu jedne valute izrazimo u drugoj valuti. Visina deviznog kursa utiče na privredu i celokupnu ekonomiju jedne zemlje. Devizni kurs ima i veliki uticaj na smanjenje i povećanje međunarodne konkurentnosti zemlje, na poslovanje finansijskih institucija jer kada se vrednost stranih valuta promeni, menja se i tržišna vrednost samih finansijskih institucija.

Trgovina između zemalja se odvija uz pretpostavku razmene različitih valuta obzirom da većina zemalja poseduje sopstvene valute. Ove transakcije u celom svetu se vrše u dnevnom obimu preko 100 milijardi američkih dolara. Na osnovu ovih transakcija koje se odvijaju na deviznom tržištu određuje se cena po kojima se valute razmenjuju, što sa druge strane utiče na vrednost finansijske imovine kako jednog preduzeća tako i privrede kao celine.

Naglasak je na tome da devizno tržište nema centralno mesto, na kojem se odvijaju finansijske transakcije, već ono postoji svuda gde se vrši razmena valuta i organizovano kao OTC tržište (tržište kapitala), na kom veliki broj dilera koji su stalnoj elektronskoj vezi, većinom banaka, čeka da kupi ili proda depozite denominovane u stranoj valuti. Devizno tržište je izuzetno konkurentno, jer banke, kompanije ili vlade kada prodaju valute na deviznim tržištima, zapravo trguju, kupuju ili prodaju bankarske depozite denominovane u različitim valutama.

Olakšavanje međunarodnog kretanja kapitala i nesmetano odvijanje međunarodnog platnog prometa je zapravo i osnovna svrha deviznog tržišta, pa zbog toga predstavlja bitan segment međunarodnog poslovanja. Osim ove uloge na njemu se vrši pretvaranje valuta jednih u druge i likvidiranja međusobnih potraživanja i dugovanja u međunarodnim plaćanjima, osim toga devizno tržište ima veliki značaj u privrednom sistemu jedne zemlje, jer predstavlja vezu nacionalne privrede sa međunarodnim okruženjem. Preko cene domaće valute, odnosno deviznog kursa najbolje se može sagledati efikasnost jedne nacionalne ekonomije.

PITANJA ZA PROVERU I DISKUSIJU

1. Pojam, uloga i vrste finansijskih tržišta
2. Tržište novca
3. Instrumenti tržišta novca i HOV na tržištu novca
4. Tržište kapitala i učesnici na ovom tržištu
5 Hartije od vrednosti na tržištu kapitala
6. Devizno tržište

Ciljevi poglavlja 3

Nakon što pročitate ovo poglavlje trebalo bi da bolje razumete sledeće:

3

- Najznačajnije međunarodne institucije

- Saradnja Srbije sa međunarodnim finansijskim institucijama, naročito sa institucijama Evropske Unije

Zemljama među kojima je i Srbija, koje teže ekonomskom napretku i stabilnosti na svim nivoima jedan od glavnih ciljeva predstavlja članstvo u međunarodnim trgovinskim, a naročito finansijskim institucijama. Ovde se navode najznačajnije međunarodne finansijske institucije koje imaju veliki značaj na funkcionisanje našeg finansijskog sistema a time privrednog sistema u celini.

U drugom delu se govori o saradnji naše zemlje sa najznačajnijim međunarodnim finansijskim institucijama. Na koji način naša država održava poslovnu saradnju sa njima i koliki to ima značaj za našu ekonomiju. Kroz primere se navode konkretni vidovi saradnje.

MEĐUNARODNE FINANSIJSKE INSTITUCIJE SA ASPEKTA OKRUŽENJA

Članstvo u međunarodnim finansijskim institucijama predstavlja jedan od glavnih ciljeva zemalja koje teže ekonomskom napretku i stabilnosti. One su veoma bitne zbog toga što su značajan izvor sredstava koja se mogu dobiti pod relativno povoljnim uslovima. Znatan deo tih sredstava koristi se u finansiranju javnih programa razvoja u cilju strukturnog prilagođavanja zemalja članica, ali je u poslednje vreme došlo do novog strateškog koncepta jačanja njihove uloge u pravcu razvoja privatnog sektora.

Najvažnije međunarodne svetske i evropske finansijske institucije iz aspekta okruženja su:

1. Međunarodni monetarni fond-MMF (International Monetary Fund – IMF)
2. Svetska banka - SB (World Bank - WB)
3. Evropska banka za obnovu i razvoj (European Bank for Reconstruction and Development - ERBD)
4. Evropska centralna banka (European Central Bank - ECB) i
5. Evropska investiciona banka (European Investment Bank - EIB)

MEĐUNARODNI MONETARNI FOND - IMF

Međunarodni monetarni fond (International Monetary Fund – IMF) je svetska organizacija osnovana 1944 godine koja ima 189 zemalja članica i čija je finkcija da prati njihovu makroekonomsku politiku kao i da nadgleda globalni finansijski sistem. On je osnovan sa ciljem da pomogne u ekonomskom razvoju zemalja kako bi se ostvarile visoke stope zaposlenosti i obezbedila stabilnosti deviznih kurseva u svetu. Njegovo sedište je u Vašingtonu, SAD.

Uticaj MMF-a na globalnu ekonomiju se sve više povećavao kako mu je pristupalo više zemalja. Od osnivanja broj članica se učetvorostručio.

Bilo koja zemlja može podneti prijavu za članstvo u MMF-u. Izvršni odbor razmatra prijavu, nakon čega podnosi izveštaj Odboru Guvernera sa preporukama u vidu Rezolucije o članstvu. Preporuke mogu da se odnose na način plaćanja članstva, trgovinske kvote, carinske uslove i sl. Nakon što Odbor Guvernera prihvati Rezoluciju o članstvu, država kandidat mora da preduzme zakonske mere kojima će omogućiti potpisivanje sporazuma sa MMF-om i da ispuni obaveze predviđene članstvom u MMF-u. Kako podnosi prijavu zza članstvo tako se svaka zemlj može svojevoljno I povući iz članstva u MMF-u. Ugovorom sa svakom članicom je određen iznos njenog članstva, težina glasa, pristup MMF-ovim finansijama. Sama država članica ne može promeniti ove uslove bez odobrenja Izvršnog odbora.

Međunarodni monetarni fond kroz tri ključne funkcije pomaže zemljama da primene kvalitetna praktična znanja, i to kroz funkciju nadgledanja, funkciju tehničke podrške i funkciju pozajmljivanja. Mnoge inicijative usmerene ka poboljšanju načina upravljanja, kvaliteta i dostupnosti ekonomskih informacija pomažu zemljama u podizanju stepena ekonomskog razvoja.

Funkcija nadgledanja podrazumeva da sve zemlje članice prihvataju da svoju ekonomsku i finansijsku politiku podređuju interesima same zajednice. U skladu sa ovom funkcijom, Međunarodni monetarni fond sprovodi nadgledanje ekonomskih politika, na nacionalnom, regionalnom i globalnom nivou, kroz konsulatacije sa zemljama članicama i predstavnicima društvene zajednice koje se održavaju najčešće na godišnjem nivou. Međunarodni monetarni fond, takođe, posmatra, razmatra i predlaže rešenja ukoliko primeti negativne posledice primene politika, kako na domaćem, tako i na međunarodnom nivou. Međunarodni monetarni fond sprovodi i neke specifične inicijative koje usmeravaju zemlje članice da svoje nacionalne privrede učine otpornijim na krize. Međunarodni monetarni fond u saradnji sa Svetskom bankom preko Programa za procenu finansijskog sektora (FSAP) sprovodi temeljnu procenu finansijskih sektora zemlje. Na taj način pomaže se zemljama da formulišu svoje unapređene politike putem identifikacije snaga, rizika, i slabih tačkaka postojećih finansijskih sektora. Aktivno se promovišu standardi i kodeksi dobre prakse u koncipiranju ekonomskih politika i ulažu napori u cilju razvoja Indikatora osetljivosti, kao i modeli za otkrivanje ranih signala krize. Međunarodni monetarni fond promoviše kvalitetno upravljanje koje doprinosi održavanju stabilnosti i poboljšanju performansi ekonomskog sistema kao i uvećanju efikas-

nosti i odgovornost javnog sektora. Međunarodni monetarni fond takođe učestvuje u i u borbi protiv pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti.

Funckija tehničke podrške podrazumeva pomoć zemljama da ojačaju svoju sposobnost da kreiraju i primenjuju kvalitetne ekonomske politike. Međunarodni monetarni fond pruža savetodavne usluge, kao i usluge stručnog usavršavanja u oblasti odgovornosti javnog sektora za fiskalnu, monetarnu i politiku kursnih stopa. Pored navedenog Međunarodni monetarni fond pruža i usluge stručnog usavršavanja u vezi sa regulacijom i nadgledanjem bankarskih i finansijskih sistema, razvojem statističkih sistema i pravnih okvira. Tehnička podrška se često pruža zemljama u cilju boljeg razumevanja njihovih sopstvenih slabosti, otklanjanja poteškoća idnetifikovanih putem FSAP izveštaja, kao i u cilju poboljšanja kvaliteta upravljanja.

Funkcija pozajmljivanja odnosi se na činjenicu da čak ni najbolja ekonomska politika ne može u potpunosti otkloniti opasnosti od ulaska zemlje u krizu. U slučaju problema sa finansiranjem Međunarodni monetarni fond pomaže zemljama putem finansiranja programa koji omogućavaju vrže rešavanje nastalih finansijskih problema. Međunarodni monetarni fond posebnu pažnju posvećuje smanjenju siromaštva širom sveta, samostalno ili u saradnji sa Svetskom bankom i drugim organizacijama. Međunarodni monetarni fond pruža podršku kroz olakšice vezane za koncesione kredite, kroz program za smanjenje siromaštva ili kroz otpis dugova.

Kritike Međunarodnog monetarnog fonda od strane ekonomista svodile su se na to da je finansijska pomoć uvek vezana za takozvane "uslove", koji uključuju i Program Strukturalnog Prilagođavanja. Ekonomisti tvrde da "uslovi" doprinose ciljevima MMF-a, dok Program Strukturalnog prilagođavanja vodi povećanju siromaštva u zemljama korisnicama. Jedan od uslova je i da vlade prodaju svu državnu imovinu zapadnim korporacijama po jako sniženim cenama. Uslovi MMF-a su u nekim slučajevima doveli do teških ekonomskih kriza, proisteklih iz nemogućnosti vlada da održe nacionalnu infrastrukturu u najbitnijim resorima, kao što su zdravstvo, obrazovanje, bezbednost i drugi. Uspeh MMF-a je ocenjen kao ograničen. Iako je osnovan kako bi stabilizovao ekonomiju, kritičari tvrde da je od 1980. preko 100 zemalja iskusilo ekonomski kolaps. U 2006. plan reforme MMF-a dobio je ogromnu podršku zemalja članica. Ovaj plan obuhvata i promene u rukovodstvu MMF-a, kako bi u njemu bile zastupljenije zemlje urazvoju.

SVETSKA BANKA - WB

Svetska banka (World Bank - WB) je međunarodna finansijska institucija koja obezbeđuje zajmove zemljama u razvoju za kapitalne investicije. Svetska banka je kao svoj primarni cilj odredila smanjenje siromaštva u svetu. Primarni zadatak Svetske banke u periodu posle drugog svetskog rata bio je da pomogne u oporavku razorenih ekonomija evropskih zemalja.Po plasmanu prvih pozajmica radi obnove porušenih zapadnoevropskih država, SB se okretala zemljama u razvoju, pozajmljivala novac, i na taj način je pomagala razvoju najsiromašnijih područja zemalja III sveta. Danas ona pored davanja zajmova, nudi i tehničeke i savetodavne pomoći, specijalizaciju kadrova koje se realizuju kroz različite programe i projekte.

Svetska banka u stvari je jedna od specijalizovanih agencija Ujedinjenih nacija i čine je 184 zemlje članice. Zemlje članice su podjednako odgovorne za njeno finansiranje i raspodelu novca. Svetska banka aktivno radi na ostvarivanju Milenijumske deklaracije i njenih ciljeva, oko kojih suse složile sve članice UN, a koji su usmereni na značajno smanjenje siromaštva u svetu.

Ona insistira na reformama bankarskog sistema zemalja u tranziciji. Politika Svetske banke je usmerena na utvrđivanje mehanizama stabilnog bankarskog sistema, sistema osiguranja i mehanizama za sprečavanje pranja novca. Po načelima Svetske banke na taj način će se ukloniti barijere za upliv finansijskog kapitala u zemlje u razvoju i omogućiti efikasno restruktuiranje. Predsednik Svetske banke "predsedava sastancima Odbora direktora i odgovoran je za sveukupno upravljanje bankom. Predsednik banke je nominovan od strane najvećeg deoničara banke, Sjedinjenih Američkih Država. Predsednika bira Odbor guvernera, na period od 5 godina, sa mogućnošću ponovnog mandata. Izvršni direktori čine Odbor direktora Svetske banke. Oni se uobičajeno sastaju najmanje dva puta nedeljno kako bi nadgledali poslovanje banke, uključujući i odobrenja zajmova i garancije, novu politiku banke, administrativni budžet, strategiju pomoć izemljama, kao i pozajmice i druge finansijske odluke" (35). Banka posluje na osnovu uputstava predsednika, menadžmenta, starijeg osoblja i potpredsednika zaduženih za regione, sektore, mreže i funkcije. Na hiljade stručnjaka za razvoj iz gotovo svih zemalja sveta radi u sedištu Svetske banke u Vašingtonu ili u njenim kancelarijama u raznim zemaljama sveta. Zaposleni u Svetskoj banci sui z različitih oblasti i obuhvataju ekonomiste,

edukatore, finansijske analitičare, inženjere i mnoge druge.

Svetsku banku čine sledeće institucije:

• *Međunarodna banka za obnovu i razvoj IBRD,* bavi se plasmanom pozajmica zemljama u razvoju koje kupuju obveznice SB. Uslov za članstvo je članstvo u MMF. Najčešći zajmovi koja ona odobrava su investicioni zajmovi, zajmovi za prilagođavanje i garancije.

• *Međunarodna asocijacija za razvoj IDA*, daje pozajmice siromašnim zemljama koje ne mogu platiti tržišne kamate. Krediti su bezkamatni da dugoročnim rokom otplate (35-40g). Finansiraju se različiti projekti u oblasti obrazovanja, infrastrukture, ekologije...

• *Svetska finansijska korporacija IFC*, koja se bavi finansiranjem privatnog sektora i finansijski je nezavisna. Finansira projekte u oblasti telekomunikacija, eksploatacije nafte i gasa, informacione tehnologije i dr.

• *Agencija za garantovanje multiraternih investicija MIGA,* bavi se podsticanjem priliva stranih direktnih investicija (SDI) u zemlje u razvoju članice SB.

• *Internacionalni centar za rešavanje investicionih sporova ICSID,* osnovana je radi poboljšanja investicionih tokova u svetu.

Funkcije svetske banke su: pomaganje obnove i razvoja privrede zemalja članica; podsticanje privatnih investicija u inostranstvu putem garancija i učestvovanja u kreditima; "pomaganje dugoročnog ravnomernog razvoja međunarodne trgovine i održavanja ravnoteže u platnim bilansima i usklađivanje sopstvenih kredita ili garancija s drugim međunarodnim izvorima finansiranja" (42). Te funkcije ostvaruje putem: strogo namenskih zajmova, organizovanjem i pružanja tehničke pomoći, osnivanjem Instituta za ekonomski razvoj i obučavanje kadrova i osnivanjem konzorcijuma za kreditiranje prioritetnih programa razvoja.

Kriterijumi odobravanja kredita Svetske banke su:

• Prema komercijalnim kriterijima,

• Finansiranje Banke mora biti praćeno štednjom od strane

zemlje korisnika zajma,

• Kredite koje Banka odobrava na području zemlje članice obavezno garantuje vlada zemlje članice, njena centralna banka ili druga slična ustanova;

• Prioritet imaju ekonomski najkorisniji i najhitniji projekti,

• Odobreni zajam mora biti iskorišten samo za svrhe za koje je zajam odobren,

• Banka odobrava kredit samo u slučaju kada je sigurna kako zemlja tražilac kredita nije mogla dobiti povoljniji kredit od ostalih finansijskih institucija.

Svetska banka je u svom dosadašnjem radu odobrila ukupne zajmove od preko 500 milijardi dolara. Zajmovi koje Svetska banka odobrava na godišnjem nivou iznose 6-7 milijardi dolara, u formi beskamatnih kredita za 78 najsiromašnijih zemalja sveta. "Ova pomoć je od vitalnog značaja zato što ove zemlje imaju malo ili nimalo mogućnosti za pozajmice pod tržišnim uslovima (Svetska banka im omogućava zajmove i kredite, kojise vraćaju bez kamate, sa rokom otplate od 35 do 40 godina i sa grejs periodom od 10 godina). U većini ovih zemalja prosečan dohodak po glavi stanovnika je nešto manji od 500 dolara godišnje, a mnogi stanovnici ovih zemalja preživljavaju i sa mnogo manje novca. Svetska banka pomaže u pružanju boljih osnovnih životnih usluga (kao što su obrazovanje, zdravstvena zaštita, čista voda i sanitarna zaštita i sl.) i podržava reforme i investicije namenjene povećanju produktivnosti i zapošljavanju."

EVROPSKA BANKA ZA OBNOVU I RAZVOJ - ERBD

Evropska banka za obnovu i razvoj je međunarodna finansijska institucija koja je osnovana u cilju pomoci zemljama Centralne i isočne evrope da po završetku hladnog rata izgrade tržišne privrede. Ona je trebalo da omogući odgovor na izazove stvorene nakon pada komunizma u Evropi. Devedesetih godina prioritet je bio razvoj privatnog sektor kao glavne pokretačke sange u zemljama Centralne i Istocne Evrope. ERBD je bila uključena u procese reformi bankarskih sistema tih zemalja, privatizacije, kao i stvaranje pravnog okvira koji se odnosi na imovinska prava. Ta

podrška sprovodila se uglavnom putem savatovanja i obulka, ali i putem investicija u privatni i javni sektror. Kasnije je područje delovanja banke prošireno i izvan regiona Centralne i Istocne Evrope na region Centralne Azije i Južnog Mediterana.

Banka je organizovana u obliku akcionarskog društva. Akcionari su sa 64 države. Najveći pojedinačni akcionar su SAD, koje u vlasničkom kapitalu učestvuju sa 10,15%, dok Srbija ima udeo od 0,49%.

Najznačajnije nadležnosti u ERBD ima Upravni odbor. Svaka država članica u upravni odbor banke imenuje svog predstavnika. Najčešće je to ministar finansija. Bord direktora je odgovoran za strateško rukovođenje bankom. Predsednika Upravnog odbora biraju članovi Upravnog odbora. On u saradnji sa bordom direktora upravlja poslovanjem banke. Izvršni komitet nadgleda sve ključne aspekte strategije banke, kao i performanse i finansijski položaj banke.

Banka pretežno investira u inovativne projekte koji pomažu razvoju održive tržišne privrede. Finansiraju se projekti različitih veličina. Najviše se investira u privatni sektor, ali i u projekte državnih kompanija.
Finansiranje projekata se sprovodi kreditiranjem, investiranjem u vlasnicki kapital i davanjem bankarskih garancija.

Krediti se najčešće odobravaju u iznosu od minimalno 5 miliona EUR, iako za određene zemlje iznos može biti i manji. Kamatna stopa može biti fiksna i promenjiva. Rok za otplatu kredita je u rasponu od jedne i petnaest godina. Mogući su i grejs periodi ako se za to pojavi potreba. Otplata se obično vrši u jednakim ratama dva puta godišnje.

Najznačajniji rizici sa kojima se banka susreće u svom radu su rizici likvidnosti, kao i tržišni i kreditni rizici. U poslednje vreme tu su i sistemski rizici vezani za tržišta Istočne Evrope. „Bez obzira na rizike sa kojima se suočava ERBD je ipak ostvarila dobre performanse u poslovanju.“

EVROPSKA CENTRALNA BANKA - ECB

Evropska centralna banka (European Central Bank - ECB) je finansijska institucija Evropske unije koja zajedno sa nacionalnim centralnih bankama rukovodi Evropskim sistemom centralnih banaka (ESCB).

Glavni cilj ECB je održavanje stabilnosti cena u evrozoni. Među njenim najvažnijim zadacima su: definisanje i sprovođenje monetarne politike u zemljama Evropske ekonomske i monetarne unije (EMU); upravljanje zvaničnim monetarnim rezervama; podsticanje nesmetanog odvijanja platnog prometa i deviznih transakcija. Ona je jedina institucija koja može da naloži izdavanje novčanica evra.

ECB je nezavisno telo koje ne podlaže uticaju politike. Raspolaže i sopstvenim budžetom, kojim raspolaže 17 nacionalnih centralnih banaka. Najveći udeo u njenom budžetu ima Nemačka.

ECB i ESCB osnovani su 1993. godine i zamenile su Evropski monetarni institut koji je osnovan 1994. u okviru ekonomske i monetarne unije. Sedište Evropske centralne banke je u Frankfurtu na Majni.

Najviši organ koji donosi odluke je Upravljački savet banke, kojeg čine Izvršni odbor i guverneri nacionalnih centralnih banaka država članica EU, koje su uvele evro. Odluke se donose prostom većinom, pri čemu svaki član ima pravo na jedan glas.

Odluke Saveta sprovodi Izvršni odbor koji se sastoji od predsednika, potpredsednika i četiri člana. Članove odbora imenuju predsednici i premijeri država evrozone na mandat u trajanju od osam godina, bez mogućnosti ponovnog izbora.

EVROPSKA INVESTICIONA BANKA - EIB

Evropska investiciona banka (EIB) je finansijska institucija Evropske unije osnovana Rimskim ugovorom iz 1958. Godine. Sedište joj je u Luksemburgu. Glavni zadatak banke je doprinošenje uravnoteženom razvoju Unije osiguravanjem ekonomske i socijalne solidarnosti država članica. Ima pravnu sposobnost i ekonomski je nezavisna.

Ona finansira investicione projekte koji doprinose balansiranom razvoju Unije. Akcionari EIB su zemlje članice Evropske unije. Prema tom vlasništvu EIB kao kreditni institut ima mogućnosti da na kapitalnom tržištu nabavi novac po veoma povoljnim uslovima pošto ima klasifikaciju AAA.

Evropska investiciona banka kreditno finansira isključivo projekte koji na drugi način ne bi mogli da se finansiraju ili bi se kreditirali po veo-

ma skupoj ceni.

Projekti koje banka finansira moraju da imaju ciljeve razvoja Evropske unije, a to su:

- razvoj evropskih industrija,
- razvoj malih preduzeća,
- stvaranje prekoevropskih mreža (transport, telekomunikacije, energija),
- podrška informacionim tehnologijama,
- zaštita prirodne okoline,
- poboljšanje zdravlja i obrazovanja.

Takođe od tih projekta moraju da profitiraju najnerazvijene regije. Projekti moraju da privuku dalje izvore investicija.

Evropska investiciona banka je glavni akcionar u Evropskom investicionom fondu (EIF). Evropski investicioni fond je stvoren 1994. kako bi omogućio razvoj malih i srednjih preduzeća. Finansijska sredstva se daju putem posrednika i državnih istitucija. Evropski investicioni fond deluje osim na teritoriji Evropske unije na teritoriji Evropske slobodne trgovinske zone (engl. EFTA) Lihtenštajn, Islandu i Norveškoj.

Evropska investiciona banka je autonomna institucija. Ona radi prema mogućnostima kapitalnih tržišta. Pored toga sarađuje sa svim institucijama Evropske unije. Članovi Evropske investicione banke imaju mogućnosti da prisustvuju sednicama i sastancima svih institucija Unije

Evropska investiciona banka osigurava dugoročno finansiranje projekata u skladu sa strogom bankarskom politikom. Usko sarađuje sa bankarskom zajednicom, pozajmljuje finansijska sredstva na tržištu kapitala i finansira različite projekte. Zajmove odobrava uglavnom iz sredstava poza jmljenih na tržištu kapitala kojima je pridodat i vlasnički kapital njenih deoničara - država članica Evropske unije.

Budući da je Evropska investiciona banka i institucija Evropske unije, njene politike usmerene su prvenstveno razvoju i oživotvorenju politika zajednice.

SRBIJA I MEĐUNARODNE FINANSIJSKE INSTITUCIJE

SARADNJA SA SVETSKOM BANKOM

Saradnja Srbije sa Svetskom bankom utvrđena je Strategijom za partnerstvo grupe Svetske banke. Sistematska dijagnostička procena (SCD) predstavlja sveobuhvatnu analizu i procenu razvojnih izazova i ograničenja Srbije. Njom je utvrdjeno jedanaest širih prioritetnih oblasti za dostizanje održivog rasta i postizanja većeg zajedničkog prosperiteta. U Okviru za partnerstvo (CPF) razmatraju se fiskalna ograničenja sa kojima će Vlada biti suočena tokom većeg dela perioda implementacije CPF. CPF takođe" uzima u obzir komparativnu prednost Banke kao vodeće institucije u generisanju i širenju znanja u Srbiji, kao i informacije navedene u Analizi rezultata i učenja CPS, anketama klijenta, izveštajima Grupe za internu evaluaciju i konsultacijama sa akterima."

Vrlo su slični prioritetni ciljevi koji proističu iz SCD i standardi koje Srbija mora da ispuni za pridruživanje EU, a odnose se na funkcionalnu i konkurentnu tržišnu ekonomiju i stvaranje snažnih institucija koje su ključne za članstvo u EU. Takodje i na postizanje i podsticajne poslovne klime i sigurna imovinska prava i kao i poštovanje pravnih tekovina EU u važnim oblastima kao što su energetika i saobraćaj. Nacionalna strategija ekonomske reforme odražava ove ključne prioritete. Takođe su medju prioritetima i socijalna inkluzija, jednakost polova i otpornost na klimatske sve više dobijaju na značaju u internoj agendi EU. U okviru za parterstvo ističe se da će zemlja biti u procesu pregovora o pristupanju EU tokom perioda implementacije programa. Treba napomenuti da iako ove odobrene strategije i programi, zajedno sa procesom pregovora o pristupanju, definišu opšti pravac politika, one ne predstavljaju sveobuhvatnu nacionalnu strategiju razvoja.

Naglasak je na sprovođenju strukturnih reformi kako u fiskalnoj strategiji tako i u program ekonomskih reformi. Cilj reformi je stvaranje fiskalne održivosti i podsticajnog okruženja za investicije i otvaranje novih radnih mesta. Prvi prioritet programa strukturnih reformi je da se smanji uticaj države na ekonomiju, kroz završetak procesa privatizacije društvenih i državnih preduzeća, i kroz korporatizaciju velikih javnih preduzeća koje treba da funkcionišu na komercijalno i finansijski održivoj osnovi. Drugi

prioritet je efektivnija upotreba javnih resursa. To uključuje reformu sistema javnih usluga i jačanje finansijskog upravljanja u javnom sektoru. Treći prioritet je poboljšanje poslovne klime što se postiže kroz poresku politiku, sistem za izdavanje dozvola i promena sistema državnih podsticaja za investicije. To takođe uključuje reformu finansijskog sistema i olakšan pristup kreditima za preduzetnike. Ključni izazov sa kojim je Srbija suočena su slabi kapaciteti za sprovođenje reformi. Čak i kada postoji snažna politička posvećenost gore navedenom reformskom programu, slabost javne uprave često izaziva kašnjenje u sprovođenju. Rezultat toga je često slab učinak Srbije u ključnim aspektima svog reformskog programa.

Svetska banka je bila veoma aktivna u intenzivnom dijalogu o programu reformi vlade. Fokus je bio na rešavanje pitanja ekonomskog nasleđa, reformisanja i jačanja javnog sektora i dizajniranje sveobuhvatnog pristupa za povećanje konkurentnosti i stvaranje radnih mesta. Rast mora da podrazumeva i stvaranje radnih mesta za siromašne, ukoliko se namerava postizanje optimalnog uticaja u smanjenju siromaštva i povećanju blagostanja za najsiromašniji deo stanovništva. Srbija zasniva svoju strategiju rasta na povećanju izvoza i povećanju investicija u izvozne sektore visoke produktivnosti u tom cilju. Komplementarne reforme politika i investicije u druge sektore (uključujući nerazmenljive sektore) su takođe uslov za uklanjanje prepreka za nisko - kvalifikovane; polu-kvalifikovane radnike i honoraran rad kako je uglavnom zaposeno najsiromašnije stanovništvo. To se vidi kao najdelotvorniji način za povećanje prosperiteta u Srbiji.

SCD je identifikovala sledećih jedanaest prioritetnih oblasti: fiskalna održivost, finansijska i makro stabilnost; upravljanje i institucionalni kapaciteti; reforma državnih preduzeća, reforma poslovne klime, institucije tržišta rada, poljoprivreda i samozapošljavanje; infrastruktura; voda i kanalizacija; obrazovanje i veštine; zdravstvo i socijalna zaštita. One su rangirane na osnovu njihovog uticaja na dvostruke ciljeve. Postavljeno je tri grupe različitih prioriteta: osnovni prioriteti, prioriteti visokog uticaja i prateći prioriteti. Među sedam najvažnijih prioriteta u SCD prva dva su osnovna, bez kojih će postizanje rezultata u drugim prioritetnim oblastima biti izuzetno teško. Ostalih pet se smatraju prioritetima visokog uticaja, a preostalih četiri su prateći prioriteti.

SARADNJA SA MEĐUNARODNIM MONETARNIM FONDOM

Bivša Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija bila je jedna od zemalja osnivača Međunarodnog monetarnog fonda (MMF) i Svetske banke. Kada je Odlukom Odbora izvršnih direktora MMF-a 1992. godine konstatovano da je SFRJ prestala da postoji prestalo je i njeno članstvo u MMF-u, a istovremeno su utvrđeni uslovi pod kojima zemlje sukcesori mogu da naslede njeno u MMF-u. Posle osamostaljivanja Republike Crne Gore, Republika Srbija je nasledila međunarodno-pravni subjektivitet državne zajednice Srbija i Crna Gora i nastavila njeno članstvo u MMF-u. Republika Srbija nastavila je članstvo s postojećom kvotom od 467,7 miliona specijalnih prava vučenja i svim pravima i obavezama koje proističu iz tog članstva. Guverner Republike Srbije u Međunarodnom monetarnom fondu je lice koje ima funkciju guvera Narodne banke Srbije.

Saradnja Republike Srbije s MMF-om odvija se putem godišnjih konsultacija. Ove konsultacije su obavezne za zemlje članice i na osnovu njih MMF donosi ocenu o ekonomskoj situaciji u zemlji i adekvatnosti mera ekonomske politike.

"U periodu od 2000. godine MMF je obezbedio finansijsku podršku Republici Srbiji u okviru sledećih aranžmana:

• 20. decembra 2000. odobrena je Hitna postkonfliktna pomoć u iznosu od 116,92 miliona specijalnih prava vučenja, odnosno oko 167,19 miliona evra (24,99% kvote Republike Srbije u MMF-u), kao podrška programu ekonomske stabilizacije i obnavljanju institucija i administracije SR Jugoslavij. Iz ovih sredstava SR Jugoslavija je otplatila zajam za premošćavanje u iznosu od 101,1 milion specijalnih prava vučenja, tj. oko 144,57 miliona evra, koji su joj odobrile Švajcarska i Norveška, za izmirenje finansijskih obaveza prema MMF-u.

• 11. juna 2001. zaključen je stand-by aranžman u iznosu od 200 miliona specijalnih prava vučenja, tj. oko 293,7 miliona evra (42,76% kvote), kao finansijska podrška daljim makroekonomskim i strukturnim reformama. Odobrena sredstva su iskorišćena u četiri jednake tranše, a otplaćena su u periodu od marta 2004. do maja 2006. godine.

• 13. maja 2002. godine odobren je trogodišnji Aranžman

za produženo finansiranje, u ukupnom iznosu od 650 miliona SPV, tj. oko 909,38 miliona evra što predstavlja 138,98% kvote , kojim je podržan ekonomski program stabilizacije i reformi. Odobrena sredstva su u potpunosti iskorišćena u 12 tranši, a prevremeno su otplaćena tokom 2006. i 2007. godine. Zaključivanje ovog aranžmana posebno je značajno jer je omogućilo realizaciju prve faze smanjenja duga prema poveriocima Pariskog kluba u iznosu od 51% tj. za oko 2 milijarde dolara, a uspešan završetak aranžmana i preostali otpis od 15% reprogramiranog duga prema poveriocima Pariskog kluba u vrednosti od oko 700 miliona dolara.

• 16. januara 2009. zaključen je stand-by aranžman iz predostrožnosti u iznosu od 350,77 miliona SPV (oko 400,33 miliona evra), odnosno 75% kvote, koji je usled neočekivanog pogoršanja spoljnog finansijskog okruženja povećan 15. maja 2009. godine na 2.619,12 miliona SPV, tj. oko 2.941,95 miliona evra, što predstavlja 560% kvote. Od odobrenih sredstava, iskorišćeno je ukupno 1.367,74 miliona SPV, odnosno 1.536,33 miliona evra, što predstavlja 293% kvote Republike Srbije. Ovaj aranžman je uspešno okončan 8. aprila 2011. godine.

• 29. septembra 2011. odobren je osamnaestomesečni stand-by aranžman iz predostrožnosti, u iznosu od 935,4 miliona specijalnih prava vučenja (oko 1.076,75 miliona evra), što predstavlja 200% kvote. Ovaj aranžman zaključen je u cilju očuvanja makroekonomske i finansijske stabilnosti u zemlji i poboljšanja investicione klime. Prva revizija aranžmana u februaru 2012. godine nije okončana pozitivno zbog odstupanja od dogovorenog fiskalnog programa, a odobrena sredstva nisu iskorišćena.

• 23. februara 2015. odobren je novi stand-by aranžman u trajanju od 36 meseci u iznosu od 935,4 miliona specijalnih prava vučenja, tj. oko 1.168,5 miliona evra, kao podrška dogovorenom ekonomskom programu za period od 2015-2017. godine. Aranžman je zaključen iz predostrožnosti, što znači da Srbija ne namerava da koristi sredstva, ali ostaje mogućnost da sredstva budu iskorišćena u slučaju platnobilansnih potreba zemlje. Istovremeno, Odbor izvršnih direktora MMF-a zaključio je konsultacije po članu IV Statuta MMF-a i doneo ocenu o ekonomskoj situaciji u zemlji. “

SARADNJA SA FINANSIJSKIM INSTITUCIJAMA EVROPSKE UNIJE

Priključenje Evropskoj uniji predstavlja strateški prioritet Republike Srbije. Prva faza tog procesa završena je 2008. potpisivanjem Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa Evropskom unijom i Prelaznog trgovinskog sporazuma koji je njegov sastavni deo. Republika Srbija se obavezala na postepeno ispunjenje svih obaveza iz Sporazuma u roku od šest godina od njegovog stupanja na snagu.

Radi lakše pripreme države i njene administracije za izazove i obaveze koje proističu iz procesa pristupanja Evropskoj uniji, Vlada Republike Srbije usvojila je 2008. godine Nacionalni program za integraciju Republike Srbije u Evropsku uniju. Takođe je uspostavila i prvi koordinacioni mehanizam za praćenje njegovog sprovođenja. On je predstavljao sveobuhvatan dokument na osnovu koga su se u periodu od 2008. do 2012. planirale sve Vladine aktivnosti u procesu evropskih integracija.

Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju Republika Srbija ratifikovan je 9. septembra 2008. godine, a Prelazni sporazum je stupio na snagu 1. februara 2010. godine.

Republika Srbija podnela je 22. decembra 2009. zahtev za prijem u članstvo Evropske unije u decembru 2009. godine, a. na osnovu preporuke i mišljenja Evropske komisije u kojima je ocenjeno da Srbija ispunjava propisane kriterijume za punopravno članstvo u Evropskoj uniji, tj. da prihvata njene osnovne ciljeve, Evropski savet je doneo odluku kojom joj se odobrava status kandidata u martu 2012 godine.

Ceo taj proces puta ka Evropskoj uniji obuhvata process tranzicije iz centralizovane državne privrede ka funkcionalnoj tržišnoj ekonomiji. Osnovu svake tržišne ekonomije predstavlja stabilan i razvijen bankarski i finansijski sektor. Vaznu ulogu u procesu evropskih integracija predstavlja pouzdana i funkcionalno efikasna centralna banka koja treba da obezbedi osnove makroekonomske stabilnosti.

Zbog njenog velikog značaja i uloge u pregovaračkom procesu aktivno učestvuju predstavnici Narodne banke Srbije. Oni učestvuju kako u pregovaračkom timu tako i u Koordinacionom telu, Savetu Koordinacionog tela i pregovaračkim grupama.

Tokom pregovora o članstvu, Narodna banka Srbije svoje aktivnosti sprovodi u okviru devet pregovaračkih grupa iz sledećih oblasti: slobodno kretanje kapitala, pravo privrednih društava, politika konkurencije, finansijske usluge, ekonomska i monetarna pitanja, statistika, zaštita potrošača i zaštitu zdravlja, finansijski nadzor, i finansijska i budžetska pitanja. Ona je po potrebi uključena i u rad drugih pregovarackih grupa.

Za određene oblasti kao što su ekonomska i monetarna pitanja i finansijske usluge, Narodna banka Srbije je predsedavajuća institucija u okviru pregovaračkog procesa. Važnu ulogu Narodna banka Srbije ima i u oblasti slobodnog kretanja kapitala .

Narodna banka Srbije učestvuje i u radu tela nadležnih za sprovođenje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa Evropskom unijom u pododboru za unutrašnje tržište i zaštitu konkurencije, i pododboru za ekonomska i finansijska pitanja i statistiku.

Pored aktivnosti vezanih za pregovarački proces i sprovođenje obaveza iz Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju Narodna banka Srbije aktivno učestvuje u izradi i pripremi materijala za: Nacionalni program za usvajanje pravnih tekovina, Godišnji izveštaj o napretku Republike Srbije u procesu evropskih integracija i Pretpristupni ekonomski program. Narodnu banku Srbije očekuju i značajne aktivnosti u vezi sa Mastrihtskim kriterijumima utvrđenim na osnovu sveobuhvatne makroekonomske analize zone evra. Ispunjenje tih kriterijuma zahteva se od onih članica Evropske unije koje žele da postanu deo jedinstvene monetarne unije.

Smatra se da je ispunjenje „kriterijuma konvergencije" koji se odnose na cenovnu stabilnost, visinu budžetskog deficita, odnos javnog duga i BDP-a, stabilnost deviznog kursa i učešće u Mehanizmu deviznih kurseva kao i permanentno održavanje makroekonomskih parametara na utvrđenom nivou osnovni preduslov za trajnu stabilnost i ujednačen ekonomski razvoj u okviru evrozone. Obaveza ispunjavanja tih kriterijuma odnosi se na sve potencijalne članove evrozone, osim na one koje se većnalaze u jedinstvenom valutnom području.

Narodna banka Srbije intenzivno saradjuje sa Evropskom centralnom bankom od 2008. godine kroz realizaciju projekata koji se finansiraju sredstvima Evropske unije.

Jedan od takvih projekata je i pojekat tehničke pomoći Evropske

centralne banke Narodnoj banci Srbije pod nazivom „Analiza potreba Narodne banke Srbije“ koji je realizovan 2008. godine. U projektu je učestvovalo 17 nacionalnih centralnih banaka Evropskog sistema centralnih banaka. U šest projektnih oblasti analiziran je postojeći regulatorni i operativni okvir poslovanja Narodne banke Srbije u odnosu na standarde Evropskog sistema centralnih banaka. Konačan ishod projekta bio je Izveštaj o proceni potreba (Needs Analysis Report) Narodne banke Srbije s preporukama stručnjaka za unapređenje poslovanja u oblastima u kojima je potrebno izvršiti određena usklađivanja s ciljem operativnih priprema Narodne banke Srbije za uključivanje u Evropski sistem centralnih banaka.

Saradnja je nastavljana u okviru projekta „Jačanje institucionalnih kapaciteta Narodne banke Srbije“ u periodu od 2011. do 2013. godine. U realizaciji projekta koji je finansiran iz IPA fondova Evropske unije pored Evropske centralne banke, učestvovali su eksperti iz 21 centralne banke zemalja Evropske unije. Projekat je obuhvatio 13 oblasti poslovanja Narodne banke Srbije i to: superviziju finansijskog sektora, usklađivanje zakonodavstva, liberalizaciju kretanja kapitala, upravljanje deviznim rezervama, monetarne operacije, zaštitu korisnika finansijskih usluga, podršku u procesu pristupanja Evropskoj uniji, ekonomske analize i istraživanja, statistiku, platni sistem, finansijsku stabilnost, računovodstveno i finansijsko izveštavanje, informacionu tehnologiju. Kao rezultat projkta u svim oblastima proistakle su strategije, interne smernice i ekonomski modeli čija primena bi trebalo da omogući usaglašavanje poslovanja Narodne banke Srbije sa standardima centralnih banaka Evropskog sistema centralnih banaka, kao i pripremu zakona u koje je inkorporiran regulatorni okvir Evropske unije. Uspešna realizacija projekta omogućiće Narodnoj banci Srbije da bude spremnija za priključivanje Evropskom sistemu centralnih banaka u trenutku kada Republika Srbija ispuni uslove za članstvo u Evropskoj uniji.

Što se tiče saradnje Srbije sa Evropskom bankom za obnovu i razvoj, ona je stvarno započela nakon oktobra 2000. godine. Banka je otvorila kancelariju u Beogradu 2001. godine.

U periodu od 2001. do 2013. godine ERBD je Srbiji odobrila ukupno 3,5 milijardi EUR kredita za 176 projekata ukupne vrednosti preko 7,5 milijardi EUR. Najviše sredstava odobreno je za projekte u infrastrukturi (36,9%), zatim u finansijskom i bankarskom sektoru (29,0%), za projekte u industriji trgovini i agrobiznisu (21,4%) i u oblasti energetike (12,7%).

U projekte u privatnom sektoru investirano je 44% sredstava. Prosečno investirani iznos u projekte u privatnom sektoru je 9,51 miliona EUR, dok je kod projekata u javnom sektoru ovaj iznos 69,1 milion EUR. Jedan od ključnih prioriteta Banke u 2014. Godini bio je očuvanje makroekonomske stabilnosti i ekonomski oproravak zemlje.

PRIMER

PROJEKAT ZA UNAPREĐENJE KONKURENTNOSTI I ZAPOŠLJAVANJA

Međunarodna banka za obnovu i razvoj (Svetska banka) i Republika Srbija ugovorile su zajam u iznosu 100 miliona dolara za finansiranje Projekta za unapređenje konkurentnosti i zapošljavanja. Sporazum je bilateralno potpisan 7.oktobra 2015., a projekat će se u našoj zemlji sprovoditi do 30. juna 2019. godine. Cilj Projekta je poboljšanje efikasnosti i koordinacije odabranih javnih programa radi ublažavanja ograničenja za konkurentnost i stvaranje radnih mesta, uključujući ulaganja i promociju izvoza, inovacije, aktivne mere zapošljavanja, posredovanje na tržištu rada, aktiviranje korisnika socijalne pomoći i njihov prelazak u formalne poslove. Projekat se fokusira na ciljani skup ostvarivih reformi postojećih javnih politika, kao i na efikasnost njihovog sprovođenja, a koje su identifikovane kao ključni pokretači konkurentnosti u privredi i stvaranja radnih mesta na osnovu analiza Banke, kao i drugih relevantnih analiza.Aktivnosti su uglavnom usmerene ka oblastima u kojima Vlada troši značajne resurse i gde postoji namera za boljim iskorišćenjem raspoloživih resursa. Stoga je ovaj Projekat usmeren na delotvornije trošenje postojećih sredstava, umesto na povećanje rashoda države. Osim tri dimenzije reformi: u privredi(industrijske poltike i izvoz), tržitu rada (aktivne mere zapošljavanja) i nauci (reforma naučnog sektora), Projekat razvija kroz Republički sekretarijat za javne politike horizontalnu koordinaciju unapređenja u upravljanju javnim politikama u ovim oblastima. Aktivnosti na Projektu sprovode – kao glavni korisnici: Ministarstvo privrede, Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja sa Nacionalnom službom za zapošljavanje, Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja u koordinaciji sa Fondom za inovacionu delatnost i Republički sekretarijat za javne politike (RSJP).

PITANJA ZA PROVERU I DISKUSIJU

1. Međunarodne finansijske institucije MMF
2. Svetska banka
3. Evropska banka za obnovu i razvoj
4. Evropska centralna banka
5. Evropska investiciona banka
6. Srbija i međunarodne finansijske institucije
7. Saradnja sa finansijskim institucijama Evropske Unije

DRUGI DEO

Morris Charts
Line Chart
Area Chart
Bar Chart
Donut Chart
Sparkline Charts
Line Chart
Bar Chart
Pie Chart
Easy Pie Charts
25%
50%
75%
100%

DRUGI DEO

Finansijsko planiranje

Pojam i karakteristike računovodstva

Sistemi knjigovodstva

Ciljevi poglavlja 1

Nakon što pročitate ovo poglavlje trebalo bi da bolje razumete sledeće:

- ***Pojam i vrste finansijskih planova, njihova veza sa primenom računovodstva u preduzeću***

- ***Računovodstvo i klasifikaciju računovodstva***

- ***Knjigovodstvo i klasifikaciju knjigovodstvenih dokumenata***

1

Za svako preduzeće koje želi uspešno da poslujue je od velike važnosti donošenje *finansijskog* plana na osnovu kojeg preduzeće kasnije na kraju obračunskog perioda služi za merenje uspešnosti poslovanja. Na osnovu informacija, odnosno računovodstvenih i finansijskih podataka i njihovom komparacijom u odnosu na doneti finansijski plan, odnosno planske vrednosti meri se ostvarenje zadatih ciljeva u određenom vremenskom periodu. Imajući u vidu važnost donošenja finansijskog plana ovde se govori o pojmu, vrsti i samom procesu planiranja. Govori se o finansijskoj analizi i njenom značaju za poslovanje preduzeća, kao i o finansijskoj kontroli i reviziji.

U drugom delu se govori o pojmu računovodstva i njegovoj klasifikaciji, kao i značaju računovodstvenih informacija. Govori se o finansijskom i upravljačkom računovodstvu i vrši se komparacija između njih. Obrađuju se međunarodni računovodstveni standardi kao i značaj upotrebe ovih standarda u našoj zemlji.

U trećem delu obrađuju se sistemi knjigovodstva, knjigovodstvenih dokumenata i čemu oni služe, razne metode koje se u knjigovodstvu koriste kao i osnovni principi koji se moraju poštovati prilikom knjiženja. Naravno i ovde su obrađene greške koje nastaju prilikom knjiženja kao i načini njihove ispravke.

RAČUNOVODSTVO

FINANSIJSKO PLANIRANJE

POJAM, VRSTE I PROCES PLANIRANJA

Početak i same pripremne radnje kod sprovođenja i primene računovodstva je izrada finansijskog plana koji kasnije na kraju obračunskog perioda služi kao reper za merenje uspešnosti poslovanja samog preduzeća. Na osnovu informacija, odnosno računovodstvenih i finansijskih podataka i njihovom komparacijom u odnosu na finansijski plan, odnosno planske vrednosti meri se ostvarenje zadatih ciljeva u određenom vremenskom periodu.

Planiranje predstavlja proces donošenja planskih odluka i akcija, koje bi trebalo preduzeti radi ostvarivanja poslovnih ciljeva. Ono prožima sve upravljačke strukture i zaposlene u nastojanju da pojedinačne ciljeve podrede grupnom cilju. Zbog prisutne neizvesnosti i čestih promena u poslovanju, planiranje postaje sve prioritetnija aktivnost. Ukoliko bi i postojala izvjesna budućnost, onda bi planom trebalo odrediti jedan pravac, obzirom na raspoložive alternative. Sa dužinom vremenskog perioda povećava se neizvesnost, a time i alternativni pravci akcije. Planiranjem je potrebno poslovanje usmeriti u oblasti u kojima se mogu ostvariti najbolji rezultati poslovanja, kao npr. prodor na nova tržišta, osvajanje novog proizvoda i sl. Suština planiranja je u izboru racionalnih ciljeva, politika i planova.

Planiranje može biti:

- *dugoročno* (strateško) i
- *kratkoročno* (operativno ili tzv. budžetiranje).

Značaj i jednog i drugog planiranja je u mogućnosti simulacije različitih poslovnih scenarija i njihovog uticaja na finansijske pokazatelje i druge parametre poslovne uspešnosti. Selekcijom različitih poslovnih scenarija, koji u centru pažnje imaju procenu unutrašnjih i spoljnih faktora koji utiču na poslovanje organizacije, vrši se izbor strategije i taktike za

postizanje cilja.

Planiranje možemo posmatrati kao proces, odnosno kao kontinuiranu aktivnost u kojoj se nakon ostvarenja ciljeva jednog perioda definišu novi ciljevi za naredni period.

Proces planiranja možemo predstaviti grafičkim putem:

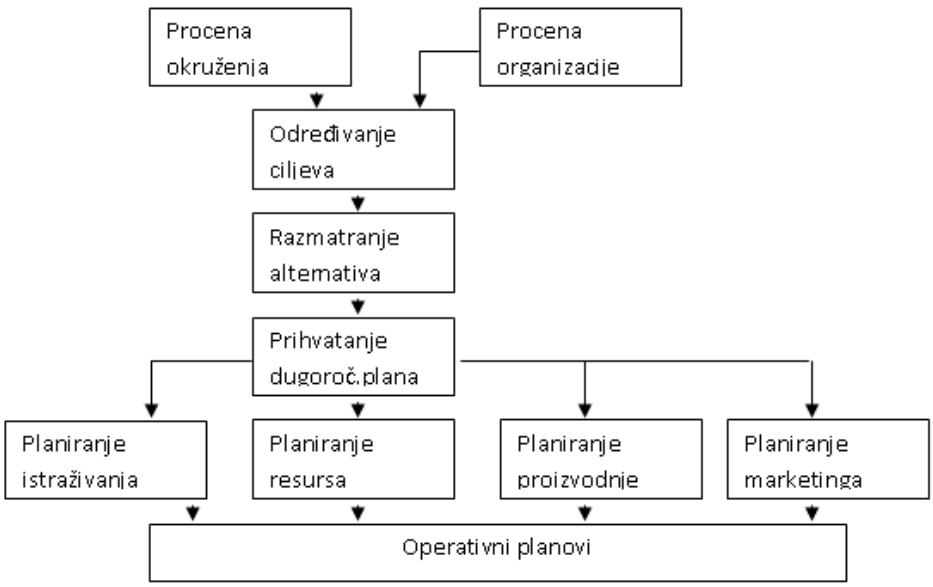

Slika 10. Proces planiranja

Procena okruženja se odnosi na:

- ekonomske, političke, socijalne i tehnološke faktore koji utiču na organizaciju,
- trendove u kupovnoj moći, ukusu, preferencijama,
- očekivanja kupaca u vezi sa proizvodom ili uslugom (kvalitet, cena, korisnost, isporuka i sl.),
- izvore i kontinuitet snabdevanja,
- moguće izvore finansiranja,
- očekivanja države i lokalne zajednice vezana za doprinos

organizacije društvu.

Procena organizacije uključuje:

- istraživačko - razvojne aktivnosti,
- raspoložive resurse (finansijske, materijalne, kadrovske i sl.),
- proizvodne mogućnosti, kapacitete i sofisticiranost opreme,
- mogući tržišni razvoj i diverzifikacije proizvoda,
- mogućnosti finansiranja obrtnih sredstava i investiranja,
- očekivanja akcionara u vezi dividende i povećanja kapitala,
- očekivanja radnika (sigurnost, zarada, edukacija, sloboda), i dr.

Slika pokazuje kompleksnost planiranja, koja se ogleda u velikom broju pojedinačnih planova, kao i u potrebi uključivanja svih rukovodnih struktura u proces planiranja.

Predviđanja proizvodnih, prodajnih, finansijskih, razvojnih i drugih aktivnosti moraju se pretočiti u prognozirani bilans stanja i bilans uspeha. Ovi bilansi omogućavaju rukovodiocima da unapred sagledaju moguće profite, povrate na uložena sredstva i druge važne parametre, ukoliko se plan realizuje. Ukoliko se rukovodioci ne slažu sa finansijskim projekcijama i pokazateljima, onda bi trebalo razmotriti i druge alternative, kako bi se poboljšali planirani rezultati. Iz ovog proizilazi da je efikasnost finansijskog menadžmenta usko povezana sa planiranjem analizom ostvarenih u odnosu na planirane rezultate.

Planirani bilans uspeha predstavlja vrednosni pokazatelj planiranja finansijskog rezultata odnosno dobiti preduzeća. Uglavnom se paralelno u preduzeću izrađuju i planirani bilans uspeha, planirani bilans stanja i planirani tok gotovine. U osnovi preduzeće prvo izrađuje planirani bilans uspeha, a na osnovu njega i planirani bilans stanja i plan nočanih tokova. U planiranom bilansu uspeha preduzeće iskazuje planirani finansijski rezultat koji predstavlja vrednosno izraženu razliku između planiranog prihoda i planiranog rashoda za određeni vremenski period. Ovde preduzeće planira neto dobit na osnovu koje se može videti kolika je rentabilnost preduzeća,

ali i njegova solventnost. U okviru izrade ovoga plana preduzeće bira iz mnoštva alternativa kako bi izbeglo rizike u poslovanju i ostvarilo maksimalnu dobit. Na kraju određenog vremenskog perioda putem finansijske analize vrši se komparativni pregled između planiranog i ostvarenog bilansa uspeha.

Planski bilans stanja izražava mogućnost održavanja solventnosti i finansiranja u kraćim i dužim razdobljima u toku planskog perioda, a time i za čitav planski period. Plan bilansa stanja treba da pokaže očekivano finansijsko stanje preduzeća krajem planske godine kao i na kraju meseca odnosno tromesečja u toku određene godine.

Planirani bilans stanja predstavlja vrednosni iskazano planiranje sredstava i izvora sredstava u određenom vremenskom periodu u preduzeću, odnosno predstavlja projekciju neto novčanih tokova i zadate finansijske strukture preduzeća u istom vremenskom periodu. Pri njegovoj izradi polazi se od početnog bilansa stanja i planiranog bilansa uspeha i daje odgovore na mogućnost održavanja solventnosti i finansiranja u kraćim i dužim razdobljima u toku planskog perioda. Plan bilansa stanja treba da pokaže očekivano finansijsko stanje preduzeća na kraju planske godine, ili perioda za koji je donet ali isto tako treba da odgovore menadžmentu preduzeća koje mogućnosti im stoje na raspolaganju da poboljšaju svoju finansijsku strukturu kroz poboljšanje upravljanja sredstvima i njihovim izvorima.

PLANIRANJE NOVČANIH TOKOVA - GOTOVINE

Planiranje novčanih tokova obuhvata planiranje priliva i odliva novca preduzeća u zadatom vremenskom periodu, a što predstavlja preduslov za održavanje solventnosti i likvidnosti preduzeća. Iz ovako projektovanih bilansa mogu se precizno saznati očekivani neto novčani tokovi u zadatom kraćem ili dužem vremenskom periodu. Gotovina predstavlja osnovnu pokretačku snagu preduzeća. Da bi se obezbedio kontinuitet novčanog toka potrebno je da u svakom trenutku finansijski menadžer zna trenutni saldo gotovine. On mora voditi brigu i o tome da preduzeću omogući što preciznije usklađivanje novčanih primanja i novčanih izdavanja iz tekućeg poslovanja. Zato je neophodno izraditi plan novčanih tokova koji izražava zalihu novca, kako postojećeg tako i budućih priliva i odliva u

određenom vremenskom periodu za koji se plan i izrađuje.

Veličina salda u preduzeću zavisi od veličine preduzeća, delatnosti kojom se preduzeće bavi, obima poslovanja koji ostvaruje kao i ostalih faktora poslovanja samog preduzeća. Podrazumeva se da preduzeće mora da raspolaže određenim rezervama gotovog novca koji poseduje na svom računu kako bi moglo blagovremeno da interveniše u slučaju iznenadnih vanrednih izdataka.

Instrumenti putem kojih se vrši kontrola tokova gotovine između ostalih mogu biti i izveštaji o tokovima gotovine i planovi budućih potreba za gotovinom. Izveštaji o tokovima gotovine, kao uostalom i svi izveštaji pokazuju promene koje su se desile u saldu gotovine u zadatom predhodnom periodu, dok se planovima novčanih tokova analiziraju buduća primanja i davanja koja se mogu odraziti na povećanje ili smanjenje slada gotovine a na osnovu planova proizvodnje i prodaje. U zavisnosti od izveštaja koji su potrebni, odnosno posla koji se obavlja u preduzeću zavisi i za koji vremenski rok se donose planovi tokova gotovine. To znači da se ovakvi planovi mogu donositi i sprovoditi kako na dnevnom, nedeljnom, kvartalnom ili godišnjem nivou a u zavisnosnosti od obima i dinamike poslovnih aktivnosti, cena nabavke i prodaje, kreditnih uslova, uslovi nabavke i skladištenja robe, kao i ostalih faktora koji utiču na proizvodnju u preduzeću.

POJAM I ETAPE FINANSIJSKE ANALIZE

Finansijska analiza se koristi kao sredstvo kontrole upravljanja finansijama preduzeća, odnosno na osnovu njenih izveštaja može se sagledati opšte finansijsko stanje preduzeća. Preduzeće donosi različite finansijske planove a na osnovu izveštaja o poslovanju analizom se utvrđuje kakve rezultate je ostvarilo preduzeće u posmatranom vremenskom periodu. Ciljevi koje preduzeće želi da postigne ovakvom analizom mogu biti interni ciljevi kada su dobijeni rezultati značajni za samo preduzeće ili eksterni ciljevi finansijske analize, gde su rezultati namenjeni korisnicima van preduzeća.

Između ostalih analizakoje se u preduzeću vrše, analiziraju se i stavljaju u odnos određene vrednosti iz bilansa stanja i bilansa uspeha. Odnos jedne pozicije prema drugoj izražen je kroz matematičku formulu i naziva se racio(te se i ove analize nazivaju racio analizama). Racio brojevi-

ma se utvrđuju uzročne veze između bilansnih pozicija.

Finansijska analiza može imti za cilj da:

- oceni tekuće finansijsko stanje preduzeća
- oceni mogući tempo razvoja preduzeća
- prognozira perspektivno finansijsko stanje preduzeća
- otkrije dostupnost izvora sredstava
- da prognozira položaj preduzeća na tržištu kapitala i dr.

Možemo razlikovati dve etape analize i to:

- Ekspres analiza koja se vrši kroz tri etape:

- pripremnu etapu
- prethodni pregled knjigovodstvenih obračuna
- ekonomski referat i analizu obračuna

- Detaljna analiza finansijskog stanja vrši se sa većim stepenom detaljnog uporednog pregleda planova i ostvarenih rezultata u preduzeću, i uglavnom je eksternog karaktera.

ZADACI I CILJEVI FINANSIJSKE ANALIZE

U zavisnosti od vremena u kome se sprovodi analiza finansijsko stanje preduzeća može se posmatrati kroz dugoročni i kratkoročni vremenski period onda govorimo o dugoročnoj kratkoročnoj finansijska analiza ili finansijskom stanju preduzeća.

Da bi preduzeće dobilo odgovore o finansijskoj situaciji značajne za kratkoročni vremenski period neophodno je sagledati likvidnost i solventnost samog preduzeća. Analiza pojedinih finansijskih rezultata koji se tiču likvidnosti, odnosno sposobnosti preduzeća da u svakom momentu određenu aktive može transformisati u novčana sredstva i mogućnošću preduzeća da u svakom momentu može odgovoriti na dospele obaveze koje se izražavaju kroz samu solventnost preduzeća. Ovo su ujedno i glavni aspekti kratkoročne finansijske analize.

Za uspešno poslovanje preduzeću je veoma važno da redovno vrši analizu svog finansijskog rezultata kako bi se izbegli mogući finansijski problemi.

Sa aspekta bilansa stanja kao finansijskog izveštaja koji pokazuje

stanje imovine i izvora sredstava preduzeća na tačno utvrđen dan u toku godine, zadaci poslovnih finansija svode se na analizu svih finansijskih informacija, utvrđivanje vrednosti i strukture poslovne imovine i analizu finansijske strukture preduzeća.

Analiza finansijskih informacija svodi se na «čitanje» podataka iz bilansa stanja, bilansa uspeha i izveštaja o tokovima gotovine. Utvrđivanje vrednosti i strukture poslovne imovine podrazumeva analizu aktive bilansa stanja preduzeća, izračunavanje njene vrednosti i odnosa između osnovnih i obrtnih sredstava, odnosno poređenje stvarnih proporcija sa željenim proporcijama ovih oblika sredstava.

Analiza finansijske strukture preduzeća vezana je za sveobuhvatnu analizu pasive bilansa stanja preduzeća odnosno izvora finansiranja preduzeća. Ova analiza se vrši u cilju definisanja optimalnog odnosa između sopstvenog i pozajmljenog kapitala preduzeća, s jedne strane i definisanja optimalne proporcije dugoročnog i kratkoročnog kapitala, s druge strane.

FINANSIJSKA KONTROLA I REVIZIJA

Kontrola ispravnosti i zakonitosti finansijskog poslovanja predstavlja zapravo finansijsku kontrolu. Sprovodi se prvenstveno pregledom poslovnih knjiga i dokumenata.

Možemo razlikovati dva tipa finansijskih problema i to:

- kada se ne ostvaruju planom postavljeni finansijski ciljevi,
- kada se ne koriste postojeće tržišne mogućnosti.

Razlikujemo internu i eksternu kontrolu koju preduzeće može da sprovodi. Preduzeće može samo da se odluči za sprovođenje eksterne kontrole i da angažuje neku konsaltig firmu koja se bavi tim poslom a u cilju da dobijene rezultate prezentuje spoljnjem korisniku, recimo kod određivanja boniteta prilikom podnošenja zahteva za dobijanje kredita. Isto tako razne inspekcijske službe i državni organi po službenoj dužnosti mogu da vrše kontrolu, naročito ukoliko se radi o trošenju budžetskih sredstava. Nasuprot ovoj vrsti kontrole preduzeće u okviru svojih službi I kadrova može da vrši internu kontrolu. Karakteristika interne kontrole je ta što se ona može vršiti kako u toku nekog poslovnog procesa tako i na kraju tog procesa, dok se

eksterna kontrola sprovodi uglavnom nakon određenog poslovnog procesa ili obračunskog perioda. Postoje indicije i naznake da će se po ovom pitanju stvari promeniti, tj. da će Državna revizorska institucija početi sa kontrolom i tokom poslovnog procesa što predstavlja novinu u našoj poslovnoj praksi. Prilikom kontrole između ostalog može da se proverava poštovanje zakona, raspodela prihoda unutar preduzeća, raspodela budžetskih sredstava, finansijsko stanje posmatranog preduzeća, ispravnost obračunavanja i plaćanja poreza i drugo. Ovde se vodi računa naročito o svrsishodnosti upotrebe novčanih sredstava, a posebna pažnja se obraća na:

- upotrebi novčanih sredstava u skladu sa zakonom i skladu sa poslovnom politikom preduzeća,
- racionalnom korišćenju novčanih sredstva.

Revizija poslovanja predstavlja preduzimanje planiranih i naknadnih aktivnosti u cilju preispitivanja finansijskog stanja i ukupnog finansijskog poslovanja.

Revizija može biti delimična i opšta, formalna i suštinska, vanredna i redovna, interna i eksterna. Predmet revizije je pregled celokupne knjigovodstvene i ostale dokumentacije u preduzeću. Ukoliko se radi o upotrbi i trošenju budžetskih sredstava dobijenih putem nekog javnog poziva onda se sprovodi redovna revizija upotrebe takvih sredstava i poslovanja preduzeća od strane Državne revizorske institucije. Isto tako može se sprovoditi vanredna kontrola, odnosno revizija ukoliko se sumnja u ispravnost iskazanog stanja ili kada se sumnja da postoje veće nepravilnosti u poslovanju.

Zbog specifičnosti posla koji obavlja revizorski tim neophodne su im informacije. Najveći deo informacija koje su potrebne revizorima nalaze se u knjigovodstvenim evidencijama te su ove evidencije uglavnom predmet kontrole revizorskog tima.

POJAM RAČUNOVODSTVA I RAČUNOVODSTVENIH INFORMACIJA U PREDUZEĆU

Uspešno upravljanje preduzećem podrazumeva kontinuirano prilagođavanje preduzeća novonastalim uslovima poslovanja. U takvim izmenjenim uslovima poslovanja, uspešne poslovne odluke se moraju zasnivati na informacijama koje moraju blagovremene, tačne i adekvatne. Za te potrebe preduzeća grade upravljačke informacione sisteme, među kojima je i računovodstveni informacioni sistem. Računovodstvo omogućava kontinuirano, sveobuhvatno i jednoobrazano prikupljanje, obradu i prezentovanje informacija o finansijskim transakcijama u preduzeću. Menadžment i druga tela u preduzeću pri donošenju poslovnih odluka, naravno ne koriste samo računovodstvene informacije. Računovodstvo je služba koja prikuplja i generiše informacije o *svim poslovnim događajima* unutar preduzeća i u komunikaciji preduzeća sa okruženjem. Ostali delovi upravljačkog sistema ili to ne rade na sveobuhvatan način ili ne postoji jedinstven i unapred definisan obrazac po kome se informacije prikupljaju, obrađuju i predstavljaju interesnim stranama.

Različiti izvori pod pojmom računovodstva podrazumevaju sve preduzete radnje koje imaju zadatak da po količini i po vrednosti zabeleže i prezentuju u vidu računovodstvenih izveštaja, sve tokove novca i proizvoda koji nastaju u preduzeću. Shodno tome, **računovodstvo je proces identifikovanja, merenja, beleženja i komuniciranja ekonomskih transakcija.** Merenje se obično odnosi na monetarno izražene vrednosti, a prezentovanje se vrši putem finansijskih izveštaja (bilans stanja, bilans uspeha, bilans novčanih tokova, izveštaj o promenama na kapitalu i sl).

Računovodstvo u osnovi proces identifikacije, merenja i prezentovanja računovodstvenih informacija, sa ciljem da korisnicima takvih informacija omogući donošenje poslovnih odluka na osnovu činjenica. Računovodstvene informacije su potrebne da bi pomogle pri donošenju poslovnih odluka koje se odnose na najefikasniju alokaciju resursa preduzeća.

RAČUNOVODSTVO KAO IZVOR INFORMACIJA

Računovodstvene informacije služe kao osnova za donošenje poslovnih odluka. Shodno tome, računovodstvena funkcija je odgovorna za davanje kvalitetnih informacija za potrebe strateškog, taktičkog i operativnog odlučivanja. Svaka navedena vrsta odlučivanja koristi računovodstvene informacije različitim intenzitetom. Kod strateškog odlučivanja najjači je intenzitet informacija vertikalnog smera kretanja, a koje se odnose na buduće duže vremensko razdoblje. Za taktičko odlučivanje najintenzivnije su kratkoročne informacije (do jedne godine) iz skorije budućnost ili prošlosti, koje imaju vertikalan ili horizontalan smer kretanja. Najjači intenzitet kod operativnog odlučivanja imaju računovodstvene informacije o trenutnom stanju i koje, uglavnom, imaju horizontalan smer kretanja.

Usvajanjem Međunarodnih standarda finansijskog izvještavanja, upravljačka funkcija dobija sve veću ulogu. Istovremeno se povećava značaj finansijskog računovodstva koje pruža čvrstu bazu podataka o istorijskim događajima za potrebe donošenja kvalitetnih odluka menadžmenta. Ovo znači da računovodstveni sistem objedinjuje dva međusobno povezana i uslovljena podsistema i to podsistem finansijskog i podsistem upravljačkog računovodstva.

Cilj oba podsistema je da obezbede kvalitetne finansijske informacije potrebne za donošenje poslovnih odluka. Finansijsko računovodstvo je usredsređeno na informacione potrebe eksternih korisnika, za razliku od upravljačkog, koje se više bavi informacionim potrebama internih korisnika.

U domenu finansijskog računovodstva merodavna je zakonska i profesionalna regulativa. Upravljačko računovodstvo više koristi interna pravila i procedure propisane od strane uprave i podređene njihovim potrebama.

Efikasnost računovodstvenog sistema meri se veličinom uticaja na poslovno odlučivanje. Putem zajednički prihvatljivih parametara (računovodstvenih standarda), računovodstveno informisanje postaje sve pouzdanije, ali i racionalnije.

Računovodstvene informacije se odnose **na zabeležene ekonomske transakcije koje imaju finansijski efekte**. Kao takve, one se koriste za potrebe poslovnih odluka. Tumačenje računovodstvenih informacija podrazumeva kako informacije koje se odnose na prošlost, tako i informacije koje jedan deo računovodstva fokusiran na obračunima budućih transakcija i izradom analiza za potrebe donošenja odluka.

Tipovi računovodstvenih informacija koje preduzeće razvija zavise od brojnih faktora, kao što su veličina organizacije, svojina organizacije (javna ili privatna) ili pitanje potrebe menadžmenta za računovodstvenim informacijama. Tipovi računovodstvenih informacija zavise i od vrsta poslovnih odluka koje proizvodi menadžment, kao i od zahteva eksternih korisnika za obelodanjivanjem informacija. To znači da računovodstvene informacije pomažu u procesu donošenja poslovnih odluka.

Da bi računovodstvena informacija bila korisna upravljačkoj strukturi, ona mora biti:

- **tačna** – bez grešaka u sadržaju i principima,

- **pouzdana** – predstavlja upravo ono što korisnici misle da predstavlja,

- **blagovremena** – dostupna na vreme za donošenje odluka,

- **relevantna** – primenjiva za zahtevane svrhe,

- **konzistentna** – iste metode i standardi merenja podataka i prezentovanja informacija koje omogućavaju poređenje istih-sa-istima,

- **jasna** – sposobnost da je shvate oni za koje je namenjena.

Navedeni principi su obavezna zakonska kategorija za sve subjekte privređivanja, tj. preduzeća koja posluju u privrednom sistemu Srbije. Ovu obavezu formira država putem svojih zakonodavnih tela kada su u pitanju računovodstvene informacije bitne za trgovinske, poreske i druge finansijske izveštaje.

Računovodstvena informacija mora da zadovoljava široke zahteve svih korisnika. Efikasna informacija sistematski obezbeđuje informaciju koja ima potencijalnog efekta na proces donošenja odluka. Računovodstvene informacije se obično dele na dve grupe:

1. računovodstvene informacije koje imaju uticaj na donošenje odluka i njihova je svrha u kontroli organizacije; i

2. računovodstvene informacije koje olakšavaju proces odlučivanja i uglavnom se koriste za koordinaciju unutar organizacije. Integracija računovodstvenih informacija dovodi do bolje koordinacije u organizaciji, što zauzvrat, povećava kvalitet odluke.

Računovodstvo predstavlja skup sinhronizovanih i međusobno usklađenih naučnih metoda putem kojih se obezbeđuje evidentiranje određenih poslovnih događaja, analiza i kontrola tih događaja planiranje ekonomskih događaja kao i informisajnje. Definicija računovodstva se zasniva na definisanju strukture računovodstva.

Računovodstvena funkcija ima važan zadatak i to da prikuplja obrđjuje i prosleđuje računovodstvene informacije, kako u okviru samog preduzeća, tako i u okruženju izvan preduzeća i to sve u skladu sa zakonima.

Računovodstvena funkcija se razlikuje od finansijske fukcije po tome što ima različitu ulogu u preduzeću, različite zadatke, organizaciju, i stručne kadrove.

Računovodstvo se karakteriše i po tome što predstavlja naučnu, aplikativnu kao i pedagošku disciplinu.

Računovodstvo kao *naučna discipilina* predstavlja oblast kontinuiranih naučnih istraživanja u cilju iznalaženja novih naučnih otkrića u oblasti računovodstva.

Računovodstvo kao *aplikativna disciplina* upućuje na to da se računovodstvo primenjuje u praksi, te da se bez njegove primenene ne može ni zamisliti uspešno funkcionisanje privrede i društva zemlje u celini.

Računovodstvo kao *edukativna disciplina* obuhvata proces obrazovanja računovodstvenih stručnjaka i naučno istraživačkih radnika.

Možemo reći da se računovodstvo kao sistem sastoji iz:

- Knjidovodstva,
- Računovodstvenog planiranja,
- Računovodstvene analize,
- Računovodstvene kontrole - nadzora,
- Računovodstvenog informisanja.

Knjigovodstvo predstavlja metod evidentiranja svih poslovnih ili ekonomskih događaja ili promena koje se dešavaju u okviru preduzeća. Zadatak **knjigovodstva** je usmeren na obračun i analitičko praćenje prihoda, troškova, angažovanih sredstava, finansijskih izvora, kao i ostvarene dobiti. Reč je o evidenciji koja se odnosi na potpuno prikupljanje i na hronološko i stvarno sređivanje podataka, koji zbog izražavanja u novčanoj jedinici mere omogućavaju da se dobije slika o celokupnom poslovanju. U knjigovodstvu se podaci koji se odnose na menjanje sredstava, obaveza prema izvorima sredstava, prihoda ili rashoda sistematski skupljaju, sređuju i obrađuju. Sintetičko, glavno ili centralno knjigovodstvo uspostavlja radni mehanizam sinhronizacije celog knjigovodstva i pruža sve važnije podatke o poslovanju preduzeća. Analitičko knjigovodstvo obezbeđuje informacije analitičkog karaktera za potrebe svih operativnih funkcija. Podloga za donošenje poslovnih odluka su raspoloživi knjigovodstveni podaci i računovodstveni obračuni, koji se sastavljaju od podataka sadržanih u poslovnim knjigama. Poslovne knjige preuzimaju podatke iz knjigovodstvenih dokumenata.

Računovodstveno planiranje je planiranje ekonomskih događaja i njihovog dejstva na sredstva i na izvore sredstava, kao i poslovni rezultat u nastupajućem vremenskom periodu. Svaki poslovni proces u preduzeću otpočinje sa finansijskim ili računovodstvenim planom. Ovakva vrsta plana je usmerena ka budućim događajima u preduzeću te zato zapravo prethodi knjigovodstvu. U domen računovodstvenog planiranja treba uključiti sve one poslovne promene o budućem poslovanju koje su ujedno i predmet knjigovodstvene evidencije. Krajnji cilj računovodstvenog planiranja je izrada raznih predračuna, racio analiza kod novog poslovnog poduhvata.

Računovodstvena analiza je usmerena na uočavanje određenih pojava i utvrđivanje uzroka takvih pojava koje negativno ili pozitivno djeluju na uspešnost poslovanja preduzeća. Sprovodi se tako da su predmet analize komparativni pregledi plana i realizacije a zasniva na podacima koji su sadržani u knjigovdstvu i računovodstvenom planiranju i računovodstvenim izveštajima. Zadatak računovodstvene analize je da pomaže u ocenjivanju kretanja određene pojave u odnosu na planirane parametre, o mogućim pravcima i intenzitetu delovanja pojave, kao i o uzrocima takvih pojava. Menadžerima je potrebna značajna količina detaljnih računovodstvenih informacija da bi planirali i kontrolisali poslovanje. Računovodstvo se određuje kao sistem praćenja finansijskih tokova u preduzeću i njegov je

cilj izveštavanje svih zainteresovanih u preduzeću i van njega.

Računovodstvena kontrola predstavlja kontrolu ispravnosti i zakonitosti finansijskog poslovanja i kao što smo napred izneli može biti interna, ako je vrše stručna lica koja su zaposlena u preduzeću u okviru posebnih službi i eksterna, ako je vrše lica koja nisu zaposlena u preduzeću koje je predmet kontrole a organizovana su u okviru privatnih firmi koje su specijalizovane za računovodstvenu kontrolu i reviziju. Organizovan kroz niz sistematskih aktivnosti svedenih na upoređivanje unapred utvrđenih normi ili standarda, koje je poželjno dostići, nadzorom se utvrđuju uzroci i posledice eventualnih odstupanja i predlažu mere za prevazilaženje negativnih, i podsticanje pozitivnih tendencija u poslovanju preduzeća. Računovodstveni nadzor se odnosi na skup mera, metoda i postupaka čiji je cilj utvrđivanje da li se poslovanje preduzeća odvija u skladu sa zakonskim propisima i internim opštim aktima.

Računovodstveno informisanje predstavlja deo računovodstvene delatnosti koja se odnosi na pripremanje i distribuciju računovodstvenih informacija.

Računovodstveno planiranje i knjigovodstvo moraju biti međusobno metodološki usklađeni da bi se mogla izvršiti adekvatna analiza planiranog u odnosu na ostvareno.

Finansijsko računovodstvo predstavlja element klasifikacije računovodstva sa stanovišta specijalne namene. Klasifikacija računovodstva sa stanovišta specijalne namene može može se iskazati i kroz jednačinu:

Finasijsko < upravljačko < troškovno <inflatorno< i računovodstvo odgovornosti.

Upravljačko planiranje treba da obezbedi adekvatne računovodstvene informacije organima rukovođenja i upravljanja.

Računovodstvena funkcija preduzeća ima veliku ulogu donošenju ekonomskih ili poslovnih odluka, a na osnovu prezentovanja kvalitetnih izveštaja. Verodostojnost i korisnost su najvažnije odlike koju donosioci odluka treba da zahtevaju od pripremljenih računovodstvenih informacija, baš kao i relevantnost i pouzdanost. Relevantnost znači sposobnost informacije da utiču na izbor odluke korisnika, dok pouzdanost obezbeđuje da informacija ne sadrži greške i predubeđenja. Svrha računovodstvenih informacija je da verno i u roku prikazuju nastale poslovne promene, isto

tako treba obezbede neutralnost i uporedivost podataka. Uporedivost podataka se odnosi da korisnici mogu izvršiti poređenje između dve grupe ekonomskih pojava, dok se neutralnost odnosi na utvrđivanje odsutnosti pretpostavki od kojih se pošlo prilikom formiranja konačne informacije iz raspoloživih podataka.

Od same informacije zavisi i potreba određenog korisnika za njom. Investitorima su potrebne informacije koje će im omogućiti izbegavanje nastanka rizika u poslovanju i obezbediti dobru zaradu. Zaposleni su zainteresovani zainformacije koje im omogućavaju poslovnu stabilnost i novčanu satisfakciju u vidu plate. Zajmodavci su zainteresovani za informacije koje će im omogućiti dobit koja će im se vratiti od pozajmljenih kredita. Dobavljači i ostali trgovci žele da znaju informacije, bez obzira da li će iznos koji duguju biti plaćen ili ne, dok su korisnici zainteresovani za poslovanje preduzeća. Korisnici računovodstvenih informacija mogu biti korisnici od neposrednog interesa za računovodstvenim informacijama. Tu se ubrajaju: vlasnici, kreditori, dobavljači, potencijalni vlasnici, kreditori i dobavljači, menadžment, poreski organi, zaposleni i korisnici.

KLASIFIKACIJA RAČUNOVODSTVA

Sve podele poslovnog računovodstva se mogu vršiti po osnovu dva osnovna kriterijuma i to oblasti u kojoj se primenjuje i specijalne namene računovodstva.

Poslovno računovodstvo se može klasifikovati sa stanovišta specijalne namene na:

- *Finansijsko računovodstvo*, koje obezbeđuje globalne vrednosne informacije o celokupnoj reprodukciji pojedinog preduzeća. Predmet finansijskog računovodstva su sredstva, izvori, prihodi, rashodi, finansijski rezultat kao i njegova raspodela.

- *Troškovno računovodstvo* je usmereno na evidentiranje, planiranje, analizu, kontrrolu i informisanje o troškovima.

- *Računovodstvo odgovornsti,* treba da vrednosno iskaže nastalu štetu i da utvrdi lice (ili manji broj lica) koje je odgovorno za tu štetu

- *Računovodstvo u inflatornim uslovima* se primenjuje u

uslovima visoke inflacije koja utiče na to da su dobijene informacije deformisane i u tim uslovima mogu da pruže pogrešnu sliku realnog stanja preduzeća. Prilagođavanje računovodstvenih informacija u uslovima inflacije može biti za potrebe tekućeg poslovanja, i za potrebe povrmenih komparativnih analiza.

- *Upravljačko računovodstvo* se bavi kombinacijom svih ranije nabrojanih računovodstava sa ciljem da menadžerskim strukturama obezbede kvalitetne informacije za uspešno poslovno odlučivanje.

FINANSIJSKO I UPRAVLJAČKO RAČUNOVODSTVO U PREDUZEĆU

Ostvarivanje prethodno definisanih računovodstvenih ciljeva koji su postavljeni u finansijskom planu, ostvaruju se u okviru jedinstvenog računovodstvenog sistema.Uobičajno je da svako preduzeće poseduje samo jedan računovodstveni sistem, same izlazne informacije računovodstva se mogu razvrstati u dve osnovne kategorije koje se nazivaju *finansijsko i upravljačko računovodstvo*. U praksi se retko dešava da su ti sistemi odvojeni ali je neophodno znati razliku između ovih područja računovodstvene aktivnosti, jer se one obično posebno izučavaju.

Finansijsko računovodstvo je deo računovodstva koja se bavi prikupljanjem, obradom, analizom i izveštavanjem o finansijskim transakcijama nekog preduzeća. Ključni izlazi finansijskog računovodstva su finansijski izveštaji – bilans stanja, bilans uspeha, izveštaj o novčanim tokovima, izveštaj o promenama na kapitalu i napomene uz finansijske izveštaje.

Finansijsko računovodstvo ima za cilj da obezbedi kvalitetne i blagovremene informacije internim i eksternim korisnicima – vlasnicima, menadžmentu, kreditorima, državnim organima i drugim zainteresovanim stranama. Vlasnici se, u smislu finansijskog izveštavanja, smatraju eksternim korisnicima, jer nemaju neposrednog uticaja na svakodnevne aktivnosti preduzeća i ne učestvuju direktno u poslovnom odlučivanju. Čak i u malim preduzećima, može postojati jedna eksterna grupa koja zahteva finansijske informacije. Kao rezultat toga, neke aktivnosti finansijskog računovodstva sprovode se u svim preduzećima. Spoljne grupe i subjekti najčešće žele uverenje o tome da je informacija koju dobijaju objektivna, odnosno da odražava stvarne novčane tokove.

Tačnosti finansijskih izveštaja se postiže visokom standardizovanošću merenja, vrednovanja i obelodanjivanja informacija o računovodstvenim transakcijama. U tu svrhu su kreirani zakonski propisi i profesionalni standardi - „Međunarodni računovodstveni standardi“ i „Međunarodni standardi finansijskog izveštavanja“ (odnosno „Opšte prihvaćeni računovodstveni principi“ u Sjedinjenim Državama, na primer).

Finansijsko računovodstvo se bazira na trenutne, ili neposredno prošle aktivnosti preduzeća. Ono beleži i upoznaje preduzeće s onim što se dogodilo u njemu od momenta poslednje finansijske informacije koje je dobilo. Finansijsko računovodstvo izveštava o informacijama iz prošlosti, ali se korisnici njegovih informacija bave predviđanjem budućnosti. Finansijsko računovodstvo, dakle, izveštava o informacijama iz prošlosti, ostavljajući pri tome svako predviđanje budućnosti korisnicima tih informacija.

Upravljačko računovodstvo je drugi deo računovodstva koja se bavi prikupljanjem, obradom, analizom i izveštavanjem o finansijskim i drugim kvantitativnim podacima nekog preduzeća sa ciljem kreiranja efikasne kontrole, praćenja rezultata, planiranja, određivanja politike cena i donošenja poslovnih odluka. Ono se bavi pružanjem informacija koje su neophodne menadžmentu kao interesnoj grupi, a u vezi donošenja poslovnih odluka u preduzeću, što u praksi znači da je aktivnost upravljačkog računovodstva usmerena na potrebe menadžmenta preduzeća i izveštaji koji slede iz ovog procesa mogu se kreirati prema njihovim specifičnim zahtevima i potrebama.

Cilj upravljačkog računovodstva je da obezbedi menadžmentu preduzeća kvalitetne informacije u vidu izveštaja, koji će im služiti kao podloga za donošenje odgovarajućih poslovnih odluka. Izveštaji upravljačkog računovodstva nisu visoko standardizovani i ne podležu uticaju zakonskih pravila i standarda profesije, ali na osnovu informacija upravljačkog računovodstva menadžment preduzeća planira, donosi odluke, a potom i prati njihovo sprovođenje. Te aktivnosti zahtevaju informacije koje pomažu u predviđanju budućih poslovnih događaja u samom preduzeću.

Informacije upravljačkog računovodstva se mogu grupisati na kvalitativne i kvantitativne, pa se zato za upravljačko računovodstvo neretko kaže da je to disciplina koja se bavi skupljanjem i evidentiranjem korisnih računovodstvenih i statističkih podataka, sa ciljem njihove prezentacije donosiocima poslovnih odluka. Ranija istraživanja računovodstva su doka-

zala tvrdnju da je računovodstvo zapravo uslužna funkcija, koja ima za cilj da obuhvati sve nivoe upravljačke strukture putem kontrolnih računovodstvenih informacija visokog kvaliteta, računovodstvenih informacija za usmeravanje pažnje i računovodstvenih informacija za rešavanje problema. Upravljačko računovodstvo uključuje upravljanje podacima radi postavljanja politike, razvoja planova i kontrolnih operacija.

Svi informacioni zahtevi menadžmenta odnose se na područja, polaganja računa o stanju i uspehu poslovanja preduzeća(Bilans stanja i Bilans uspeha), poslovnog odlučivanja i sistematske upravljačke kontrole, odnosno tekućeg vođenja poslovanja preduzeća. Polazeći od toga, upravljačko računovodstvo prema menadžerima usmerava tri različita tipa informacija koje se pripremaju prema posebnim principima u cilju obezbeđivanja njihove relevantnosti za rešavanje problema koji su nastali ili mogu nastati na svakom od gore pomenutih područja.

Možemo reći da se upravljačko računovodstvo bavi izveštavanjem o onom što se ranije dogodilo u preduzeću, i to na taj način da se te finansijske informacije mogu iskoristiti i primeniti u budućnosti. Zato i možemo reći da je upravljačko računovodstvo orijentisano ka budućnosti. Informacije upravljačkog računovodstva za menadžment preduzeća predstavljaju osnovu za planiranje, odlučivanje i sprovođenje tih odluka.

Aktivnosti finansijskog i upravljačkog računovodstva sačinjavaju računovodstveni sistem preduzeća. Računovodstveni sistem se zasniva na praćenju monetarno izraženih tokova (tokovi vrednosti i tokovi novca) u organizaciji i to tako da omogućava da se o tome izveštavaju svi zainteresovani u preduzeću i van njega. Ovo je razlog da pomenemo i sledeće karakteristike računovodstva:

- računovodstvo se isključivo bavi monetarno izraženim tokovima. To znači da sistem računovodstva ne pruža sve neophodne informacije o poslovanju. Tako informacije koje nisu finansijske prirode, kao što je kvalitet upravljanja, fluktuacija zaposlenih ili baza kupaca, nije predmet interesovanja računovodstvene funkcije;

- računovodstveni sistem se primenjuje kako na proizvodna i trgovinska preduzeća, tako i na preduzeća koja nisu profitno orijentisane. Tako, na primer, ustanove zdravlja, obrazovanja, culture i sl. moraju da imaju razvijen računovodstveni sistem. Računovodstveni pristupi će se razlikovati među nabrojanim organizacijama, ali on nužno mora da postoji; i

- računovodstveni sistem mora da postoji nezavisno od veličine preduzeća, jer uvek postoje grupe ili pojedinci koje imaju pravo da zahtevaju I dobiju o aktivnosti tog preduzeća, samo će se ti zahtevi koji se postavljaju pred računovodstvenim sistemom malog ili velikog preduzeća će se razlikovati. Grupe koje mogu biti zainteresovane za finansijske aspekte poslovanja preduzeća su menadžment, vlasnici, kreditori, državne ustanove i dr. Pri tome, zahtevi menadžmenta su najveći kada je u pitanju računovodstveni sistem, stoga što ova grupa mora da usmerava razvoj poslovanja. Naime, računovodstveni sistem treba da pruži informacije za donošenje odluka, planiranje i kontrolu od strane upravljača preduzeća.

UPOREDNI PREGLED FINANSIJSKOG I UPRAVLJAČKOG RAČUNOVODSTVA

Aktivnost finansijskog i upravljačkog računovodstva zajedno čine računovodstveni sistem preduzeća. U narednoj tabeli izvršeno je poređenje ove dve oblasti i aktivnosti računovodstvenog sistema preduzeća prema ključnim razlikama koje među njima postoje.

SISTEM RAČUNOVODSTVO, REVIZIJA I FINANSIJSKO UPRAVLJANJE				
PODSISTEM	FINANSIJSKO RAČUNOVOD.	UPRAVLJAČKO RAČUNOVOD.	REVIZIJA	FINANSIJSKO UPRAVLJANJE
OPIS	Prikupljanje, obrada, analiza i izveštavanje o finansijskim transakcijama.	Prikupljanje, obrada, analiza i izveštavanje o finansijskim transakcijama.	Nezavisno pregledanje i davanje mišljenja o finansijskim izveštajima.	Definisanje odluka o načinu finansiranja i investiranja, te kontrola i praćenje ostvarenja
ULAZ	Računovodstvena dokumentacija	Rač. dokumentacija i drugi poslovni izvori	Finansijski izveštaji	Finansijski i drugi poslovni izveštaji
ELEMENTI	Knjigovodstvo Računovodstveno planiranje Računovodstveni nadzor Računovodstvena analiza	Obračun troškova Računovodstvo punih troškova Računovodstvo diferencijalnih troškova Računovodstvo odgovornosti	Interna revizija Eksterna revizija	Finansijsko planiranje Finansijska analiza Finansijsko odlučivanje

OPŠTA SVRHA	Kreiranje zaključnih računa prema zakonskim i profesionalnim standardima	Specijalizovani izveštaji za potrebe planiranja, kontrole, donošenja poslovnih odluka, određivanja politike cena i sl.	Davanje mišljenja o materijalnoj ispravnosti finansijskih izveštaja	Kreiranje odluka o finansiranju, investiranju i drugim oblastima finansijskog upravljanja.
IZLAZ	Finansijski izveštaji (bilans stanja, uspeha, novčanih tokova i dr)	Specijalizovani obračuni i analize za potrebe odlučivanja	Revizorski izveštaji i mišljenje revizora	Finansijske odluke

Tabela 2. Karakteristike finansijskog i upravljačkog računovodstva

STRUKTURA RAČUNOVODSTVA

- Knjigovodstvo sa bilansom,
- Obračun troškova i rezultata,
- Računovodstvena analiza i planiranje,
- Računovodstveni nadzor.

Knjigovodstvo sa bilansom – transkacije i sastavljanje izveštaja o imovini i rezultatu preduzeća. Imovina se pod uticajem poslovanja stalno menja (prihodi, rashodi,dobitak).

Obračun troškova i rezultata – informacije koje se dobijaju namenjene su isključivo za upravu preduzeća. Treba raščlaniti troškove. Osnovni cilj je na koji način se može doći do sopstvenog kapitala i pružanje podataka o kontroli troškova

Plan – cilj koji želimo da dostignemo. Planiranjem određujemo ciljeve. Vođenje preduzeća zahteva plan; planovi se baziraju na onome što već postoji (sadašnje sanje); cilj mora biti dostižan (realan); plan podseća na cilj i omogućava proveru da li se krećemo ka konačnom rezultatu.

Računovodstveni nadzor – osnovni uslov pouzdanost podataka na osnovu kojih se donose poslovne odluke, i nadzire kvalitet finansijskog izveštaja.

Knjigovodstvo je računska osnova računovodstva.

Osnovni ciljevi knjigovodstva mogu biti:

- pruža informacije o rezultatu poslovanja u određenom vremenskom periodu i
- pruža informacije o stanju imovine, obaveza i sopstvenog kapitala na određeni dan.

Ostali ciljevi knjigovodstva mogu biti da:

- pruži osnovu za kontrolu rada lica koja rukuju pojedinim delovima imovine preduzeća,
- pruže podatke za računovodstveno planiranje i
- pruže podatke za izršenje planskih veličina
- pruže podatke za računovodstvenu analizu

Predmet knjigovodstva može biti evidentiranje imovine preduzeće i to kroz:

- Bruto imovina = ukupna imovina
- Neto imovina = imovina vlasnika

MEĐUNARODNI RAČUNOVODSTVENI STANDARDI

Standardi kao pojam, se primenjuju u skoro svim oblastima tehnike, tehnologije, prirodnim naukama i drugim oblastima poslovanja. Oni su propisani od strane nadležnih stručnih državnih organa. Isto tako nadležni stručni državni organi propisuju i Međunarodne računovodstvene standarde - MRS koji predstavljaju računovodstvene standarde uvedene da bi se postigla preglednost i jednoobraznost finansijskih izveštaja bilo kog ekonomskog subjekta iz svih delatnosti poslovanja i zemalja u kojima posluju. Međunarodni računovodstveni standardi imaju za cilj svestrano, lakše i bolje razumevanja finansijskih izveštaja, uz obezbeđivanje podataka i informacija za uporedne analize za nesmetano poslovno komuniciranje zainteresovanih privrednih subjekata. MRS uvode standardizaciju različitih računovodstvenih propisa kod pripreme i prikazivanja finansijskih izveštaja koji su neophodni za donošenje ključnih ekonomskih odluka. U praksi ovi standardi su uglavnom u obliku normi ponašanja u profesiji računovođa da bi njihov rad proizvodio unificirane informacije o poslo-

vanju bilo kog preduzeća, što znači da u sebi sadrže i norme profesionalne etike Računovođa.

MRS se odnose na osnovne finansijske izveštaje preduzeća kao što su Bilans stanja, na kraju poslovne godine, Bilans uspeha za poslovnu godinu na čijem se kraju sastavlja bilans stanja, Gotovinski tok za isti period za koji se sastavlja Bilans uspeha i Promene na kapitalu.

Osim ovih izveštaja preduzeća sastavljaju i razne Anekse kao dodatne računovodstvene izveštaje i Izveštaj o poslovanju. Osnovna svrha ovih izveštaja je da Bilans stanja pokazuje podatke o finansijskoj poziciji preduzeća, Bilans uspeha pokazuje kolika je rentabilnost i ostvarena dobit u preduzeću, Bilans tokova gotovine pokazuje promene koje su nastale u finansijskoj poziciji samog preduzeća. Delovi finansijskih izveštaja su u suštini međusobno isprepletani i odražavaju različite aspekte istih poslovnih transakcija i događaja i svi zajedno mogu da pruže adekvatnu informaciju o nekom ekonomskom subjektu.

Pri pripremi Finansijskih izveštaja računovođa mora da vodi računa o tome da jasno razgraniči kategorije za različite vrste izveštaja. Ovde se pre svega misli da ako sastavlja Bilans stanja jasno mora da prepoznaje i razgraniči kategorije koje predstavljaju imovinu, odnosno Aktivu tog bilansa (kao što su: novčana sredstva, osnovna sredstva, potraživanja od kupaca, ulozi i drugi plasmani kod drugih i sl.). Pasivu čine: kapital, rezerve, obaveze prema dobavljačima, obaveze prema kreditorima i sl. To je sve neophodno uraditi jer Bilansa stanja direktno pokazuje finansijsku poziciju preduzeća.

Ako kažemo da Bilans uspeha pokazuje finansijsku poziciju preduzeća, to onda znači da je neophodno posebno razvrstati i iskazati prihode i rashode po njihovim pojavnim oblicima. Ovo praktično znači da se posebno iskazuju poslovni prihodi, poslovni rashodi i rezultat bio on dobitak ili gubitak iz poslovne aktivnosti, zatim finansijski prihodi i rashodi i rezultat investicionih finansiranja. Zajedno iskazani daju konačni rezultat preduzeća. Što se tiče Izveštaja o novčanim tokovima takođe se iskazuju posebni novčani tokovi naplate odnosno priliva ili isplate odnosno odliva gotovine koji se odnose direktno na poslovne aktivnosti, aktivnosti finansiranja i investicione aktivnosti dotičnog preduzeća.

Da bi se pristupilo procesu unošenja u Bilans stanja ili Bilans uspeha neke od pomenutih pozicije neophodno je da one, tj. pozicije zadovolja-

vaju definiciju elemenata i kriterijuma za priznavanje istih, kao što su:

- Verovatnoća da će unete pozicije uticati na buduće ekonomske koristi odnosno da će povećavati i smanjivati ekonomsku snagu dotičnog preduzeća

- Da uneta bilansna pozicija ima cenu koštanja, nabavnu vrednost ili neku drugu vrednost koja se može pouzdano izmeriti (tržišna cena, berzanska cena i sl.)

CILJ PRIMENE MEĐUNARODNIH RAČUNOVODSTVENIH STANDARDA

Smatra se da je cilj računovodstvenih standarda ostvaren ukoliko finansijski izveštaji daju istinitu informaciju o nekom ekonomskom subjektu. Primena računovodstvenih standarda omogućava lakšu i pouzdaniju informaciju o finansijskom položaju nekog preduzeća. Pre samog prikaza finansijskog izveštaja koji ide u širu javnost neophodno je izvršiti kontrolu od strane nezavisnih ovlašćenih stručnjaka kao što su revizori. Njihovo mišljenje na finansijske izveštaje računovođe nekog preduzeća se smatra merodavnim u smislu toga da li su ovi finansijski izveštaji istiniti i objektivni.

Najbolji rezultati se postižu ukoliko se primenjuju računovodstveni standardi u svim segmentima koji su obuhvaćeni finansijskim izveštajima. Ovako standardizovani finansijski izveštaji prikazuju između ostalog i to koliko je menadžment u preduzeću uspešno upravljao resursima koje su mu akcionari poverili na upravljanje. Finansijski izveštaji obuhvataju i opis primenjenih računovodstvenih politika koje treba da su konzistentne da bi podaci bili uporedivi. Za pravilnost i tačnost prezentiranja finansijskih izveštaja primarna odgovornost leži na rukovodstvu preduzeća. Za finansijsko izveštavanje postoji konceptualni okvir koji treba da prate računovodstveni standardi kao opšte prihvaćeni teorijski principi u oblasti računovodstva. Računovodstvena profesija u različitim zemljama polazi od toga da finansijski izveštaji treba da budu korisni onima kojima su namenjeni.

Globalizacija poslovanja dovodi do toga da računovodstveno informisanje na bazi MRS dobija svoj potpuni uticaj.

Ovo pak znači da računovodstveni standardi koji se primenjuju u

pojedinim zemljama a u suprotnosti su sa MRS mogu da se primenjuju samo u toj zemlji, a takvi finansijski izveštaji ne mogu da se prezentuju u međunarodnom poslovanju. Ukoliko preduzeće želi da posluje globalno na svetskom ili evropskom tržištu neophodno je da privredni sistem države u kojoj posluje ima prihvaćene međunarodne računovodstvene standarde.

Od 1973. godine 16 profesionalnih računovodstvenih asocijacija je osnovalo Komitet za međunarodne računovodstvene standarde IASC (International Accounting Standards Commitee), sa sedištem u Londonu i to: Australija, Kanada, Francuska,Nemačka, Japan, Meksiko, Holandija,Velika britanija, Irska, SAD…

Komitet za međunarodne računovodstvene standarde ima konsultativne grupe koje čine ugledne međunarodne profesionalne i poslovne institucije.

Postoji tendencija da se dođe do maksimalnog usaglašavanja nacionalnih računovodstvenih standarda sa međunarodnim računovodstvenim standardima, a u cilju lakšeg globalnog poslovanja. U daljoj budućnosti smatra se da će na globalnom nivou poslovanja doći do ujednačavanja standarda kao vid normativnog regulisanja računovodstva sa ciljem unapređenja i lakšeg pristupa računovodstvenim informacijama koje bi bile razumljive, pouzdane, istinite i objektivne za sve zainteresovane korisnike tih informacija.

Danas Asocijacija nosi naziv Odbor za međunarodne računovodstvene standarde koji broji 156 članica, a među njima je i naša zemlja od 1997. godine. Od 1981. godine počinje snažan proces izgradnje profesionalne regulative kada se donosi i Kodeks profesionalne etike računovođa.

PITANJA ZA PROVERU I DISKUSIJU

1. Računovodstvo kao izvor informacija
2. Struktura i klasifikacija računovodstva
3. Finansijsko planiranje, pojam i vrste i njegova uloga
4. Planiranje novčanih tokova gotovine
5. Finansijsko i upravljačko računovodstvo u preduzeću, razlika
6. Pojam i etape finansijske analize
7. Zadaci i ciljevi finansijske analize
8. Finansijska kontrola i revizija
9. Međunarodni računovodstveni standardi i cilj njihove primene

SISTEMI KNJIGOVODSTVA

Knjigovodstvo je proces registrovanja poslovnih promena i pružanje informacija koje omogućava donošenja odluka o alokaciji ili upotrebi sredstava ili kapitala. Ovaj proces se odvija kroz:

- Registrovanjem sredstava i izvora iz svih poslovnih aktivnosti preduzeća
- Klasifikacijom ovako registrovanih računovodstvenih podataka
- Sumiranjem dobijenih računovodstvenih podataka
- Sastavljanjem računovodstvenih izveštaja

Računovodstveni izveštaji koji se dobijaju na ovaj način odražavaju stanje poslovnih aktivnosti u određenom momentu i nazivaju se još i bilansima. Ono predstavljaju osnovu za donošenje poslovnih odluka. Računovodstveni izveštaji predstavljaju zapravo skup finansijskih informacija, sistematizovanih za veliko broj korisnika.

Prosto knjigovodstvo - ovo knjigovodstvo je ograničeno na evidentiranje stanja i promena samo na nekim određenim vrstama sredstava i izvora sredstava. U prostom knjigovodstvu postoje osnovne poslovne knjige kao što su, knjiga blagajne i knjiga dužnika i povjerilaca. Podaci o popisu sredstava i izvora sredstava se unose u poslovnu knjigu koja se naziva knjigom inventara.

Kameralno knjigovodstvo - Osnovna karakteristika kameralnog knjigovodstva ogleda se u tome da se težiste knjigovodstvene evidencije javlja u evidentiranju prihoda i rashoda određenog preduzeće. Pored glavne knjige tu su još I knjiga blagajne, knjiga žiro računa, knjiga invetara i pomoćne knjige u kojima se evidentiraju stanja i promene određenih materijalnih vrednosti.

Konstantno knjigovodstvo – je takav knjigovodstveni sistem gde se težište knjigovodstvene evidencije stavlja na evidentiranje prohoda. U glavnoj knjizi konstantnog knjigovodstva u kojoj se vrši evidentiranje izvršenih prihoda i rashoda postoje tri grupe računa i to upravni računi, račun blagajne i obračunski računi. Taj kostantan odnos uspostavlja se na taj način da se upravni račun i račun blagajne u procesu knjiženja povezuje putem obračunskih računa.

Dvojno knjigovodstvo - je kompletan sistem knjigovodstvene evidencije koji se odlikuje pre svega istovremenim dvostranim knjiženjem, automatskom kontrolom, permamentnošću i sistematičnošću, sveobuhvatnošću. U dvojnom knjigovodstvu svaki poslovni događaj knjiži se istovremeno i u istom iznosu najmanje na dva računa i to na jednom računu na levoj(dugovnoj) strani a na drugom računu na desnoj(potražnoj) strani. Vođenje dvojnog knjigovodstva zasniva se na vođenju dnevnika, glavne knjige i pomocnih knjiga.

KLASIFIKACIJA KNJIGOVODSTVENIH DOKUMENATA

Klasifikacija knjigovodstvenih dokumenata može se vršiti sa različitih stanovišta na:

Eksterni dokumenti i interni dokumenti, podela se vrši sa stanovišta samog poslovnog događaja, da li se on dešava između dva pravna lica, kao što je kupoprodajna faktura kaoja predstavlja eksterni dokumenat, ili odražava poslovni događaj u okviru preduzeća kao što je to slučaj sa skladišnicom, što predstavlja interni dokumenat.

U *eksterne dokumente* ubrajamo, fakture dobavljaca, fakture za prodate gotove proizvode kupcima i ostalo.

U interne dokumente ubrajamo dokumenta o izdatim sirovinama i materijalima u procesu proizvodnje, skladišnice i ostalo.

Pojedinačni dokumenti i zbirni dokumenti, ova podela počiva na stanovništu racionalnosti u knjiženju istovrsnih poslovnih dogadjaja (sintetika, analitika, kalkulacije…).

Pravdajući dokumenti i nalozi su sva ona dokumenta koja u skladu sa zakonskim propisima služe kao osnov za knjiženje poslovnih događaja (nalog za knjiženje, faktura, otpremnica…).

Nalozi su dokumenti kojima se nalaže izvršavanje određenog poslovnog događaja.

Verodostojnost knjigovodstvenih dokumenata se zasniva na činjenici da svako knjiženje zavisi od dokumenta koji je verodostojan, svaki

dokumenat mora biti potpuno (dvostruko) ispravan što se ogleda u formalnoj (da sadrži sve bitne elemente) i materijalnoj (da dokument jasno i nedvosmisleno izražava događaj koji se desio) ispravnosti dokumenta.

Svaki dokumenat mora biti uredno sačinjen, konačni iznosi treba da budu napisani brojevima i to pre nego što se urađeni dokument prosledi na dalje knjiženje, to znači da je takav dokument potrebno kontrolisati i to kako njegove formalne tako i materijalne ispravnosti. Potvrdu o formanoj i materijalnoj ispravnosti dokumenata vrši kontrolor svojim potpisom.

Čuvanje i odlaganje knjigovodstvenih dokumenata regulisano je računovodstvenim standardima kojima su utvređeni i rokovi čuvanja dokumenata i to:

- Trajno se čuva godišnji obračun i konačni obračun plata zaposlenih

- Pet godina se čuvaju polugodišnji i drugi periodični obračuni

- Tri godine se čuvaju dokumenti platnog prometa u ovlašćenim finansijskim institucijama

- Dve godine se čuvaju prodajni i kontrolni blokovi, pomoćni obračuni i slični dokumenti.

Poslovne knjige se čuvaju na sledeći način, glavna knjiga i dnevnik čuvaju se 10 godina, a pomoćne knjige čuvaju se 5 godina.

Odlaganje dokumenata se mora vršiti po određenom sistemu kako bi se traženi dokument pravovremeno pronašao. Po pravilu se knjigovodstvena dokumenta tekuće godine odlažu u priručnoj arhivi, odnosno u kancelarijama izvršilaca da bi im bila svakodnevno na dohvatu, a u okviru službe računovodstva, i tek po isteku poslovne godine odložili u centralnu arhivu preduzeća.

Inventarisanje i knjiga inventara predstavlja radnju količinskog i vrednosnog utvrđivanja stvarnog stanja sredstava i izvora sredstava preduzeća na određeni dan. Može se vršiti periodično ili godišnje inventarisanje u zavisnosti od potrebe u preduzeću. Rezultati popisivanja se unose u knjigu inventara. Knjiga inventara predstavlja detaljan prikaz stvarnog stanja svih sredstava i svih izvora sredstava kako u naturalnim tako i u vrednosnim pokazeteljima na određeni dan.

Prilikom osnivanja nekog preduzeća proces uvođenja sistema dvojnog knjigovodstva otpočinje sačinjavanjem inventara, takav inventar se naziva početnim inventarom. Dok u prostom knjigovodstvu inventar služi za utvđjivanje finansijskog rezultata, u dvojnom knjigovodstvenom sistemu njegova početna i osnovna funkcija je da posluži za sačinjavanje početnog bilansa stanja preduzeća na osnovu koga otpočinje razvijanje sistema evidentiranja poslovnih događaja u poslovnim knjigama.

Inventarisanje u toku i na kraju godine se vrši stoga da bi se omogućilo upoređivanje stanja imovinskih djelova prikaznog u knjigama sa stvarnim stanjem tih djelova radi kontrole ispravnosti u poslovanju preduzeća.

Pored redovnih inventarisanja preduzeće je dužno vršiti popisivanje i usklđjivanje stanja sredstava i izvora u pojedinim slučajevima kao sto su: primopredaja dužnosti, promena prodajnih cijena proizvoda i roba, statusnih promena samog preduzeća, prodaje preduzeća i privatizacije preduzeća.

BILANS STANJA

BILANS STANJA	
AKTIVA	PASIVA

Početni bilans stanja sastavlja se na osnovu inventara, u bilansu se sredstva i izvori prikazuju sumarno, odnosno, iskazuju se samo u vrednosnim pokazateljima.

Bilans stanja može se sastaviti u bilo koje vrijeme u toku poslovanja ali se po pravilu sastavlja na početku poslovanja, odnosno, na početku poslovne godine i na kraju poslovne godine.

Krajni bilans u stvari predstavlja početni bilans za narednu poslovnu godinu. Bilans preduzeća obavezno se mora sastavljati kad se preduzeće pripaja drugom preduzeću, kada dolazi do podjele jednog u dva preduzeća, kao i prilokom otvaranja ili okončanja stečajnog postupka i postupka redovne likvidacije.

Osnovna karakteristika bilansa stanja je njegova ravnoteža. Bilans

se javlja u formi dvostranog računa pri čemu se na levoj strani upisuju sredstva, odnosno aktiva, a na desnoj strani izvori sredstava, odnosno pasiva.

Bilans stanja bi se mogao definisati kao sumarni prikaz imovine (sredstva i izvori sredstava) preduzeća na određeni dan iskazan isključivo u vrednosnim pokazeteljima.

Postoji nekoliko principa grupisanja sredstava i izvora od kojih ćemo navesti:

- Funkcionalni princip
- Pricip lividnosti

Prema ***funkconalnom principu*** prvo se unose stalna sredstva, a zatim obrtna. Stalna sredstva se unose po određenom redosledu, stalna sredstva u funkciji, van funkcije i stalna sredstva u pripremi ili izgradnji. Stalna sredstva u funkciji se unose prema vrstama tih sredstava kao, zemljište, šume, građevinski objekti,oprema. Obrtna sredstva se unose tako što se prvo unose novčana sredstva na računu i u blagajni, zatim potraživanja od kupaca i od drugih dužnika, zalihe sirovina i materijala, proizvodnja u toku i na kraju zalihe gotovih proizvoda.

Izvori sredstava se svrstavaju na taj način da se prvo unose izvori sopstvenih sredstava, pa zatim obaveze prema trećim licima ili pravnim licima prema redosedu koji zavisi od roka dospeća obaveza, tako da se prvo unose dugoročne a zatim kratkoročne obaveze.

Ukoliko sastavljamo bilans u u vidu dvostranog računa, na levoj –aktivnoj strani unosi se: redni broj bilansne pozicije, zatim kolona za opis vrste sredstava te dve novčane kolone. Desna kolona te strane s e naziva glavnom kolonom, a novcana kolona levo od glavne kolone naziva se pretkolonom.

Desna strana bilansa sadrži kolonu za redni broj za označavanje pasivnih bilansnih pozicija, zatim kolonu za upisivanje pojednih vrsta izvora sredstava. Nakon unošenja vrši se sumiranje bilansa, odnosno, podvlačenje koje se vrši u horizontalnoj ravni poslednje pozicije strane bilansa koja sadrži više pozicija. Prazan prostor bilansa sa manje pozicija poništava se jednom prelomljenom linijom. Po sabiranju bilansa vrši se podvlačenje bilansa zaključenim linijama.

Bilans zatim potpisuje ovlašćeni samostalni računovođa i ovlašćeni

računovodstveni revizor koji snosi odgovornost za ispravnost urađenog bilansa preduzeća.

Princip likvidnosti podrazumeva da se sredstva unose u bilans u zavisnosti od vremenskog intenziteta pretvaranja pojedinih oblika sredstava u novčani oblik.

Na levu stranu bilansa prvo se unose obrtna sredstva a zatim stalna. Na pasivnu stranu bilansa prvo se unose obaveze prema trećim fizičkim ili pravnim licima a zatim sopstveni izvori sredstava. U okviru obaveza prema trećim fizičkim ili pravnim licima prvo se unose krtkoročne obaveze kao što su dobavljači, krtkorocni krediti, a zatim dugoročne obaveze.

Primena ovog principa prilikom sastavljanja bilansa pruža kvalitetniju osnovu za finasijsku analizu, odnosno analizu likvidnosti, pa stoga ima široku primenu u zemljama gde likvidnost predstavalja jedan od osnovnih principa poslovanja privrednih subjekata.

BILANS USPEHA

BILANS USPEHA	
PRIHODI	RASHODI

Bilans uspeha predstavlja sumarni prikaz elemenata za utvrđivanje bilansnog poslovnog rezultata kao i sam poslovni rezultat na određeni dan na kraju datog obračunskog perioda izražen novčanim pokazateljima.

Bilans uspeha može a ne mora da sadrži rapodelu ostvarenog poslovnog rezultata. Elementi za utvrđivanje poslovnog rezultata su prihodi i rashodi.

Rashodi umanjuju sopstvenu imovinu preduzeća, a klasifikuju se kao redovni rashodi i neposredni rashodi.

Redovni rashodi se javljaju u razlici troškova prodatih učinaka (proizvoda ili usluga) i vrednosti prodatih učinaka (proizvoda ili usluga) uz uslov da su troškovi veći od prodajne vrijednosti učinaka(proizvoda ili usluga).

Neposredni rashodi po pravilu nisu vezani za učinke i predstavljaju

neuobičajne stavke ili stavke predhodnog perioda koje djeluju na smanjenje sopstvene imovine.

Prihodi uvećavaju sopstvenu imovinu, a klasifikuju se kao redovni prihodi i neposredni prihodi.

Redovni prihodi se javljaju u razlici troškova prodatih učinaka i prodajne vrednosti istih uz uslov da su troškovi manji od vrednosti prodatih učinaka.

Neposredni prohodi nisu vezani za učinke i predstavljaju stavke koje djeluju na povećanje sopstvene imovine.

Pocetni bilans uspeha ne postoji. Propisano je da se bilans uspeha mora sastavljati na kraju polugodišta i na kraju godine.

KNJIGOVODSTVENO OBUHVATNJE POSLOVNIH DOGAĐAJA

Praćenje poslovnih događaja koji deluju na sredstva i izvore sredstava kao i na pojavu prihoda ili rashoda vrši se otvaranjem posebnih poslovnih knjiga.

To su knjige za sistematizovano praćenje i knjige za hronološko praćenje poslovnih događaja. Sistematska evidencija je karakteristična po tome da se za svaku vrstu sredstava i izvora sredstava prikazanih bilansom otvara posebni grafički pregled, koji se naziva knjigovostveni račun ili konto. Ta procedura se naziva razlaganjem ili demontiranjem bilansa.

Svaki račun ima dve strane ili kolone na svaki pojedini račun se prenosi početno stanje iz bilansa. Strane ili kolone se ne nazivaju aktivna i pasivna strana nego dugovna i potražna strana ili se označavaju sa + i -,. Ako poslovni dogadjaj djeluje na povećanje stanja određene vrste sredstava, taj iznos će biti zabeležen na levoj strani računa koji predstavlja tu vrstu sredstava. Ako smanjuje stanje taj iznos ce biti upisan na desnoj strani računa koji predstavlja tu vrstu sredstava.

Ako poslovni dogadjaj deluje na povećanje izvora sredstava taj iznos će biti zabeležen na desnoj strani računa koji predstavlja izvore stredstava. Ako smanjuje stanje izvora sredstava onda će se upisati na lijevoj

strani.

Za poslovne događaje koji nastaju u procesu poslovanja preduzeća, a pojavljuju se nova sredstva i izvori koji nisu bili prikazani u pocetnom bilansu se otvaraju novi računi.

Knjigovodstvenom evidencijom obuhvataju se samo oni poslovni događaji koji su se stvarno desili i vrednosno deluju na promene stanja sredstava, izvora kao i na pojavu prihoda i rashoda preduzeća.

Svaki takav poslovni događaj mora biti biti dokumentovan. Za neke poslovne događaje se dokument mora ispostaviti u momentu njegovog nastajanja, kao što su prodaja gotovih proizvoda, placanje obaveza, naplata i isplata. Takvi poslovni događaji se mogu knjižiti zbirno a ne pojedinačno.

Druga vrsta poslovnih događaja ima karakter dešavanja iz sata u sat pa se njihovo dejstvo evindetira povremeno u skladu sa potrebama za tim podacima to se odnosi pre svega na knjiženje amortizacije, jer se stalna sredstva u procesu proizvodnje svakodnevno troše.

Svaki poslovni događaj koji djeluje na bilans preduzeća mogu se primarno klasifikovati na one koji deluju na sredstva i izvore sredstava i one koji za posledicu imaju prihode i rashode preduzeća.

Poslovni događaji koji djeluju na sredstva i izvore sredstava mogu se klasifikovati na sledeće grupe :

1. *događaji* koji djeluju na povećanje obima bilansa kako povecanje aktive tako i povećanja pasive, to znači da kako se povećava određena vrsta sredstava tako se istovremeno povećavaju i obaveze.

2. *događaji* koji djeluju na smanjenje obima bilansa dovode do smanjivanja određene vrste sredstava uz istovremeno smanjenje obaveza preduzeća.

3. *događaji* koji djeluju na izmenu u strukturi aktive bilansa su oni poslovni događaji koji djeluju na taj način da dovode do povećavanja jedne vrste sredstava preduzeća uz istovremeno smanjivanje ili nestajnaje druge vrste sredstava preduzeća.

4. *događaji* koji djeluju na izmenu u strukturi pasive bilansa djeluju tako da se jedan pasivni imovinski deo smanjuje ili nestaje stim da se za isti iznos povećava ili nastaje neki drugi pasivni imovinski deo. Time dolazi samo do izmene u strukturi bilansne pasive što izaziva promenu obi-

ma bilansa.

Prihodi se javljaju u slučajevima:

• da se javljaju onda kad se sredstva povećavaju za određeni iznos a da se za isti iznos direktno ne povećavaju obaveze.

• slučaj je takvog karaktera da se smanjuju obaveze u užem smislu reči, da je iznos sredstava ostao isti a da istovremeno nije došlo do direktne promene stanja obaveza u širem smislu riječi.

OSNOVNI PRINCIPI KOJI SE MORAJU POŠTOVATI PRILIKOM KNJIŽENJA

Prilikom evidentiranja poslovnih događaja moraju se poštovati sledeći principi:

• *Princip Homogenosti* se ogleda u tome što na određeni račun moraju ubeležiti samo ona stanja i promene koje odgovaraju njegovoj sadržini.

• *Princip Integralnosti* se ogleda u tome što na određeni račun moraju ubeležiti sve one promene koje deluju na promene stanja imovinskog dela koji dati račun reprezentuje.

• *Bruto princip* se ogleda u tome što se nesme vrštiti:

- kompenziranje aktive i pasive i
- kompenziranje prihoda i rashoda

Kompenzacija nije dozvoljena, jer se tako prikriva stvarno stanje.

OBLICI RAČUNA

Jednostrani računi osnovna karakteristika ovog oblika računa je u tome što su mu kolone za redni broj, datum i opis poslovnog događaja zajednicke i za zaduženje i za odobrenje računa, dok su novčane kolone razdvojene i nalaze se jedna pored druge. Pozitivne strane ovog računa su, iskazivanje prometa računa, utrošak papira je relativno mali, pogodan je za primenu kopirnog metoda zbog nekihg zajedničkih kolona.

Dvostrani računi, osnovna karakteristika ovog oblika računa je u tome što su strane za zaduženje i odobrenje računa potpuno odvojene, što znači da se na levoj strani upisuju događaji koje treba evidentirati kao zaduženje računa, a na desnoj strani upisuju se događaji prema kojima treba vršiti odobrenje računa. Pozitivne strane ovog računa su, odvajanje dugovne od potražne strane, mogućnost grešaka u smislu evidentiranja je svedena na minimum, omogućen je uvid u promet dugovne i potražne strane.

Nedostaci ovog oblika računa su, nije pogodan je za primenu kopirnog i mašinskog metoda, utrošak papira je neracionalan.

Stepenasti računi, osnovna karakteristika ovog oblika računa je u tome što su kolone za redni broj, datum i opis poslovnog događaja zajedničke strane postoji i zajednička kolona za upisivanje iznosa. Različitost dejstva poslovnog dogadaja na promenu stanja vrši se u posebnoj koloni «ZNAK» unose se duguje ili potražuje, odnosno + ili – u zavisnosti od karaktera poslovne promene.

Tabelarni računi osnovna karakteristika ovog oblika računa je u tome što pruža sumarne (sintetičke) i pojedinacne (analitičke) pokazatelje o imovinskom delu, prihodu ili rashodu odnosno procesu koji reprezentuje.

Kombinovani računi osnovna karakteristika ovog oblika računa je u tome što se vrši kombinacija ostalih oblika računa i predstavlja graficki prikaz u kojem su iskorištene prednosti jednostranog i stepenastog oblika u stvari izvršena je razrada jednostranog dodavanjem kolona za saldo.

T oblik računa osnovna karakteristika ovog oblika računa je u tome što se ne upotrebljava u praksi (predstavlja samo kostur dvostranog oblika), jer se ne mogu uneti svi podaci neophodni za evidentiranje, ali je podesan za specijalne namene kao što su nastavni procesi iz oblasti računovodstva.

METODE KNJIGOVODSTVA

Primena računara zahteva nekoliko faza:

- Istraživanje područja informacija koja se želi uključiti u mašinsku obradu (ispitivanje, utvrđivanje i razmatranje infornacija)
- Definisanje jedinice obrade
- Programiranje

- Unošenje
- Obrada
- Prezentacija podataka

GREŠKE U KNJIGOVODSTU

U procesu ispravke greške možemo izdvojiti tri faze:

1. Utvrđivanje

Prva grupa (Formalne) grešaka se svrstavaju greške čije postojanje se može uočiti (narušavanjem) poznavanjem računskih pravila dvojnog knjigovodstva, ili drugim rečima otkrivanju se principom automatske kontrole. Ovakve greške mogu nastati i iz raznih razloga kao što su, događaj je parcijalno knjižen, pravilno zadužen račun ali nije odobren pravilano, obavljeno knjiženje u dnvenik ali ne i u glavnu knjigu i obratno, obavljeno knjiženje na analitičkom ali ne i na sintetičkom računu i obratno.

Druga grupa (Materijalne) grešaka se svrstavaju u greške čije postojanje ne narušava osnovna računska pravila (nije proknjižen dogadaj, nije proknjižen na odgovarajući račun ili je knjižen dva puta, knjiženje na pogrešnom računu.

2. Konkretizovanje

Utvrđuje se u čemu se sastoji greška, koriste se naučni metodi najkraće linije (ocrtavanje svakog stava, pregledom svih dokumenata... što znaci da u prostornom polju greške treba ići od manjeg posla ka većem) i metod izolacije (prema vremenu, predmetu...)

3. Ispravka

Nakon utvrđivanja i konkretizacije korisete se metode ispravke kao što su:

Tehnička ispravka (koristi se za greške učinjene pri sastavljanju knjigovodstvenog dokumenta, ali se može koristiti kod grešaka pri knjiženju, pomoću ove metode precrtava se celi ili deo broja iznosa i upisuje se ispravan iznos.

Storniranje (s obzirom na ograničenost tehničke ispravke storniranje je najčešce primjenjivani metod. Sa stanovišta tehnike ispravljanja može biti obicni-crni (nedostatak nepravedno uvećava promet na tim

računima) ili crveni storno (njime se otklanjaju nedostaci crnog storna i promet se iskazuje realni promet, posle primene ove vrste ispravke mora uslediiti ispravno knjiženje) Sa stanovišta karaktera greške imamo Nepotpune i Potpune (primjenjuje se kod ispravki potpuno pogrešnog knjiženja).

Dopunsko knjiženje (Neke konstatovane greške ne mogu se ispraviti tehničkom ispravkom ili storniranjem, jer su one nastale usled propuštenog knjiženja pa se primjenjuje ovaj metod.

PITANJA ZA PROVERU I DISKUSIJU

1. Sistem i predmet knjigovodstva
2. Klasifikacija knjigovodstvenih dokumenata i sistemi knjiženja
3. Knjigovodstveno obuhvatanje poslovnih događaja
4. Bilans uspeha i Bilans stanja
5. Prilagođavanje knigovodstva konkretnom preduzeću
6. Greške u knjigovodstvu

Alijagić, M., & Lazibat, T. (2004). *Monetarna ekonomija*. Bihać: Ekonomski i pravni fakultet Univerziteta u Bihaću.

Baker, H., & Powell, E. (2005). *Understanding Financial Management: A Practical Guide*. UK: Blackwell Publishing Ltd, Milton Keynes.

Baltić, S. (1998). *Emisija i plasman hartija od vrijednosti.* Podgorica: Megatrendovi.

Bjelica, V. (2001). *Finansije - teorija i praksa.* Novi Sad: Budućnost, Stylos.

Bodie, Y. (2000). *Finance.* New Yersey: Prentice, Hall, Upper Saddle River.

Borge, D. (2001). *The book of risk*. New York: John Willey&Sons. Inc. .

Brealey, M. (2000). *Principles of corporate finance.* New York: Mc Graw-Hill Irwin.

Damodaran, A. (2002). *Investment valuation – tools and techniques for determining the value of any asset.* New York: John Wiley&Sons, Inc, .

Davis, T., & Crawford, I. (2011). *Business Finance and Accounting.* United States: Prentice Hall.

Dunn, J. (1996). *Auditing Theory and Practice*. London: Prentice Hall.

Dušanić, J. (2001). *Novac*. Beograd: Zadužbina Andrejević.

Ehrhardt, C., & Brigham, F. (2011). *Financial Management: Theory and Practice.* Meason, USA: South-Western Cengage Learning.

Erić, D. (2003). *Finansijska tržišta i instrumenti*. Beograd: Ekonomski fakultet.

Galogaža. (2004). *Poslovne finansije*. Novi Sad: MMC.

Gavrilović, P. (2004). *Međunarodno poslovno finansiranje.* Beograd: Ekonomski fakultet.

Glen, A. (2005). T*he Handbook of Corporate Finance*. Glasgow, Great Britain: Person Education Limited.

Gray, J. S. (2004). *Finansijsko računovodstvo*. Banja Luka: avez Računovođa i revizora RS.

Grupa autora. (1996). *Upravljačko računovodstvo*. Beograd: Savez računovođa i revizora Srbije.

Grupa autora. (2004). *Primena Kontnog okvira prema Međunarodnim računovodstvenim standardima.* Beograd: Savez računovođa i revizora Srbije.

Hansen, S., Otley, D., & Van der Stede, W. (2003). Practice Developments in Budgeting: An Overview and Research Perspective,. *Journal of Management Accounting Research*, 95–116.

Healy, P., & Palepu, K. (2001). Information assymetry, corporate disclosure, and the capital markets: A review of the empirical displosure literature. *Journal of Accounting and Economics,* 405-440.

Higgins, C. (2007). *Analysis for Financial Management.* New York : The McGraw Hill, Inc.

Horngren, C., & Foster, G. (1994). *Osnove troškovnog računovodstva*. Mostar: Udruženje računovođa i revizora FBiH.

Hussey, R. (eds.). (1999). *Dictionary of Accounting.* Oxford UK: Oxford University Press.

Ilić, G., Radovanović, R., & Škarić Jovanović, K. (1995). *Finansijsko računovodstvo.* Beograd: Savremena administracija.

Jovanović-Škarić, K., & Radovanović, R. (2006). *Finansijsko računovodstvo.* Beograd: Centar za izdavačku delatnost, Ekonomski fakultet u Beogradu.

Komazec, S. (2003). *Finansijsko tržište i berze*. Beograd: Jantar.

Kostić, K. (2010). *Informacioni sistem preduzeća u Excel-u: baze podataka, makroi i aplikacije.* Beograd: Privredni savetnik.

Kothari, J., & Barone, E. (2012). *Financial Accounting: An International Approach.* United States: Prentice Hall.

Kovač, O. (2003). *Međunarodne finansije.* Beograd: Ekonomski fakultet.

Krasulja, D. (1994). *Poslovne finansije.* Beograd: Ekonomski fakultet.

Krasulja, D., & Ivanišević, M. (2004). *Poslovne finansije*, šesto izdanje. Beograd: Ekonomski fakultet.

Krasulja, D. (1997). *Poslovne finansije*. Beograd: Ekonomski fakultet.

Krasulja, D. (1997). *Poslovne finansije 2.deo*. Beograd: Ekonomski fakultet.

Kurniawati, E., Kurniawan, E., & Kristiani, M. (2013). Accounting Information

for Business Decision Making and Performance Assessment in Small and Medium Enterprises (SMEs). *The Journal of Social Science*, 67-96.

Labus, M. (1999). *Osnovi ekonomije.* Beograd: Stubovi kulture.

Leitner, S. (2012). *Information Quality and Management Accounting, A Simulation Analysis of Biases in Costing Systems*. Berlin: Springer.

Ljubisavljević, S. (2011). Revizija kao instrument provere kvaliteta finansijskog izveštavanja. *42. simpozijum: Računovodstvo i poslovne finansije u savremenim uslovima poslovanja.* Zlatibor: Savez računovođa i revizora Srbije.

M., J. (2003). *Finansijsko računovodstvo*. Sarajevo: Zavod za računovodstvo i reviziju FBiH.

McLaney, E. (2011). *Business finance: Theory and Practice.* England, UK: Prentice Hall, Financial Times, Pearson Education Limited.

Mihić, D. (2006). *Osnove teorije bilansa i analize poslovanja*. Banja Luka: Fakultet za poslovni inžinjering i menadžment.

Milićević, V. (2013). *Strategijsko upravljačko računovodstvo.* Beograd: Centar za izdavačku delatnost, Ekonomski fakultet u Beogradu.

Milichamp, A., & Taylor, J. (2012). *Auditing.* UK: Cenagage Learning EMEA.

Needles, B., Powers, M., & Crosson, S. (2011). *Financial and Managerial Accounting*. US: South-Western CENGAGE Learning.

Orsag, S. (1990). *Problematika finansiranja poslovanja i razvoja inkorporativnog poduzeća.* Zagreb: Institut za javne finansije.

P., C. (2003). *Accounting for Managers: Interpreting accounting information for decision – making.* Birmingham : Aston Business School, Aston University.

Perišin, I. (1997). *Monetarno-kreditna politika*, X izdanje. Zagreb: Informator.

Porwal, L. (2007). *Accounting Theory:* An Introduction. US: McGraw - Hill.

Pratt, S. (2001). *The market approach to valuing businesses*. New York: John Wiley&Sons, Inc.

Radovanović, R. (1997). *Evaluacija preduzeća.* Beograd: Čigoja.

Radovanović, R. (2001). *Finansijsko izvještavanje.* Beograd: Ekonomski fakultet.

Ranković, J. (1992). *Teorija bilansa*. Beograd: Ekonomski fakultet.

Ranković, J. (1995). *Upravljanje finansijama preduzeća.* Beograd: Ekonomski fakultet.

Ranković, J. (1999). *Upravljanje finansijama preduzeća.* Beograd: Čigoja štampa.

Ranković, J. (2003). *Teorija bilansa*. Beograd: Ekonomski fakultet.

Ranković, J. (2004). *Upravljanje finansijama.* Beograd: Ekonomski fakultet.

Rich, J., Jones, J., Maryanne, M., Hansen, D., & Heitger, D. (2009). C*ornerstones of Financial and Managerial Accounting*. Canada: Current Trends Update.

Ristić, Ž. (1998). *Tržište kapitala*. Beograd: Privredni pregled.

Ristić, Ž. (2000). *Tržište novca.* Beograd: Privredni pregled.

Ristić, Ž., & Komazec, S. (1998). *Finansijski menadžment.* Beograd: Čigoja štampa.

Ristić, Ž., & Pušara, K. (1991). *Finansijsko poslovanje.* Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

Rodić, J. (1997). *Teorija i analiza bilansa.* Beograd: Privrednik.

Rodić, J., & Tuševljak, S. (2003). *Finansije preduzeća*. Beograd: Konseko institut.

Rodić, J., Vukelić, G., & Andrić, M. (2007). *Teorija, politika i analiza bilansa.* Beograd: Poljoprivredni fakultet.

Ross, S., Westerfield, R., Jaffe, J., & Roberts, G. (2002). *Corporate Finance*. New York: Mc Graw-Hill.

Savez računovođa i revizora RS. (2004). *MSFI.* Banjaluka: Atlantik.

Simović, M. (1977). *Finansijsko poslovanje OOUR i banaka.* Beograd: Privredni pregled.

Šljivić, S. (2005). *Dvojno knjigovodstvo, manuelno i kompjuterizovano.* Kruševac: Izdavački centar za industrijski menadžment, Viša tehnička škola.

Stefanović, N. (1995). *Obračun troškova.* Beograd: Ekonomski fakultet.

Stojanov, D. (2000). *Međunarodne finansije u globalnoj ekonomiji.* Sarajevo: Ekonomski fakultet.

Todorović, E. (2002). *Rizik i rentabilnost*. Niš: Ekonomski fakultet.
Tuševljak, S. (2003). *Finansije preduzeća*. Sarajevo: Consseco institut.

Vunjak, N. (2001). *Finansijski menadžment*. Subotica: Ekonomski fakultet.

Žarkić Joksimović, N. (2005). *Upravljačko računovodstvo – Računovodstvo za menadžment.* Beograd: Fakultet organizacionih nauka.

Žarkić Joksimović, N., & Bogojević Arsić, V. (2002). *Računovodstvo*. Beograd: Fakultet organizacionih nauka.

Žarkić Joksimović, N., Benković, S., & Milosavljević, M. (2013). *Finansijski menadžment*. Beograd: Fakultet organizacionih nauka.

Žarkić-Joksimović, N. (2005). *Upravljačko računovodstvo*. Beograd: Xektor Print.

Zeremski, V. (1982). *Upravljanje finansijskim sistemom u udruženom radu*. Beograd: Književne novine.

http://www.worldbank.org/

http://www.ebrd.com/serbia.html

http://www.ebrd.com/home

http://www.eib.org/

https://www.ecb.europa.eu/home/html/index.en.html

http://pubdocs.worldbank.org/en/733471446462343509/Serbia-CPF-srb-web.pdf

https://www.nbs.rs/internet/latinica/40/40_1/index.html

https://www.nbs.rs/internet/latinica/40/40_2/index.html

http://www.ubs-asb.com/Portals/0/Casopis/2015/2/UBS-Bankarstvo-2-2015-Kastratovic.pdf